T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YEREL YÖNETİMLER ANA BİLİM DALI
YEREL YÖNETİMLER VE KENT POLİTİKALARI BİLİM DALI

BELEDİYELERDE VERGİ DENETİMİ: İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

AHMET YAVUZ

İSTANBUL, 2025

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YEREL YÖNETİMLER ANA BİLİM DALI
YEREL YÖNETİMLER VE KENT POLİTİKALARI BİLİM DALI

BELEDİYELERDE VERGİ DENETİMİ: İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

AHMET YAVUZ

Tez Savunma Jürisi

1. Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ülkü ARIKBOĞA
2. Üye: Prof. Dr. Tarkan OKTAY
3. Üye: Prof. Dr. Mahmut DOĞAN

İSTANBUL, 2025

ÖZET

BELEDİYELERDE VERGİ DENETİMİ:
İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ ÖRNEĞİ

Belediyeler, kanunlarla kendilerine verilen kamu hizmetlerini kesintisiz ve kaliteli bir şekilde sunmak için yeterli ve sürdürülebilir mali kaynaklara ihtiyaç duymaktadır. Bu kaynakların önemli bir bölümünün yerel vergilerden oluşması beklenmektedir. Ancak belediyelerin tahsilat yetkisine sahip olduğu vergi türlerinin sınırlı olması ve bu vergilere ilişkin denetim süreçlerinde yaşanan yapısal sorunlar, vergi gelirlerinin etkin yönetimini zorlaştırmaktadır.

Bu tezde belediyelerde vergi denetimi konusu ele alınmış ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) vergi denetim uygulamaları incelenmiştir. Çalışmanın amacı, Türkiye'de belediyelerin vergi denetimi konusundaki yetkileri, bu yetkilerin uygulanma süreçleri, bu süreçlerde karşılaşılan sorunların incelenmesi ve ilgili sorunlara yönelik çözüm önerilerinin geliştirilmesidir.

Tezin birinci bölümünde vergi, denetim ve vergi denetimi kavramlarına ilişkin teorik çerçeve ortaya konulmuş, ikinci bölümünde belediyelerin gelir kaynakları, vergi ve harç türleri ile denetim yetkileri incelenmiştir. İlk iki bölümde literatür ve mevzuat taraması yoluyla veriler toplanmıştır. Üçüncü bölümde İBB vergi denetim süreci üzerinden gerçekleştirilen saha araştırmasının bulgularına yer verilmiştir. İBB örneği üzerinde gerçekleştirilen bu araştırmada, web sayfası analizi ve doküman analizinin yanı sıra, yarı yapılandırılmış mülakat formu çerçevesinde gerçekleştirilen mülakat yöntemi yoluyla veriler toplanmıştır.

Araştırma sonucunda Türkiye'de belediyelerin vergi denetim yetkilerinin oldukça sınırlı olduğu görülmüştür. Belediyelerin vergi inceleme yetkisinin bulunmaması hususu, belediyelerin bazı vergileri denetleyememesine neden olmaktadır. İBB'nin vergi denetim süreci incelendiğinde, gelişmiş kurumsal yapısı ve vergi denetiminde teknoloji kullanımından yararlanılması İBB'nin vergi denetimi açısından güçlü yönlerini oluşturmaktadır. Mevzuattan kaynaklanan yetki sorunları, ikincil mevzuatın yetersizliği, yeterli sayı ve nitelikte denetim personelinin bulunmaması, ilçe belediyeleri ile yaşanan yetki çatışmaları ise tespit edilen sorunlar arasında yer almaktadır. Belediyelerin vergi gelirlerini düzenleyen mevzuatın güncellenmesi, vergi inceleme yetkisi tanınması, kurumlar arası entegrasyon, bilgi paylaşımı, teknoloji kullanımı ve personel açısından belediyelerin desteklenmesi vb. öneriler vergi denetiminde etkinliğinin artırılması konusunda fayda sağlayabilecektir.

Anahtar Kelimeler: Belediye Vergileri, Büyükşehir Belediye Vergileri, Vergi Denetimi, Belediyelerde Vergi Denetimi.

ABSTRACT

TAX AUDIT IN MUNICIPALITIES: THE CASE OF ISTANBUL METROPOLITAN MUNICIPALITY

Municipalities require adequate and sustainable financial resources to deliver the public services assigned to them by law in a continuous and high-quality manner. A significant portion of these resources is expected to come from local taxes. However, the limited types of taxes that municipalities are authorized to collect, along with structural problems in the audit processes related to these taxes, make the effective management of tax revenues challenging.

This thesis addresses the issue of tax auditing in municipalities and examines the tax audit practices of the Istanbul Metropolitan Municipality (IMM). The aim of the study is to analyze the powers of municipalities in Turkey regarding tax auditing, the implementation processes of these powers, the problems encountered in these processes, and to develop solution proposals for the identified issues.

In the first section of the thesis, the theoretical framework concerning the concepts of tax, audit, and tax auditing is presented. The second section examines municipalities' sources of revenue, types of taxes and fees, and their auditing powers. In the first two sections, data were collected through literature and legislative reviews. In the third section, the findings of field research conducted on the IMM tax audit process are presented. In this research, data were collected through website and document analysis, as well as semi-structured interviews carried out within the framework of a semi-structured interview form.

The research findings indicate that municipalities in Turkey have highly limited powers in tax auditing. The absence of a tax inspection authority for municipalities prevents them from auditing certain taxes. An examination of IMM's tax audit process shows that its well-developed institutional structure and use of technology in tax auditing are among its strengths. However, legislative limitations on authority, the inadequacy of secondary legislation, the lack of a sufficient number of qualified audit personnel, and conflicts of authority with district municipalities are among the identified problems. Recommendations such as updating the legislation regulating municipal tax revenues, granting municipalities the authority to conduct tax inspections, enhancing inter-institutional integration and information sharing, expanding the use of technology, and strengthening municipalities in terms of personnel can contribute to improving the effectiveness of tax auditing.

Keywords: Municipal Taxes, Metropolitan Municipal Taxes, Tax Auditing, Tax Auditing in Municipalities.

ÖNSÖZ

Tez çalışmam boyunca bilgi birikimi, tecrübesi ve rehberliğiyle bana yol gösteren, yazım süreci boyunca her zaman hoşgörülü olan, motivasyon ve moral anlamında beni destekleyen çok değerli danışman hocam Doç. Dr. Ülkü ARIKBOĞA'ya en içten teşekkürlerimi sunarım. Tezimi okuyarak katkı sağlayan, görüş ve önerileriyle beni onurlandıran saygıdeğer jüri üyelerim Prof. Dr. Mahmut DOĞAN ve Prof. Dr. Tarkan OKTAY'a da teşekkürlerimi ve saygılarımı sunuyorum.

Bu yoğun ve zorlu süreçte her zaman yanımda olan, sabrını, sevgisini ve desteğini esirgemeyen kıymetli anne babam ve kardeşime, desteği ve anlayışıyla bana güç veren sevgili eşime, her zaman yanımda olan kayınvalideme ve kayınpederime gönülden teşekkür ederim. Hayatımın en güzel ilham kaynaklarından biri olan, varlığıyla bana umut ve neşe veren sevgili oğlum Adil Efe'ye ise çalışmanın en özel teşekkürünü sunuyorum.

Bu tezi, duyduğum minnetin küçük bir karşılığı olarak sevgi ve şükranla tüm aileme armağan ediyorum.

Ahmet YAVUZ

İstanbul, 2025

İÇİNDEKİLER

ÖZET I
ABSTRACT II
ÖNSÖZ III
İÇİNDEKİLER IV
TABLO LİSTESİ VII
KISALTMALAR VIII
GİRİŞ 1
BİRİNCİ BÖLÜM: KAVRAMSAL ÇERÇEVE 4
1.1.Vergi Kavramı ve Vergilendirme Süreci 4
1.1.1. Verginin Tanımı 4
1.1.2.Vergilendirme Yetkisi 6
1.1.3. Vergi Mükellefi ve Sorumlusu 11
1.1.4. Vergiyi Doğuran Olay 13
1.1.5. Vergilendirme Süreci 15
1.1.5.1.Tarh 16
1.1.5.2.Tebliğ 16
1.1.5.3.Tahakkuk 17
1.1.5.4.Tahsil 19
1.2. Denetim ve Vergi Denetimi 20
1.2.1. Denetim 20
1.2.2. Vergi Denetimi 22
1.2.3. Vergi Denetiminin Amaçları 24
1.2.4. Vergi Denetiminin Özellikleri 25
1.2.5.Vergi Denetim Yöntemleri 27
1.2.5.1.Vergi İncelemesi 27
1.2.5.2.Yoklama 29
1.2.5.3. İzaha Davet 30
1.2.5.4. Arama 31
1.2.5.5. Bilgi Toplama 31
1.2.6. Vergi Denetiminin Etkinliği 32
İKİNCİ BÖLÜM: BELEDİYELERDE VERGİ DENETİMİ 35
2.1. Belediyelerin Gelir Kaynakları 35
2.1.1. Öz Gelirler 35
2.1.1.1. Vergiler 36
2.1.1.2. Harçlar 36

2.1.1.3. Harcamalara Katılma Payları 37
2.1.1.4. Ücret Gelirleri 38
2.1.1.5. Diğer Öz Gelirler 39
2.1.2. Transferler 39
2.1.2.1. Koşula Bağlı Transferler 40
2.1.2.2. Koşulsuz Transferler 41
2.1.3. Borçlanma Gelirleri 42
2.1.3.1. İç Borçlanma 43
2.1.3.2. Dış Borçlanma 43
2.2. Belediyelerin Vergi Gelirleri 44
2.2.1. Emlak Vergisi 45
2.2.2. Çevre Temizlik Vergisi 45
2.2.3. İlan ve Reklam Vergisi 46
2.2.4. Eğlence Vergisi 47
2.2.5. Elektrik ve Havagazı Tüketim Vergisi 48
2.2.6. Haberleşme Vergisi 49
2.2.7. Yangın Sigortası Vergisi 49
2.3. Belediyelerin Harç Gelirleri 50
2.4. Belediyelerin Vergi ve Harç Gelirlerinin Denetimi 53
2.4.1. Vergi ve Harç Gelirlerinin Denetimi Konusunda Tabi Olunan Mevzuat 53
2.4.2. Belediyelerin Vergi Denetim Yetkileri ve Sınırları 54
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 57
BELEDİYELERİN VERGİ DENETİMİ UYGULAMASINA İLİŞKİN BİR ANALİZ: İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ ÖRNEĞİ 57
3.1. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı 57
3.2. Araştırmanın Yöntemi 58
3.3. Araştırmanın Bulguları 59
3.3.1. İstanbul Büyükşehir Belediyesinin Yönetim Yapısı ve Gelir Tahsilatından Sorumlu Birim 59
3.3.2. İstanbul Büyükşehir Belediyesinin Vergi ve Harç Gelirleri 62
3.3.3. İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nde Vergi Denetim Süreci 65
3.3.3.1. Vergi Denetimine İlişkin Organizasyon ve Personel Yapısı 65
3.3.3.2. Vergi Denetim Süreci 69
3.3.3.3. İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin Vergi Denetim Sürecinde Yaşadığı Sorunlar 73
3.3.4. Belediyelerde Vergi Denetim Sürecinin Değerlendirilmesi ve Etkin Bir Vergi Denetimi İçin Öneriler 76
3.3.4.1. Belediyelerin Mali Yapısının Güçlendirilmesine Yönelik Öneriler 76
3.3.4.2. Belediyelerin Vergi Denetim Kapasitesi ve Etkinliğine İlişkin Öneriler 79

SONUÇ.....83
KAYNAKÇA.....89
EKLER.....100
EK-1: İBB GELİRLER MÜDÜRLÜĞÜ MÜKALAT SORULARI…….. 101
EK-2: İBB GELİRLER ŞUBE MÜDÜRLÜĞÜ TEŞKİLAT ŞEMASI……. 103

TABLO LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 1: Vergi İnceleme Süreci 29
Tablo 2: Türkiye'de Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Belediyelere Aktarılan Paylar 42
Tablo 3: İBB'nin Gelir Yapısı 62
Tablo 4: İBB Öz Vergi ve Harç Gelirlerinin Toplam Gelirler İçindeki Payı 63
Tablo 5: İBB Tahsile Yetkili Olduğu Vergi ve Harç Gelirlerinin, Öz Gelirler İçindeki Payı 64

KISALTMALAR

İBB: İstanbul Büyükşehir Belediyesi
VUK: Vergi Usul Kanunu
GVK: Gelir Vergisi Kanunu
KDV: Katma Değer Vergisi Kanunu
BGK: Belediye Gelirleri Kanunu
AATUHK: Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun
VDK: Vergi Denetim Kurulu
GİB: Gelir İdaresi Başkanlığı
OECD: Organisation for Economic Co-Operation and Development
TDK: Türk Dil Kurumu
TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi
PTT: T.C. Posta ve Telgraf Teşkilatı Genel Müdürlüğü
ADNKS: Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
İSKİ: İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi

GİRİŞ

Günümüz kamu yönetimi anlayışında yerel yönetimler, vatandaşlara en yakın kamu kurumları olarak, toplumsal ihtiyaçların karşılanmasında ve kamu hizmetlerinin etkin sunulmasında önemli bir rol üstlenmektedir. Özellikle büyükşehir belediyeleri, artan nüfus ve kentleşme sürecinin doğal sonucu olarak, altyapı, ulaşım, çevre, sosyal yardım ve kültürel hizmetler gibi birçok alanda kapsamlı görev ve sorumluluklara sahiptir. Bu görevlerin etkin ve sürdürülebilir bir şekilde yerine getirilebilmesi ise belediyelerin güçlü bir mali yapıya sahip olmasını gerektirmektedir.

Belediyelerin gelir yapısını oluşturan kaynaklar öz gelirler, merkezi yönetim tarafından aktarılan transferler ve borçlanma gelirlerinden oluşmaktadır. Öz gelirler arasında yer alan vergi gelirleri, yerel mali özerkliğin güçlendirilmesi ve belediyelerin hizmet sunum kapasitesinin artırılması açısından önemlidir. Ancak ülkemizdeki mevcut mevzuat, belediyelerin tahsil yetkisine sahip olduğu vergi türlerini ve bu vergiler üzerindeki denetim yetkilerini sınırlandırmakta, dolayısıyla da gelir kayıplarına ve verimsizliğe yol açmaktadır.

Vergi gelirlerinin toplanmasında denetim mekanizmaları önemli bir işlev görmektedir. Etkin bir vergi denetimi, hem mükelleflerin yükümlülüklerini zamanında ve eksiksiz yerine getirmelerini sağlamakta, hem de kamu kaynaklarının israf edilmesini önleyerek mali disiplini temin etmektedir. Ancak Türkiye'de belediyelerin vergi denetimi konusundaki yetkileri, Vergi Usul Kanunu ve Belediye Gelirleri Kanunu ile belirlenen sınırlar içerisinde oldukça kısıtlıdır. Bu nedenle belediyeler, yalnızca yoklama gibi sınırlı denetim araçlarına başvurabilmekte, kapsamlı vergi incelemeleri yapamamaktadır. Bu durum, yerel yönetimlerin mali kapasitesini sınırlandırmaktadır.

Belediyelerin vergi denetimi konusu, literatürde yeterince incelenmemiş önemli bir boşluğa da işaret etmektedir. Literatürde vergi denetimi genellikle merkezi yönetim bünyesindeki Vergi Denetim Kurulu ile Gelir İdaresi Başkanlığı çerçevesinde ele alınırken, belediyelerde yürütülen vergi denetim uygulamalarına ilişkin çalışmalar sınırlı düzeyde kalmıştır. Bu bağlamda, belediyelerdeki vergi denetim süreçlerini değerlendiren ve bu alandaki kurumsal, yasal ve uygulamaya yönelik sorunları irdeleyen kapsamlı bir çalışmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu doğrultuda çalışmada belediyelerde vergi denetimi konusu ele alınmış ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi örneği üzerinden vergi denetim uygulamaları incelenmiştir. Çalışmanın amacı, Türkiye'de belediyelerin vergi denetimi konusundaki yetkileri, bu yetkilerin uygulanma süreçleri, söz konusu süreçlerde karşılaşılan sorunların incelenmesi ve ilgili sorunlara yönelik çözüm önerilerinin geliştirilmesidir. Bu çerçevede aşağıdaki soruların cevaplanması hedeflenmektedir:

-Belediyelerin vergi denetimi konusundaki yetkileri nelerdir?

-Belediyelerde vergi denetim sürecine yönelik uygulama nasıl gerçekleşmektedir?

-Belediyelerin vergi denetimi konusunda yaşadığı sorunlar nelerdir?

-Belediyelerin vergi denetimi konusunda yaşadığı sorunlar nasıl çözülebilir?

-Belediyelerde vergi denetiminin etkinliği nasıl artırılabilir?

Yukarıdaki araştırma soruları çerçevesinde, literatür ve mevzuat taramasının yanı sıra, belediyelerdeki vergi denetim sürecinin anlaşılması, uygulamada yaşanan sorunların tespit edilmesi ve bu konuda çözüm önerilerinin geliştirilebilmesi amacıyla bir belediye örneği üzerinden ayrıntılı analiz yapılmasına ihtiyaç duyulmuştur. Bu çerçevede, İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin (İBB) vergi denetim süreci ele alınmıştır. İBB'nin örnek olarak seçilmesinde, Türkiye'nin en büyük metropoliten belediyesi olarak geniş bir vergi mükellefi kitlesine hizmet vermesi, kurumsal kapasite ve teknolojik altyapı açısından gelişmiş bir yapıya ve vergi denetimi konusunda uzun yıllardır bir deneyime sahip olması, vergi denetiminin periyodik olarak bir plan dahilinde İBB Gelirler Şube Müdürlüğü bünyesinde gerçekleştiriliyor olması ve verilere ulaşma kolaylığı etkili olmuştur.

Araştırma, nitel araştırma yöntemine dayanmakta olup, doküman analizi ve mülakat yöntemi ile veriler toplanmıştır. Çalışmanın vergi, denetim ve vergi denetimine ilişkin kavramsal çerçevenin ele alındığı birinci bölüm ile, belediyelerin gelir kaynakları, vergi ve harç gelir türleri ile denetim yetkilerinin ele alındığı ikinci bölümünde, literatür ve mevzuat taraması yoluyla veriler toplanarak belirli bir sistematikle konular irdelenmiştir. İBB özelinde gerçekleştirilen araştırmada ise, web sayfası analizi ve doküman analizinin yanı sıra, yarı yapılandırılmış mülakat formu çerçevesinde gerçekleştirilen mülakat yöntemi yoluyla veriler toplanmıştır. Bu çerçevede öncelikle İBB'nin resmi web sayfası üzerinden ön bilgiler toparlanmış, daha sonra oluşturulan açık uçlu soru formu yardımıyla İBB Gelirler Müdürü, Denetim Şefliği ve Denetim Şefinin bağlı olduğu Müdür Yardımcısı ile 8 Mayıs 2025 tarihinde bir mülakat gerçekleştirilmiş, mülakat sırasında konuya ilişkin bazı belge ve dokümanlar da temin edilmiştir. Elde edilen tüm veriler analiz edilmiş ve belirli bir sistematikle ele alınarak üçüncü bölümde araştırmanın bulguları bölümünde sunulmuştur. Yönteme ilişkin detaylara ise, söz konusu çalışmanın üçüncü bölümünde yer verilmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde vergi, denetim ve vergi denetimi kavramlarına ilişkin kavramsal çerçeve sunulmuştur. İkinci bölümde Türkiye'de belediyelerin gelir kaynakları, vergi ve harç gelir türleri ile denetim yetkileri mevcut mevzuat ve literatür kapsamında değerlendirilmiştir. Üçüncü bölümde ise, İBB özelinde gerçekleştirilen saha araştırmasının amaç ve yöntemi ile elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Belediyelerin mali yönetiminde önemli bir alan olan vergi denetim sürecini ele alan bu araştırma ile mevcut durumun değerlendirilmesi, sorunların tespiti ve çözüm önerilerinin geliştirilmesi yoluyla, konuyla ilgilenen araştırmacılara, uygulamacılara ve bu sorunların çözümü konusunda ileride yapılacak mevzuat çalışmalarına katkı sağlanması umulmaktadır. Bu araştırmanın benzer çalışmalarla desteklenmesi, uygulama örneklerinin ve sorunların tespitine yönelik farklı çalışmaların yapılması belediyelerin vergi denetimi konusundaki mevcut bilgi birikiminin zenginleşmesine ve denetim süreçlerinin daha etkin hâle gelmesine yardımcı olacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM: KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1.Vergi Kavramı ve Vergilendirme Süreci

Vergi, kamu hizmetlerinin finansmanında kullanılan, devletin ya da yetkili kıldığı kamu tüzel kişilerinin ekonomik güçlerine göre bireylerden ve kurumlardan karşılıksız olarak topladığı mali yükümlülüktür. Tarih boyunca farklı medeniyetlerde çeşitli şekillerde uygulanmış ve gelişmiş olsa da verginin temel amacı, her zaman kamu yararına hizmet etmek olmuştur. Diğer yandan, vergileme hususuna günümüzde maliye politikalarının temel unsuru kapsamında; ekonomik büyümenin teşvik edilmesi, gelir dağılımının düzenlenmesi ve makroekonomik dengelerin korunması gibi birçok işlev üstlenen bir mekanizma olarak bakılması gerekmektedir. Vergi kavramının bu çok yönlü yapısı, sadece ekonomik bir araç olmanın ötesinde, toplumun sosyal ve hukuki düzenine olan etkisine de dikkat çekmektedir. Bu bağlamda kavramsal çerçeve başlığı altında ele alınacak konulara temel teşkil etmek üzere; öncelikle vergi kavramı tanımlanacak, daha sonra vergilendirme süreci, denetim ve vergi denetimi ile yöntemleri ele alınacaktır.

1.1.1. Verginin Tanımı

Vergi kavramı ekonomik, sosyal ve mali anlamda farklı tanımlara konu olmuş, hem Türkiye'de hem de dünya genelinde birçok akademisyen ve kurum tarafından ele alınarak çeşitli açılardan tanımlanmıştır. Vergi, tarihi ve sosyal bir olay olması nedeniyle tarihin farklı dönemlerinde içinde bulunulan zamana ve koşullara göre çeşitli anlamlar kazanmıştır. Dolayısıyla, farklı zamanlarda yapılan vergi tanımları dönemin iktisadi, sosyolojik ve siyasi anlayışlarını yansıtan bir özelliğe sahip olmuştur (Mutlu, 2009: 6).

Verginin tanımı üzerine yapılan akademik çalışmalarda Mualla Öncel, vergiyi; *"devletin kamu giderlerini karşılamak üzere vatandaşlarından zorunlu olarak aldığı, karşılıksız ve belirli bir yasa çerçevesinde toplanan mali kaynak"* olarak tanımlamıştır (Öncel, 2000: 14). Bahse konu tanım, verginin karşılıksız olma özelliğini vurgularken, vergi toplama sürecinin yasal dayanağına da dikkat çekmektedir. Benzer bir yaklaşımla Şükrü Kızılot da verginin, *"kamusal hizmetlerini finanse etme amacıyla devletin kendi egemenlik gücüne dayanarak bireylerden aldığı mali değerler"* olduğunu belirtmektedir (Kızılot, 2010: 22). Bu tanımlarda verginin kamu harcamalarını finanse etme amacı ve devletin egemenlik gücüne dayanması hususu ortak bir vurgu olarak öne çıkmaktadır.

Halil Nadaroğlu'na göre vergi; *"devlet, ya da devredilmiş yetkiye dayanan diğer bazı kamu tüzel kişilerince bireylerden, tüzel kişilerden hatta tüzel kişiliğe sahip olmayan bazı kurumlardan cebri olarak*

alınan ve mukabilinde doğrudan bir karşılık vaadedilmeyen, başka bir söyleyişle özel karşılığı bulunmayan iktisadi değerler" şeklinde tanımlanmıştır (Nadaroğlu, 1981a: 213).

Orhan Dikmen ise vergiyi, *"herhangi bir hizmetin karşılığı olmayan ve bir kamu tüzel kişisi tarafından gelir sağlamak üzere, kanunen mükellef durumunda bulunan herkese bir defalık veya devamlı olarak yaptırılan parasal ödemeler"* olarak ele almıştır (Dikmen, 1973: 50). Bahse konu tanımlarda verginin karşılıksız olma özelliğine vurgu yapılmaktadır.

Son olarak, OECD'nin tanımında vergi; *"devletin kamu yararına kullanılmak üzere bireylerden veya işletmelerden zorunlu olarak talep ettiği parasal kaynaklar"* olarak belirtilmekte ve ilgili tanımda verginin zorunluluk, kamu yararı ve karşılıksız olma özellikleri vurgulanmaktadır (OECD, 2020: 27). OECD'nin bu tanımı, vergilerin kamusal bir finansman aracı olarak rolünü ortaya koymakta ve bu tanım günümüz vergi politikalarında sıkça referans alınmaktadır.

Yukarıda kısaca ele alınan literatür değerlendirmeleri sonucunda, verginin tanımına ilişkin çeşitli görüşleri birleştirerek kapsamlı bir tanım yapmak gerekirse, vergi; devletin, kamu hizmetlerinin finansmanını sağlamak ve toplumsal faydayı artırmak amacıyla, kendi egemenlik gücüne dayanarak, kanunlara dayalı, karşılıksız bir biçimde bireylerden ve kurumlardan topladığı zorunlu bir mali yükümlülüktür denilebilir. Söz konusu tanım verginin amacını, yasal çerçevesini ve niteliğini bütüncül bir şekilde ifade etmektedir. Buna göre, vergi üzerine yapılan tanımlar uyarınca söz konusu kavramın özellikleri, aşağıda ele alınan ortak unsurlar üzerinde yoğunlaşmaktadır:

- Zorunluluk: Vergi, yasalarla belirlenmiş zorunlu bir yükümlülüktür. Mükellefler, gelir durumları ve mülkiyetleri üzerinden belirlenen oranlarda vergilerini ödemekle yükümlüdürler. Devletin kamu yararına yönelik finansman ihtiyacını karşılaması açısından bahse konu zorunluluk, kamu gelirlerinin toplanabilmesi adına hukuki açıdan cebrilik niteliği taşımaktadır (Yılmaz, 2015: 7).

- Karşılıksız Olma: Vergi, devlet tarafından mükelleflerden bir karşılık beklenmeksizin alınmaktadır. Bu durum, verginin harç ve harcamalara katılma payı gibi mali yükümlülüklerden ayrılmasını sağlar. Mükellefler, ödediği vergiye karşılık doğrudan bir hizmet veya ürün talep edememekte, vergiler kamu hizmetlerinin genel finansmanında kullanılmaktadır. Verginin karşılıksız olma özelliği, vergiyi ödeyenlere doğrudan bir geri dönüşü olmadığını gösterir (Karacan, 2019: 6).

- Kamusal Amaca Hizmet: Vergiler, kamu harcamalarının finansmanı konusunda kullanılan temel bir yöntemdir (Erasa ve Andıç, 2017: 126). Dolayısıyla vergi, kamu harcamalarının karşılanması amacıyla toplanır ve kamu hizmetlerinin sürdürülmesi için kaynak oluşturur. Bu özellik, verginin devletin mali gereksinimlerini karşılamadaki rolünü ve toplumsal refahı artırmadaki işlevini öne çıkarmaktadır.

- Yasal Dayanak: Vergi, devletin egemenlik gücüne dayanarak kanunlarla düzenlenen bir yükümlülüktür. Vergilendirme yetkisi, anayasa ve diğer yasal düzenlemelerle güvence altına alınmıştır. Konuya ilişkin 1982 Anayasası; *"vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülükler, kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır"* şeklinde açık ve emredici ifadeler içermektedir (Anayasa, Md.73). Buna göre vergiler, yalnızca yasal düzenlemelerle belirlenmekte ve bu sınırlar dahilinde toplanmaktadır.

- Gelir Dağılımı ve Ekonomik Dengeye Katkı: Vergiler, sadece kamu hizmetlerinin finansmanı için değil, aynı zamanda gelir dağılımını düzenlemek ve ekonomik dengeyi sağlamak amacıyla da uygulanmaktadır. Devletler, büyüme ve kalkınma hedefleri doğrultusunda vergi politikaları aracılığıyla ekonomiye müdahale etmektedir (Tülümce ve Yavuz, 2019: 549). Özellikle gelir ve kurumlar vergisi gibi doğrudan vergiler, ekonomik açıdan adaleti sağlama ve gelir farklarını azaltma işlevine sahiptir.

Bahse konu bu özellikler, verginin sadece mali bir yükümlülük olmaktan öteye geçerek toplumsal dengeyi ve adaleti sağlama amacı taşıyan bir araç olduğunu göstermektedir. Bireylerin ve şirketlerin ödediği vergiler, yürütülen politikalar eliyle temel sektörleri ve yatırım alanlarını teşvik etmek ve işgücü yaratmak adına ekonomiye canlılık kazandırma amacındadır (Karacan, 2019: 11). Vergi politikaları ise bu noktada en önemli mekanizmadır (Sönmez, 2023: 117). Yine literatürde yapılan farklı tanımlar, verginin karşılıksız ve zorunlu olmasının yanı sıra, toplum yararına yönelik, yasalara bağlı bir finansman kaynağı olduğunu ortaya koymaktadır. Tüm bu yönleriyle vergi, modern devletlerin kamu hizmetlerini sürdürülebilir bir şekilde sağlayabilmesi ve toplumsal faydayı artırabilmesi açısından vazgeçilmez bir unsurdur.

1.1.2.Vergilendirme Yetkisi

Vergilendirme yetkisi, devletin ülkesi üzerindeki bireylerden ve kurumlardan egemenlik hakkını kullanarak kamu hizmetlerinin finansmanı için vergi toplama konusundaki hukuki ve fiili gücünü ifade eder (Çağan, 1982: 3). Bu güç, devletin egemenlik hakkının bir yansıması olarak kabul edilir ve anayasal güvence altındadır. Vergilendirme yetkisinin devletin kendi varlığını sürdürmesi, ekonomik düzenin sağlanması ve toplumsal refahın temini açısından büyük bir önemi vardır. Söz konusu yetki, devletin egemenlik gücünün mali alana yayılması olarak görülmekle birlikte, yetkinin kullanımı sınırsız olmayıp, devletin hangi sınırlar çerçevesinde yükümlüleri vergilendireceğini belirleyen bir hak olarak da belirtilmektedir (Güner ve Kargı, 2021: 77). Çağdaş demokratik toplumlarda söz konusu hakkın temeli anayasalara dayanır (Erkin, 2012: 238). Türkiye'de de vergilendirme yetkisi Anayasa'nın 73. maddesi uyarınca yasama organına tanınmış ve bu yetkinin kullanımı kanunla hüküm altına alınmıştır. Bahse konu hakka sahip olan devlet, bu yetkisini anayasal sınırlar içerisinde, toplumsal ihtiyaçları karşılayacak şekilde kullanır. Bu yetkinin sınırlı olması, vergilendirme gücünün keyfi bir

biçimde kullanılmasını engellerken, aynı zamanda vergi adaletinin sağlanmasına katkıda bulunmaktadır (Erkin, 2014: 113). *"Vergilerin kanuniliği ilkesi, vergilerin mutlaka kanunla konulup değiştirileceğini ya da kaldırılacağını ifade eder. Bir verginin kanunla konulmuş sayılabilmesi için, verginin temel unsurları olarak kabul edilen konu, yükümlü (mükellef), vergiyi doğuran olay, matrah, oran, ödeme zamanı, zamanaşımı gibi unsurların da kanunda açıkça düzenlenmiş olması gerekir*." (Karakoç, 2013: 1266).

Vergilendirme yetkisinin dünyadaki tarihsel gelişimine bakıldığında, toplumların devletleşme sürecinde geçirdiği dönüşümlerle paralel olarak ilerlediği gözlemlenmiştir. Yapılan araştırmalarda ırk, din, dil, tarih, coğrafi özellikler gibi birden fazla hususun kültürü oluşturduğu ve her toplumun aşina olduğu kültürü doğrultusunda vergisel açıdan bir alt yapısının var olduğu kabul edilmektedir (Tosuner ve Demir, 2009: 10). Buna göre eski uygarlıklarda vergilendirme yetkisi, genellikle hükümdar veya merkezi otoriteye bağlı olarak uygulanmış ve bu yolla kamu harcamaları finanse edilmiştir. Antik Mısır, Hitit, Mezopotamya ve Çin gibi medeniyetlerde tarımsal üretim, toprak mülkiyeti ve ticaret üzerinden alınan vergiler önemli bir gelir kaynağı olarak kullanılmıştır. Tarihi perspektifte vergiyi hukuki açıdan ele alarak düzen kazandıran ilk devlet ise Roma İmparatorluğu olmuştur (Öztürk, 2015: 4816). Bu dönemde daha sistemli bir vergilendirme yapısına geçilmiş; eyaletlerden alınan vergiler, imparatorluk genelinde kamu hizmetlerinin yürütülmesini sağlamıştır. Mesela, Romalı vatandaşlardan "tributum" adı altında vergi toplanmış, vergiler harcamaları karşılamadığı zamanlarda ise, eyaletlere ve müttefiklere başka vergiler yüklenerek, hazinenin ihtiyaçları giderilmiştir (Sarıtaş, 2010: 13). Vergilendirme yetkisi bu dönemde hem askeri harcamalar hem de altyapı projeleri için kaynak yaratmak amacıyla kullanılmıştır.

Orta Çağda Avrupa'da feodal yapının etkisiyle vergilendirme yetkisi, merkezi otoriteden ziyade yerel beyler ve feodal yöneticiler tarafından uygulanmış, bu da dağınık bir vergi yapısına neden olmuştur. Bu dönemde vergiler, yönetilenlerden zorla veya dinsel bir amaç şeklinde toplanmıştır (Zengin, 2014: 12). Sonrasında merkezi devletlerin güç kazanmasıyla beraber bu yetki, kral veya hükümdarların kontrolüne geçmiş ve vergi toplama süreçleri daha düzenli bir hale getirilmiştir. Özellikle İngiltere'de 1215 yılında imzalanan Magna Carta, kralın vergilendirme yetkisini sınırlandırarak, halkın temsilcilerinin onayı olmadan yeni vergiler getirilmesini yasaklamıştır. Toplam altmış üç madde yer alan Magna Carta'da, üç adet vergilendirme yetkisine ilişkin madde olması nedeniyle (Diler, 2021: 14) ilgili belge, modern demokratik vergilendirme sisteminin ilk örneklerinden biri olarak kabul edilmektedir. Ayrıca yine söz konusu belgeye *"temsilsiz vergi olmaz"* ilkesi konularak kralın keyfi vergileme yetkisi sınırlandırılmıştır (Gözler, 2009: 367).

17. ve 18. yüzyıllarda Avrupa ve Amerika'da gerçekleşen demokratikleşme hareketleriyle vergilendirme yetkisi, halkın temsilcileri aracılığıyla denetlenmeye başlamıştır. Amerika'nın

Bağımsızlık Savaşı'nın temelinde de *"temsil olmadan vergi olmaz"* ilkesi (Öztürk, 2015: 4817) yatmış ve bu olay, halkın vergilendirme süreçlerine katılımının önemini vurgulamıştır. Sonrasında ise, Amerika Birleşik Devletleri 1776 yılında bağımsızlığını ilan etmiş, Anayasasındaki Haklar Bildirgesi'nde, halkın temsilcilerinin rızası olmadan vergi konulamayacağı ilan edilmiştir (Akyazan, 2009: 2). Fransız Devrimi de benzer bir şekilde, vergilendirme yetkisinin halkın temsilcilerine devredilmesi gerekliliğini savunarak modern vergilendirme ilkelerinin yaygınlaşmasında önemli bir rol oynamıştır. Öyle ki, ihtilalden sonra imzalanan Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi'nde yetkinin kullanımı kapsamında yasallık, adalet ve eşitlik ilkelerine yer verilmiştir (Gerçek ve Diğerleri, 2014: 86). Tüm bu gelişmeler, söz konusu yetkinin demokratik sistemin doğuşunda da etkili olduğunu göstermektedir (Tuncer, 1974: 112).

Sanayi Devrimi ve kapitalist ekonominin gelişimiyle beraber, devletlerin kamu hizmetlerini finanse etme ihtiyacı artmış ve bu da vergilendirme yetkisinin kapsamını genişletmiştir. Ülkeler arası ticaret ve sanayinin gelişmesi ile burjuva sınıfı ekonomik olarak güçlenmiş ve zamanla siyasal haklara da sahip olarak vergilendirme yetkisini halkın gerçek temsilcilerine bırakmayı başarmıştır (Çağan, 1982: 14). 20. yüzyılda ise refah devleti anlayışıyla birlikte vergilendirme, sadece kamu harcamalarını finanse etmek için değil, aynı zamanda gelir dağılımını düzenlemek ve ekonomik istikrarı sağlamak için kullanılan önemli bir araç haline gelmiştir. Bu nedenle, karın sadece sermaye ile değil, emeğin de katkısı ile ortaya çıktığı dile getirilmiş ve karlılığın adaletli dağıtılmasını sağlayacak kurallar benimsenmiştir (Topakkaya, 2010: 3). Bahse konu dönemde özellikle Fransız İhtilali sonrası Avrupa'da anayasacılık hareketi başlayarak hızlıca yayılmıştır (Erkin, 2014: 32). Bu kapsamda, gelişmiş ülkelerde vergi politikaları sosyal adalet, refah, istihdam ve ekonomik büyüme gibi amaçlarla şekillendirilmiş, vergilendirme yetkisi modern devletlerin temel unsurlarından biri olarak kabul edilmiştir.

Türkiye'de ise vergilendirme yetkisinin tarihsel gelişimi, Osmanlı İmparatorluğu döneminden Cumhuriyet'in kuruluşuna ve günümüze kadar çeşitli aşamalardan geçmiştir. Türk devlet geleneğinde Osmanlı İmparatorluğu'nun vergi sistemi, önemli ölçüde Selçuklu vergi sisteminden miras kalmıştır (Şahin, 2016: 27). Osmanlılar zamanında ekonomi zirai üretime dayandığından vergiler genellikle zirai faaliyetler üzerinden alınmıştır (Alp, 2001: 77). Vergi toplama süreci, devletin toprak üzerindeki hakimiyetini koruyarak kamu hizmetlerini finanse etme ihtiyacı doğrultusunda şekillenmiştir. Bu durum, Osmanlılarda vergi gelirleri idaresinin toprak düzenine dayalı olduğunun bir göstergesidir (Arıkan, 1997: 276). Yine bu süreçte tımar sistemi, vergi toplama ve asker besleme gibi önemli işlevler üstlenen bir yöntem olarak kullanılmıştır. Bu sistem, askeri sınıfın geçimini sağlamak ve devletin mali gücünü korumak açısından etkili bir yöntem olarak uygulanmıştır (Solmaz, 2022: 2). Ancak, zamanla tımar sisteminin etkinliği azalmış ve devlet, daha etkin ve doğrudan bir vergi sistemine ihtiyaç duymaya başlanmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluş ve yükseliş zamanlarındaki güçlü yapısı sayesinde vergi sistemi iyi işlemiş, fakat duraklama ve dağılma dönemlerinde devletin kaynakları azalış göstermiştir (Tavşancı, 2004: 69). 18. yüzyıldan itibaren ise Osmanlılarda devletin gelir kaynaklarını artırmak amacıyla mali reformlar yapılması gerektiği düşüncesi ön plana çıkmıştır. Özellikle 1839'da ilan edilen Tanzimat Fermanı, vergi toplama süreçlerinin modernize edilmesi yolunda atılan ilk büyük adımlardan biri olmuştur. Söz konusu fermanda; *"emniyet-i can ve mahfûziyyet-i ırz u nâmûs u mal ve tayîn-i vergi ve asâkir-i mukteziyyenin sûret-i celb ve müddet-i istihdâmı"* başlıkları ele alınmış olup (Gözübüyük ve Kili, 1982, 4), bahse konu hususlar can, mal, namus güvencesi, askere alım, vergi salınımı ve tayini ile ilişkilendirilmektedir (Demirkol, 2017: 171). Bu dönemde çıkarılan kanunlarla, vergi toplama süreçlerinde yerel yöneticilerin yetkileri azaltılarak merkezi otoritenin denetimi güçlendirilmiştir. Tanzimat Fermanı ile birlikte aşar *(ürün vergisi)* ve cizye *(gayrimüslimlerden alınan vergi)* gibi çeşitli vergiler kaldırılmış, sanayi ile uğraşanlara kazanç vergisi getirilerek vergilendirme adaleti sağlanmaya çalışılmıştır (Karta, 2013: 226). Daha sonra Türk Anayasa tarihinin ilk metni olarak kabul edilen ve 1876 yılında yürürlüğe giren Kanun-ı Esasi ile bir meclis kurulmuş ve vergilendirme konusunda esaslı değişiklikler yapılmıştır (Güner ve Kargı, 2021: 82). Bu dönemin reformları, Osmanlı devlet yapısını modernleştirme çabalarının önemli bir parçası olarak değerlendirilmektedir.

Cumhuriyet döneminde devlet otoritesi ve özellikle yasama yetkisi artık meclis vasıtasıyla padişahtan halka geçtiği için, Osmanlı Devleti zamanındaki uygulamalardan çok farklı bir yönetim sistemi benimsenmiştir (Çelik, 2020: 17). Bu dönemde cumhuriyetin ilanıyla birlikte Türkiye, köklü bir mali reform sürecine girerek, yeni kurulan devletin modernleşme hedefleri doğrultusunda, Osmanlı döneminden miras kalan geleneksel vergiler kaldırılmış ve daha sistematik, merkezi bir vergi yapısı kurulmuştur. 1924 Anayasası ile vergilendirme yetkisi, yasama organı olan Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne verilerek, vergilerin halkın temsilcileri aracılığıyla belirlenmesi ilkesi benimsenmiştir. Mesela ilgili Anayasanın 85. maddesinde, "*vergiler ancak kanun ile tarh ve cibayet olunabilir*" hükmüne yer verilmiştir (Mutlu, 2009: 69). Bu dönemde çıkarılan 1926 tarihli Umumi İstihlak Kanunu ile vergi yükümlülükleri yeniden düzenlenmiş, dolaylı ve dolaysız vergi uygulamaları daha net bir çerçeveye oturtulmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarında Mahsulat-ı Araziye, Muamele, Eğlence, Toprak Usulleri, Yol, Hususi İstihlak gibi vergiler konulmuştur (Türk, 1981: 354). Söz konusu dönemde vergi sisteminin yeniden yapılandırılması, kamu gelirlerinin artırılmasını sağlamış ve modern devlet yapısının finansal temellerini güçlendirmiştir.

1950, 60 ve 70'li yıllar ise, Türkiye'nin sanayileşme ve kalkınma hedeflerinin önem kazandığı bir dönem olmuştur. Türk vergi sistemi konusunda da kayda değer yenilik ve düzenlemelerin başladığı süreçte, bugünkü modern vergi politikalarının temelleri atılmıştır (İnan, 2010: 349). Bu dönemde vergi yasalarının güncellenmesi ihtiyacı doğrultusunda, 1961 yılında yürürlüğe giren Vergi Usul Kanunu ile

vergi toplama ve denetim süreçleri daha sistematik hale getirilmiştir. Söz konusu kanunda verginin tatbiki ve ihtilafı konusunda ayrı kanunlarda yer alan hükümlerin tek bir çatı altında toplanması sağlanmıştır (Yaraşlı, 2005: 41).

Vergi Usul Kanunu, Türkiye'de vergi hukukunun temelini oluşturarak, hem teoride hem de uygulamada usulü ve yöntemi belirten önemli bir araç olarak kullanılmıştır. Bahse konu Kanun, fatura gibi düzenlenmesi zorunlu belgelerin şekli, tanımı, ayrıca iktisadi varlıkların değerlemesi, vergisel süreçlerin denetimi ve cezai işlemler gibi konularda standartlar getirerek, vergi uygulamalarını daha şeffaf ve etkin bir yapıya kavuşturmuştur. Halen yürürlükte olan ilgili mevzuat, Türkiye'de vergilendirme yetkisinin uygulanmasında modernleşmenin önemli bir aşaması olarak kabul edilmektedir. Öte yandan, Veraset ve İntikal Vergisi de ülkemizde modern vergicilik ilkelerine uygun olarak 1959 yılında yürürlüğe girmiştir (Kızılot vd., 2006: 17,18). Nadaroğlu, 1960-1970 yılları arasının bazı maliyeciler tarafından *"Vergi Reform Komisyonu Dönemi"* şeklinde ifade edildiğini belirtmiştir (Nadaroğlu, 1981b: 138).

1980'lerde Türkiye, serbest piyasa ekonomisine geçiş yaparken vergi sisteminde de önemli değişiklikler gerçekleştirilmiştir. 1982 yılında 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu ile birlikte ilk kez vergi mahkemeleri kurularak, reform sayılabilecek bir değişiklik hayata geçirilmiştir (Yaraşlı, 2005: 25). 1984 yılında Katma Değer Vergisi'nin (KDV) yürürlüğe girmesiyle dolaylı vergiler vergi sisteminde daha belirleyici bir rol almaya başlamış, bu da vergi tabanının genişlemesini sağlamıştır. KDV gibi tüketim üzerinden alınan vergiler, devletin gelir kaynaklarını çeşitlendirmiştir. 2002 yılında yürürlüğe giren Özel Tüketim Vergisi ile birlikte KDV, toplam vergi hasılatının yarısından fazlasını oluşturmuştur (Bilici, 2005: 249). 2000'li yıllarda vergi sisteminin sosyal adalet ve ekonomik büyüme hedeflerine hizmet etmesi amacıyla çeşitli reformlar yapılmıştır. Gelir dağılımındaki dengesizliklerin azaltılması ve vergi yükünün daha adil bir şekilde dağıtılması bu dönemdeki vergi politikalarının temel öncelikleri olmuştur. Enflasyonda yaşanan düşüşler, büyüme oranlarının yıldan yıla artışı, ihracatın iyileşmesi ve sıcak para girişleri gibi gelişmeler sonrasında vergi dilimi tarifelerinde değişiklikler yapılmıştır (Sönmez, 2023: 142). 2000 yılı sonrası dönemde ise, Avrupa Birliği'ne girme çabaları neticesinde vergi kanunlarımız AB ile uyumlaştırılmaya çalışılmıştır. Tüm ekonomik faaliyetlerin önünü açacak, vatandaşların ise serbestçe dolaşımını sağlayacak ortak pazara girme arzusu, uyumlaşma adımları kapsamında belirleyici olmuştur. (Ekmen, 2018: 16).

Günümüzde Türkiye'deki vergilendirme yetkisi, anayasal güvence altında Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kullanılmaktadır. Ülkemizde vergi kavramı, Anayasa'da belirlenen yasal çerçeveye göre, "*devletin kamu hizmetlerini finanse etmek amacıyla vatandaşlardan topladığı zorunlu ödemeler*" olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda, Anayasa'nın 73. maddesi vergi ödevini düzenlemekte ve "*Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre vergi ödemekle*

yükümlüdür." ifadesiyle tüm bireylerin gelirlerine ve ödeme güçlerine göre vergilendirilmesi gerektiğini belirtmektedir.

Ülkemizde vergi denetimi Hazine ve Maliye Bakanlığı bünyesindeki Vergi Denetim Kurulu tarafından, tahsilatı ise Gelir İdaresi Başkanlığı'nca gerçekleştirilmektedir. Vergi sistemi zaman içinde vergi tabanını genişletmek, vergi kayıp-kaçağını önlemek ve ekonomik gelişmeleri desteklemek amacıyla çeşitli düzenlemelerle yenilenmiştir. Son yıllarda ise teknolojik çözümlerle dijital vergilendirme sistemleri geliştirilmiş, elektronik beyanname, e-defter ve e-fatura gibi uygulamalar yaygınlaşmıştır. Bu sayede Türkiye'deki mükellefler artık oturdukları yerden beyanname verebilme ve vergilerini ödeyebilme imkanına sahip hale gelmiştir (Turan ve Özgen, 2009: 137).

Nihayetinde vergi, devletlerin varlığını sürdürebilmesi, kamu hizmetlerini finanse edebilmesi ve toplumun temel ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için hayati öneme sahip bir kaynak olmuştur. Tarih boyunca toplumların sosyo-ekonomik yapısını etkileyen bu kavram, sadece bir gelir toplama aracı olmanın ötesinde; ekonomik dengeyi sağlama, gelir dağılımında adaleti gözetme ve kalkınmayı destekleme gibi pek çok fonksiyonu olan bir yapıya dönüşmüştür. Dolayısıyla vergi kavramı; hukuki, siyasi, iktisadi, mali, tarihi ve sosyolojik yönleri olan bir konudur (Yaraşlı, 2005: 6).

1.1.3. Vergi Mükellefi ve Sorumlusu

Vergi mükellefi, yasalar tarafından belirlenen vergiyi ödeme yükümlülüğü bulunan gerçek veya tüzel kişileri ifade etmektedir. Vergi hukuku kapsamında mükellef kavramı, devletin gelir ihtiyacını gidermektedir (Gerçek, 2005: 158). Mükellefiyet, bir kişinin belirli bir vergi türü kapsamında yasal olarak vergi ödeme zorunluluğunun bulunması durumunda söz konusu olur. Gerçek veya tüzel bir kişinin mükellef olabilmesi için, ilk olarak vergiyi doğuran olayın kişiliğinde meydana gelmesi, ikinci olarak da ilgilinin malvarlığı üzerinden ödeme yapılması gerekmektedir (Karakoç, 2004: 141). Vergi kanunları çerçevesinde mükellefiyet; kişinin geliri, kazancı, mülkü veya diğer vergiye tabi işlemleri üzerinden devlete belirli oranlarda katkı sağlamasını zorunlu kılmaktadır. Bu katkı kamu hizmetlerinin finansmanına yöneliktir ve devletin mali ihtiyaçlarını karşılayarak toplumsal fayda yaratmaktadır. Öte yandan vergi mükelleflerinin, vergi borcu ödeme yükümlülüğünün yanında, hesap ve kayıtlarına ilişkin defter ve belge düzenlemek ile muhafaza ve ibraz etmek gibi şekilsel sorumlulukları da mevcuttur (Egeli ve Dağ, 2012: 131).

Vergi mükellefi kavramı, vergi hukukunda sıkça kullanılan bir terim olup yasal düzenlemelerle çerçevelenmiştir. Türk vergi mevzuatına bakıldığında, 213 Sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 8. maddesinde vergi mükellefi ve vergi sorumlusu ayrımı kanunen hükme bağlanmıştır. Mezkur Kanun uyarınca mükellef; *"vergi kanunlarına göre kendisine vergi borcu terettüb eden gerçek veya tüzel*

kişidir." şeklinde ifade edilmiş, vergi sorumlusu ise, *"verginin ödenmesi bakımından, alacaklı vergi dairesine karşı muhatap olan kişidir.*" şeklinde belirtilmiştir (VUK., Md.8).

Mükellefler, vergi sorumlularından farklı olarak doğrudan vergilendirme sürecinde verginin muhatabı konumundadır. Vergi sorumlusu ise verginin ödenmesinde, hesaplanmasında veya tahsilinde rol oynayan, ancak kendi adına değil de, başkasının adına vergi ödemesi gereken kişilerdir. Bu kişiler genellikle vergi kesintisi yapan, yani teknik olarak aracı ve ödeyici durumunda söz konusu sorumluluğu üstlenen işverenler ya da aracı kurumlardır (Aksoy, 1999: 36). Vergi sorumlusu, mükellefin kendisi olmamakla birlikte, verginin doğru ve zamanında ödenmesini sağlamakla yükümlüdür. Örneğin, bir işveren çalışanlarının maaşlarından muhtasar beyanname ile gelir vergisi kesintisi yaparak devlete ödeme yaptığında, vergi sorumlusu sıfatıyla hareket etmektedir. Vergi sorumluluğu kavramı, mükellefiyetin dolaylı bir uzantısı olarak verginin güvence altına alınmasına ve zamanında tahsil edilmesine de katkı sağlar. *"Vergi hukuku alanında -sorumluluk- kavramı, kendisi mükellef olmadığı halde, onunla olan ilişkisi nedeniyle vergilendirme ile ilgili maddi ve/veya şekli ödevlerin yerine getirilmesinden üçüncü kişileri de sorumlu tutmak için kullanılmaktadır."* (Gerçek, 2005: 160)

Ancak, VUK 8. madde kapsamında, her ne kadar vergi mükellefi ile vergi sorumlusu farklı şekilde ele alınsa da, aynı maddenin devamında yer alan "*bu kanunun mütaakıp maddelerinde geçen – mükellef- tabiri vergi sorumlularına da şamildir*" hükmüne göre, ilgili kanunda geçen mükellef ibarelerinin, vergi sorumluları için de geçerli olacağını ifade etmektedir (Berk ve Soyalı, 2025).

Vergi mükellefi ve sorumlusunun rolleri, vergi idaresinin etkinliğini artırmak ve vergi kaybını önlemek adına büyük bir önem taşır. Mükellefler, doğrudan devlete karşı sorumlu oldukları için vergilerini beyan ve ödemekle yükümlüyken, vergi sorumluları mükellef yerine vergiyi tahsil edip devlete iletme işlevini üstlenmektedirler. Bu durum, vergi tahsilatının güvenilir bir şekilde sağlanmasına katkıda bulunurken, vergi idaresinin yükünü hafifletmektedir. Örneğin, Türkiye'de katma değer vergisi *(KDV)* gibi dolaylı vergilerde vergi sorumluluğu sıklıkla ortaya çıkmaktadır. Söz konusu kanunda sorumluluk, vergi alacağını güvence altına almak amacıyla getirilmiştir (Arslan, 2006: 24). Bu durumda işletmeler, tüketiciden topladıkları KDV'yi devlete ödemekle yükümlüdür ve böylece vergi gelirlerinin eksiksiz ve düzenli bir şekilde toplanması güvence altına alınmaktadır. Vergi mükellefi ve vergi sorumlusu arasındaki ilişkinin yasal dayanakları ise, vergi hukuku çerçevesinde düzenlenmekte ve her vergi türü için mükellef ve sorumluların hak ve yükümlülükleri detaylı olarak belirlenmektedir. VUK'ta yer alan "*vergi kesenlerin sorumluluğu*" ve "*damga vergisi ve damga resminde sorumluluk*" ile 6183 sayılı Kanun'da geçen "*kanuni temsilcilerin sorumluluğu*" başlıklı maddeler bu durumun örnekleridir (Şentürk, 2023a: 17).

Öte yandan mükellefler, vergi ödemelerini yaparken haklarına ilişkin bilgilere sahip olmalı ve vergi sorumlularının yasal yükümlülükleri doğrultusunda hareket etmeleri sağlanmalıdır (Vergi Denetim Kurulu Başkanlığı, 2025a). Vergi sorumlularının ihmal veya kusurları halinde mükelleflerin mağdur olmaması adına hukuki düzenlemeler mevcuttur. Vergi sorumlusu, verginin doğru hesaplanması ve ödenmesini temin etmekle yükümlü olduğundan, bu sorumluluğun yerine getirilmemesi durumunda çeşitli yaptırımlar söz konusu olmaktadır. Bu noktada re'sen tarhiyat yoluyla idare, verginin hesaplanması işini bizzat kendisi yapabileceği gibi, KDV indiriminin reddi, özel usulsüzlük cezası şeklinde müeyyideler de uygulayabilecektir (Baykara, 2009: 6). Bu düzenlemeler, vergi tahsilat sisteminin güvenilirliğini ve bütünlüğünü koruma amacına hizmet etmektedir.

Nihayetinde, vergi mükellefi ve vergi sorumlusu kavramları, vergi idaresi ile mükellef arasındaki ilişkiyi güvence altına alan ve verginin etkin bir şekilde toplanmasını sağlayan yasal unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Vergi mükellefi hazineye karşı asıl borçlu iken, sorumlular ise tahsil ettiği/kestiği vergiyi alacaklı vergi idaresine yatırmak zorunda olanlardır (Yılmaz, 2004: 38). Dolayısıyla mükellefler, vergi ödeme yükümlülüğü kapsamında devletin mali kaynaklarına katkı sağlarken, sorumlular ise bu sürecin güvenilirliğini artıran aracılar olarak işlev görmektedir.

1.1.4. Vergiyi Doğuran Olay

Vergiyi doğuran olay, bir mükellefin vergi yükümlülüğünü başlatan ve belirli bir verginin doğmasına neden olan hukuki veya ekonomik süreç olarak tanımlanmaktadır. Bu durum, devlet için vergi alacağı, mükellefler için ise vergi borcunu ifade etmektedir (Erdurak, 2014: 3). Vergi kanunları, hangi durumların vergi yükümlülüğü doğuracağını ve hangi koşullarda bir kişinin veya kurumun vergi mükellefi sayılacağını belirlemektedir. Vergiyi doğuran olay kazancın, gelirin veya işlemin gerçekleşmesi ile ortaya çıkmakta ve bu noktadan itibaren mükellef adına vergi ödeme yükümlülüğü doğmaktadır. Verginin doğmasına ilişkin olay ve koşullar her vergi kanununda ayrı ayrı ele alınmıştır (Özbalcı, 2007: 193). Örneğin; gelir vergisinde bir kişinin ticari, zirai, mesleki vb. faaliyetlerde bulunarak kazanç elde etmesi veya kurumlar vergisinde şirketlerin genel olarak tüm ticari faaliyetleri neticesinde kazanç elde etmesi, vergiyi doğuran olayı ifade etmektedir. Diğer yandan, vergiyi doğuran olayın kanunlarla yasaklanmış bir faaliyet neticesinde meydana gelerek gelir elde edilmesi dahi vergilendirmeyi etkilememektedir (Durdu, 2020: 199). Bu durumun gerekçesi, vergi gelirlerinin devletin temel kaynağını oluşturması ve kamu finansmanına katkı sunması nedeniyledir.

Vergiyi doğuran olay 213 Sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 19. maddesinde; *"Vergi alacağı vergi kanunlarının vergiyi bağladıkları olayın vukuu veya hukuki durumun tekemmülü ile doğar."* şeklinde hüküm altına alınmıştır (VUK., Md. 19). M. Orhan Dikmen vergiyi doğuran olayı; "*mükellefiyeti doğuran olay*" şeklinde ifade etmiştir (Dikmen, 1969: 110). Kızılot ve Taş ise vergiyi doğuran olayı;

"vergi yasalarının verginin doğumunu bağladıkları bir işlem, olay veya hukuki durumun gerçekleşmesi" olarak tanımlamıştır (Kızılot ve Taş, 2010: 66).

Yukarıda da ifade edildiği gibi, vergiyi doğuran olay her vergi türü için farklı özellikler göstermektedir (Erdurak, 2014: 3). Gelir vergisinde yıllık olarak gelir elde edilmesi, kurumlar vergisinde ise şirketlerin mali kazanç sağlaması vergiyi doğururken; katma değer vergisi gibi dolaylı vergilerde ise mal veya hizmetin teslim edilmesi, vergi doğuran olay olarak kabul edilir. Gelir vergisi açısından "elde etme" ve katma değer vergisi için ise "teslim etme" aşamaları vergiyi doğurmaktadır (Taylar, 2013: 165). Bu kapsamda, vergiyi doğuran olayın mahiyeti vergi türüne göre değişiklik gösterse de, her durumda mükellefin vergi ödeme sorumluluğu bu olayla birlikte başlamaktadır. Kısacası vergiyi doğuran olay, vergi sisteminin temel yapı taşlarından biri olarak vergi sürecinin başladığı noktayı ifade etmektedir.

Vergiyi doğuran olay, aynı zamanda mükellefin vergi ödeme yükümlülüğünün süresi ve miktarı açısından da önemlidir. Yine vergi hukukunun en temel hususu olmasından bahisle, birçok olguyla doğrudan veya dolaylı şekilde bağlantılıdır (Taylar, 2013: 22). Mesela vergi idaresi, vergiyi doğuran olayın gerçekleştiği tarih ve duruma göre mükelleften ödeme talep eder. Bu durum ise, verginin tahakkuk sürecinin belirleyici bir unsurudur. Örneğin; gelir vergisinde bir takvim yılı içerisinde elde edilen kazançlar üzerinden vergi hesaplanırken, KDV gibi aylık periyotlarla ödenen vergilerde mal veya hizmet tesliminin *(satış işleminin)* gerçekleştiği tarih baz alınmaktadır. Vergiyi doğuran olayın zamanı, verginin hangi dönemde ödeneceğini, alacağın zamanaşımına ne zaman uğrayacağını belirlemesinin yanı sıra mükellefin vergi sorumluluğunu yerine getirme süresini de etkilemektedir (Ülgen, 2020: 52).

Diğer yandan vergiyi doğuran olayın hukuki altyapısı, vergi idaresi ile mükellef arasında doğabilecek uyuşmazlıkların çözümünde de önem taşımaktadır. Mükelleflerin beyan ettikleri vergi matrahının doğruluğu, vergiyi meydana getiren olayın eksiksiz ve doğru bir şekilde bildirilmesine bağlıdır. Vergiyi doğuran olayın yanlış veya eksik bildirilmesi, vergi kaybına neden olabileceği gibi, mükellefler açısından vergi cezası gibi yaptırımlara da yol açabilmektedir. Söz konusu yükümlülüklerin yerine getirilmemesi halinde, işletilecek olan cezalar, vergiyi doğuran olayın meydana geldiği tarih itibarıyla mevcut olan kanun hükümlerine göre tutar ve oran bazında uygulanacaktır (Örmeci, 1994: 26). Bu nedenle, vergi sisteminde vergiyi doğuran olayın tespit edilmesi ve kaydedilmesi süreci, vergi idaresinin etkinliğini artıran önemli bir unsurdur. Vergilendirme sistemi, vergiyi doğuran olayın meydana gelmesi ile başladığından, mükelleflerin sehven veya kasten vergi matrahlarını azaltmaları veya gelirlerine ilişkin beyanname vermemeleri idarece tespit edildiğinde, ikmalen, re'sen ve idarece tarhiyatı gündeme getirecektir (Durmuş, 2014: 506). Uygulamada vergi idaresi bu süreci denetimlerle ve mükelleflerin beyanlarının doğruluğunu inceleyerek takip etmektedir.

Son olarak vergiyi doğuran olay, vergi hukukunun temel ilkelerinden biri olan hukuki güvenlik ve şeffaflık ilkesine de katkı sağlamaktadır. *"Şeffaflıkta açıklık ve alenilik esastır*" (Küçük, 2022: 76). Mükelleflerin, hangi durumlarda vergi yükümlülüğünün doğduğunu bilmeleri, vergiye uyum düzeyini artırmakta ve vergiye karşı güvenin sağlanmasına katkıda bulunmaktadır. Vergiyi doğuran olayın net bir şekilde tanımlanması sayesinde, mükelleflerin vergiye uyumu kolaylaşır ve vergi sistemi daha şeffaf hale gelir. Böylece vergi sistemi, mükelleflerin haklarını koruyan, devletin mali yapısını güçlendiren ve kamu hizmetlerinin sürdürülebilirliğini sağlayan bir yapı şekline bürünür.

1.1.5. Vergilendirme Süreci

Vergilerin devlet tarafından tam, doğru ve zamanında tahsil edilmesi vergilendirme sürecinin temel amacını oluşturmaktadır. Vergilendirme işlemleri, vergiyi doğuran olay ile başlamakta, tarh, tebliğ, tahakkuk aşamalarından sonra verginin tahsil edilmesi ile sona ermektedir (Şentürk 2023b: 391). Söz konusu aşamaların hepsi, ayrı bir vergilendirme sürecini karşılamaktadır (Öz, 2018: 56). Bu süreç, vergiye tabi gelir veya kazancın tespiti, vergilendirilecek matrahın belirlenmesi, vergi oranlarının uygulanması, vergi tahakkuku ve tahsilatı gibi adımları kapsar. İlk aşamada, vergiye tabi olan gerçek veya tüzel kişilerin kazançları belirlenmekte; bahse konu durum, gelir beyanları veya doğrudan yapılan incelemeler yoluyla gerçekleşmektedir. Sonrasında, bu gelirlerin vergilendirilmesi için belirlenen matrah esas alınarak vergi oranı uygulanmakta ve ortaya çıkan tutar vergilendirilecek miktarı oluşturmaktadır. Tahakkuk aşamasında, vergi idaresi tarafından hesaplanan vergi miktarı mükellefe bildirilmekte, ardından tahsilat aşamasında mükellefin devlete ödemesi gereken tutar tahsil edilmektedir. Nihayetinde; vergiyi doğuran olay sonrası tarh, tahakkuk, tebliğ ve tahsil olarak alt işlemlere ayrılan bu aşamalar, bir üst aşama olan vergilendirme sürecini meydana getirmektedir (Özcan, 2017: 161). Vergilendirme süreci sadece vergi toplama işlevi değil, aynı zamanda vergi uyumunun sağlanması ve vergi kayıp-kaçağının önlenmesi amacını da taşımaktadır. Vergi kaybının önüne geçilemediği bir durumda hazine gelirlerinin yeterli düzeye ulaşamayacağı sebebiyle, devletin sosyal ve iktisadi fonksiyonunun güçleşeceği aşikardır (Kara ve Öztürk, 2016: 26). Dolayısıyla bu süreçte vergi mükelleflerinin beyan yükümlülüklerini zamanında ve eksiksiz yerine getirmesi beklenirken, devletin de etkin bir denetim mekanizması ile vergi uyumunu teşvik etmesi beklenir. Diğer yandan, vergilendirme süreci hukuk kuralları çerçevesinde şeffaf ve adil bir şekilde yürütülmelidir, ki bu sayede vatandaşların vergiye karşı güveni ve uyumu sağlanmalıdır.

Yukarıda da ele alındığı üzere, Türk vergi mevzuatında tarh, tebliğ, tahakkuk ve tahsil olarak dört aşamalı bir vergilendirme süreci mevcut olup, söz konusu sürecin aşamaları aşağıda açıklanmıştır (Akkaş, 2013: 2).

1.1.5.1.Tarh

Vergi Usul Kanunu'nda; *"Verginin tarhı, vergi alacağının kanunlarında gösterilen matrah ve nispetler üzerinden vergi dairesi tarafından hesaplanarak bu alacağı miktar itibariyle tesbit eden idari muameledir."* şeklinde ifade edilmektedir (VUK., Md.20). Tarh işlemi verginin matrah *(vergiye esas alınacak tutar)* ve oranlarına göre hesaplanması sürecini ifade etmekte ve vergi dairesinin, vergi alacağının miktarını resmî olarak tespit etmesi anlamına gelmektedir. Söz konusu aşama, doğrudan gerçek veya tüzel kişilere yönelik olduğundan sübjektif bir işlem olarak da adlandırılır (Canbazoğlu, 2010 166). Ayrıca bu işlem, devletin vergi alacağını hukuken geçerli kılmak amacıyla yapılan idari bir işlemdir. Mevzuata göre ikmalen, re'sen ve idarece olmak üzere üç tür tarhiyat bulunmakta olup, sırasıyla Vergi Usul Kanunu madde 29, 30 ve Mükerrer Madde 30'da aşağıdaki gibi ele alınmıştır:

-İkmalen vergi tarhı; *"bir vergi tarh edildikten sonra bu vergiye dair ortaya çıkan ve defter, kayıt ve belgelere veya kanuni ölçülere dayanılarak miktarı tespit olunan bir matrah veya matrah farkı üzerinden alınacak verginin tarh edilmesi"* olarak belirtilmiştir (VUK., Md.29).

-Re'sen vergi tarhı; ise *"vergi matrahının tamamen veya kısmen defter, kayıt ve belgelere veya kanunî ölçülere dayanılarak tespitine imkân bulunmayan hallerde takdir komisyonları tarafından takdir edilen veya vergi incelemesi yapmaya yetkili olanlarca düzenlenmiş vergi inceleme raporlarında belirtilen matrah veya matrah kısmı üzerinden vergi tarh olunmasıdır"* (VUK, Md.30). şeklinde ifade edilmiştir.

-Verginin idarece tarhında ise; ikmalen ve re'sen vergi tarhında sayılan haller dışında *"zamanında tarh edilemeyen verginin kanunen belli matrahlar üzerinden idarece tarh edilmesi"* (VUK, Mük. Md.30) gündeme gelir ve burada tarhiyat işlemi yapılabilmesi için yoklama fişi düzenlenmesi zorunluluğu bulunmaktadır (Yavuz, 2025).

Özetle; tarh aşaması, "*verginin hesaplanması işlemidir"* (Öz, 2018: 57).

1.1.5.2.Tebliğ

"Tebliğ, vergilendirmeyi ilgilendiren ve hüküm ifade eden hususların yetkili makamlar tarafından mükellefe veya sorumlusuna yazı ile bildirilmesidir" (VUK, Md.21). Bu bildirim, mükellefin vergilendirme süreciyle ilgili bilgi sahibi olmasını sağlamak ve yasal yükümlülüklerini yerine getirmesi için resmi bir iletişim görevi görmektedir.

Vergi kanunlarına göre, mükellefiyeti ilgilendiren ve idare tarafından düzenlenen tüm belgeler "*adresleri bilinen gerçek ve tüzel kişilere posta yoluyla, adresleri bilinmeyenlere ise ilân yolu ile*" tebliğ edilmektedir. Kural olarak tebliğ işlemleri; mükelleflere, vergi sorumlularına, bu kişilerin yasal

temsilcilerine, kamu idarelerine ve kendisine vergi cezası kesilenlere yönelik yapılır (Özcan, 2017: 177). Mükelleflerin kabul etmesi şartıyla söz konusu tebligat işlemlerinin vergi dairelerinde de yapılması mümkündür. Son yıllarda teknolojik alt yapının vergi sistemimize entegre edilmesiyle, elektronik ortamda tebliğ son derece yaygın hale gelmiş olup, bu durumda tebliğe elverişli elektronik bir adres vasıtasıyla e-tebligat yapılabilmektedir. Bu durumda tebligat, yasal olarak muhatabın elektronik adresine ulaştığı tarihten itibaren beşinci günün sonunda yapılmış sayılmaktadır (VUK, Md.107/A).

Vergi Usul Kanunu uyarınca; tebligata ilişkin teknik alt yapıyı kurmaya, elektronik adres kullanma zorunluluğu noktasında mükellefleri zorunlu tutmaya ve e-tebliğe dair prosedürleri belirlemeye Maliye Bakanlığı yetkili kılınmıştır (VUK, Md.107/A).

Fiili uygulamada vergi ve ceza ihbarnameleri, izah-takdir vb. komisyon kararları, yoklama tutanakları, tarhiyat öncesi veya sonrası uzlaşma tutanakları, vergi idarelerince yapılan birçok bildirim tebliğ yoluyla gerçekleştirilmektedir (Özcan, 2017: 176).

1.1.5.3.Tahakkuk

Mükelleflerin tam ve doğru bir şekilde beyanname vermeleri durumunda hesaplanan vergi, tahakkuk fişi tanzim edilerek tahakkuk etmektedir (Arıkboğa, 2015b: 11). Vergi Usul Kanununun 22. maddesinde verginin tahakkuku; *"tarh ve tebliğ edilen bir verginin ödenmesi gereken bir safhaya gelmesi"* olarak tanımlanmıştır (VUK, Md.22). Bu aşamada, vergi mükellefi adına belirlenen vergi borcu kesinleşmekte ve ödeme yükümlülüğü doğmaktadır. Süreç olarak, mükellef tarafından vergi beyannamesi vergi dairesine sunulduğunda, ilgili idare tahakkuk fişini düzenlemekte ve bunun bir nüshasını mükellefe veya beyannamenin teslimini yapan kişiye vermektedir. Bu işlem sonucunda vergi tahakkuk etmiş sayılır. Mükellefe verilen tahakkuk fişi nüshası, aynı zamanda beyannamenin teslim alındığına dair makbuz işlevi görür (VUK, Md.25).

Vergi Usul Kanunu'nun 26. maddesine göre, tahakkuk fişinde aşağıda yer alan hususların bulunması öngörülmektedir (VUK, Md. 26):

-Fişin sıra numarası,

-Tanzim (düzenlenme) tarihi,

-Verginin türü,

-Vergi beyannamesinin tarihi,

-Beyannamenin kapsadığı vergilendirme dönemi,

-Mükellefin soyadı ve adı (tüzel kişilerde unvan),

-Mükellefin açık adresi,

-Verginin matrahı (verginin hesaplandığı tutar),

-Verginin hesabı (hesaplamanın detayları),

-Verginin tutarı,

-Vergi mahkemesinde dava açılması ve düzeltme işlemlerine ilişkin kısa bilgi.

Söz konusu bilgiler, verginin doğru hesaplanması ve mükellefiyetin açık bir şekilde belgelendirilmesi açısından önem taşımakta ve mükellef adına düzenlenen tahakkuk fişinin yasal bir niteliğe sahip olmasını sağlamaktadır. Diğer yandan, ilgili vergi dairesine vergi beyannamesini veren kişinin tahakkuk fişini almaması, beyannamede belirtilen matrah üzerinden hesaplanması gereken verginin tahakkukuna engel değildir. Bu durumda, tahakkuk fişinin mükellefe verilmesi gereken nüshası, posta yoluyla mükellefe gönderilmektedir (VUK, Md. 27).

Öte yandan tahakkuk müessesi hukuken idari işlem niteliği taşımadığından bahisle dava konusu edilememektedir. Bunun nedeni; beyana dayanan vergilerde, mükelleflerin kendi beyanları sonrasında kesinleşen vergilere yönelik itiraz haklarının olmamasıdır (Özcan, 2017: 179).

Beyana dayalı tarh ve tahakkuk haricinde, Türk vergi mevzuatında idarece yapılan tarhiyat sonrası tahakkuk da mevcuttur. Ancak bu durumda verginin tahakkuku için belirli aşamaların tamamlanması gerekmektedir. Verginin mükellefler tarafından beyan edilmemesi, eksik beyan edilmesi ya da doğru beyan edilmemesi durumlarında vergi denetimi sonucu yapılan tespitlere dayanarak vergi tahakkuk ettirilmektedir. Bu durumda vergi ile ilgili hususlar vergi denetim memurları tarafından yoklama fişi ile tespit edilmekte, vergi borcu bu tespite dayanarak hesaplanmakta ve düzenlenen vergi ve ceza ihbarnamesi ile mükellefe tebliğ edilmektedir. İdarece tarhiyat durumlarında verginin tahakkuku için ihbarnamenin tebliğinden itibaren kanunda belirtilen itiraz sürelerinin geçmesi, mükellefin bu süre içinde itiraz etmemesi ya da itirazın olumsuz bir şekilde sonuçlanmış olması gerekmektedir (Arıkboğa, 2015b: 11; VUK, Mükerrer Md.30; Md.127-133). Yine ikmalen ve re'sen tarhiyat türlerinde de tarh işlemi beyana bağlı değildir (Taşdelen, 2007: 282).

Tahakkuku tahsile bağlı vergilere ilişkin ise verginin tahakkuk ve tahsili aynı anda sağlanmaktadır. Örneğin; eğlence vergisinde; verginin tahakkuk ve tahsili bu şekilde belediyeler tarafından biletlere özel damga konulması yoluyla, gerçekleşmektedir (Taşdelen, 2007: 300).

Tahakkuk aşaması, idare açısından sadece verginin tahsil edilebilir hale geldiğini göstermektedir. Türk Hukukunda olağan tahakkuk ve ihtiyati tahakkuk olmak üzere ikiye ayrılan bu sürecin detayları Amme Alacaklarının Tahsili Usulü Hakkında Kanun'da yer almaktadır (Esemen, 2022: 341).

1.1.5.4.Tahsil

Mükelleflerin kanuni düzenlemeler çerçevesinde devlete olan vergi borçlarını ödemesi, verginin tahsil sürecini oluşturmaktadır (Ay, 2021: 42). Vergi Usul Kanunu kapsamında bu durum, verginin *"kanuna uygun surette ödenmesi"* şeklinde ifade edilmiştir (VUK, Md. 23). Tahsilat aşamasında mükellefler ya rızaen vergi borcunu ödemekte ya da idare cebren alacağını tahsil etmektedir (Özcan, 2017: 180). Bu süreçte tahsilat, doğrudan vergi daireleri tarafından veya tahsile yetkili kılınan diğer kanallar üzerinden gerçekleştirilmektedir. Vergilerin tahsili, vergilendirme sürecinin son aşamasını oluşturarak, kamu gelirlerinin somutlaşmasını sağlamaktadır. Dolayısıyla, mükellefin vergi borcunu ödemesi üzerine idare ile mükellef arasındaki vergilendirme ilişkisi sona ermektedir (Arslan ve Biniş, 2015: 22). Hal böyle olmakla birlikte, ülkemizde genellikle mükellefler tarafından ödeme işlemlerinin geciktirildiği ve tahsilat oranlarının düşük kaldığı da bilinmektedir. İki yılda bir gündeme gelen af kanunu uygulamalarının bu durum üzerinde etkili olduğu söylenebilir. Diğer yandan, vergilerin bireyler tarafından ödenmesi, toplumların ekonomik durumlarındaki azalma nedeniyle tarihsel olarak da her zaman bir direnç göstermiştir (Doğan ve Coşkun, 2022:3). Bunun nedeni, vergilerin insanların harcanabilir gelirlerini azalttığından bir yük olarak görülmesidir (Püren, 2023: 118).

Özel hukukta borçlu ve alacaklı taraflar arasında eşitlik ve irade serbestliği mevcut olduğu halde (Özsunay, 1974:7) vergi ilişkisinde kamu ve vergi hukuku kuralları geçerlidir. Bu noktada vergi tahsil sürecinde, vergi daireleri önemli bir rol üstlenmektedir. Vergi daireleri, mükellefleri tespit eden, vergiyi tarh eden, tahakkuk işlemini gerçekleştiren ve ilgili vergiyi tahsil eden birimlerdir (VUK, Md. 4). Mükelleflerin hangi vergi dairesine bağlı olduğu, mükellefiyetin türüne ve faaliyetine göre vergi kanunları ile belirlenmektedir. Yine kamu alacaklarının tahsili; devletin vergi, ceza, harç ve sosyal güvenlik primleri gibi çeşitli gelir kalemlerinden doğan alacaklarını yasal düzenlemelere uygun olarak toplaması aşaması olup, bu süreç 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun kapsamında düzenlenmiştir. Söz konusu kanun ele alındığında; vadesinde veya süresinden sonra rızaen vergi borcunu ödemeyen mükelleflere ödeme emri tanzim edilmesi, teminatın paraya çevrilmesi, haciz veya boçlunun iflasının talep edilmesi gibi cebren tahsil yöntemleri gündeme gelmektedir (Arıkboğa, 2015b: 12).

Verginin tahsil süreci, kamu finansmanının sürdürülebilirliğini sağlamak açısından da hayati bir öneme sahiptir. Türkiye gibi gelişmekte olan bir ekonomi için kamu gelirlerinden olan vergilerin tahsili ve harcamaları karşılama oranı ne kadar yüksek ise, kamu kesiminin borçlanma gibi diğer finansman kaynaklarına başvurma ihtiyacı da azalacaktır (Noyan ve Samancı, 2022: 145). Bu nedenle, devletin bütçe dengesi, topladığı vergi gelirleri ile doğrudan ilişkili olduğu için, tahsil sürecinin etkin ve şeffaf bir şekilde yürütülmesi gerekmektedir. Tahsil sürecinde karşılaşılan aksaklıklar, kamu gelirlerinde

kayıplara yol açabileceği gibi mükelleflerin vergiye uyum motivasyonunu olumsuz etkileyebilmekte, hatta zamanında idarece tahsil edilmeyen vergilerin sonradan tahsil edilmesi mükelleflerin finansal dengelerini de bozmaktadır (Arslan ve Biniş, 2015: 41). Özetle, verginin tahsil edilmesi, kamu hizmetlerinin finansmanında devletin ihtiyaç duyduğu kaynakları sağlamanın yanı sıra, vergi sistemine olan güvenin devamlılığını da destekleyen temel bir aşama olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.2. Denetim ve Vergi Denetimi

Bu başlık altında denetim ve vergi denetim kavramlarına yer verilecek; vergi denetiminin amacı, özellikleri ve yöntemleri ile vergi denetiminin etkinliği konularından bahsedilecektir.

1.2.1. Denetim

Denetim, belirli bir dönem veya birime ait verilerin, uzman kişiler tarafından, belirlenmiş ölçüt ve kriterlere uygunluğunun araştırılması ve değerlendirilmesidir (Keskin, 2017: 7). Diğer yandan, kurumların faaliyetlerinin ve finansal işlemlerinin mevzuata ve standartlara uygun olup olmadığını incelemek için yapılan bağımsız değerlendirme süreçlerini de ifade etmektedir (Altuğ, 2000: 3). Bu süreç, mali tabloların doğruluğunun kontrol edilmesinden, iş süreçlerinin etkinlik ve verimliliğinin analizine kadar geniş bir yelpazeyi kapsar ve organizasyonların belirlenmiş yasalara, standartlara ve düzenlemelere uygun hareket edip etmedikleri araştırılır. Türk Dil Kurumu *"bir görevin yolunda yürütülüp yürütülmediğini anlamak için yapılan araştırma; denetim, bakı, teftiş, murakabe, kontrol"* şeklinde denetleme tanımı yapmıştır (TDK, 2025: 9 Ocak) Aksoy, denetim kavramını *"yasal, bilimsel, düşünsel yöntemlerle önceden belirlenen standartlardan hareket edilerek işlemlerin ve mevcut uygulamaların bu standartlara uygunluğunun araştırılması, uyumsuzlukların belirlenmesi, giderilmesi ve gelecekte de bu tür risklerin ortaya çıkmaması için yapılan risk ve sistem bazlı proaktif incelemeler"* olarak ifade etmiştir (Aksoy, 2006: s.47)

Yönetim kavramının fonksiyonlarından olan denetim, örgütlerin başarısına katkı sunan bir faaliyettir (Bozkurt, 2013: 57). Günümüz uygulamalarında, organizasyonların performansını artırmak ve riskleri minimize etmek amacıyla da kullanılan önemli bir yönetim aracı haline gelmiştir. Denetim süreçlerinin en temel amacı; tarafsız bir bakış açısıyla güvenilir bilgi sağlayarak, kurumların iç ve dış paydaşları nezdinde şeffaf bir yapıya sahip olmasını sağlamaktır. Denetim, kapsamı bakımından hukuka uygunluk, yerindelik, mali, finansal ve performans denetimi gibi farklı türlere ayrılır (Doğan, 2015: 125). Bu noktada amaç, organizasyonların iç ve dış denetim mekanizmaları aracılığıyla faaliyetlerinin hukuki, mali ve idari uygunluk açısından kontrol edilmesini sağlamaktadır. Denetim sürecinden aksaklıkları tespit etme, rapor etme, önleyici ve düzeltici öneriler sunma gibi artı değer katan işlevlere ilişkin beklenti de mevcuttur (Memiş, 2016: 42). Bu süreç yalnızca hataları tespit etmekle kalmaz; aynı

zamanda, kaynakların etkin ve verimli bir şekilde kullanılıp kullanılmadığını, idari işleyişin sürdürülebilir olup olmadığını da analiz eder. Bu nedenle, hem kamu kurumları hem de özel sektör için denetim, doğru bilgiye dayalı karar verme süreçlerinin bir parçası olarak görülür.

Denetimin tarihsel önemi ise, ticari ve mali sistemlerin güvence altına alınması ihtiyacına dayanır. Söz konusu kavramın kökenine indiğimizde, insanların toplu halde yaşamaya başlama süreciyle birlikte karşımıza çıktığı anlaşılmaktadır (Bozkurt, 2013: 56). İlk denetim uygulamalarının M.Ö. 3000 yıllarına kadar geriye gittiği, Mezopotamya'da hüküm süren birçok krallıkta, tahıl ambarlarının sayım ve kontrol işlemlerinin denetim faaliyeti kapsamında yürütüldüğü, Mısır, Yunan, Çin ve Pers kayıtlarında da benzer uygulamaların olduğu, Antik Roma'da da memurlar eliyle denetim kayıtların tutulduğu bilinmektedir (Karahan, 2020: 246).

Denetim asırlardır uygulanıyor olsa da, bu alanda sanayi devrimine kadar sistemli olarak çıktı, kalite ve tutarlılığa odaklı bir yaklaşım görülmemiştir (Karaca, 2023: 58). Modern anlamda denetimin doğuşu, 19. yüzyılda sanayi devrimi ve küreselleşmenin etkisiyle büyük şirketlerin ortaya çıkması ve ticari işlemlerin daha karmaşık hale gelmesiyle hız kazanmıştır (Çavdar, 2016: 5). Bu dönemde, özellikle şirketlerin mali tablolarındaki doğruluğu ve hesapların güvenilirliğini sağlamak amacıyla bağımsız denetim süreçleri gelişmeye başlamıştır. Şirket iflasları, ekonomik krizler ve mali yolsuzluklar ise denetim kavramının önemini daha da artırarak denetim standartlarının belirlenmesine zemin hazırlamıştır. Küreselleşme yolunda hızla ilerleyen bir dünyada, farklı ülke ekonomilerinin birbiriyle etkileşimi, şirket birleşmeleri ve sermaye hareketleri şirketleri uyum sağlamaya zorlamıştır (Salur, 2020: 2830). 20. yüzyılın ortalarına doğru muhasebe standartlarının ve uluslararası denetim çerçevelerinin geliştirilmesiyle, denetim faaliyetleri daha sistematik ve güvenilir bir yapıya kavuşmuş, bu süreç ise ekonomik güvenliği sağlama, yatırımcıların korunması ve kurumların uzun vadeli sürdürülebilirliğinin desteklenmesi açısından büyük bir dönüşümü de ortaya çıkarmıştır. Yürütülen bağımsız denetimler sonucu tanzim edilen finansal raporlar yoluyla işletmelerin finansal durumları hakkında bilgi sağlanabilir hale gelinmiştir (Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve, Md.12).

Denetimin önemi, organizasyonel yapıların doğru bilgi akışını sağlama ihtiyacı ile bağlantılıdır. İşletmelerin mali tablolarının güvenilirliğini sağlamak, hem yatırımcı güvenini artırmakta hem de kurumların rekabet gücünü korumalarına yardımcı olmaktadır. Ayrıca işletmenin finansal tablolarının denetimi, organizasyonun mali durumunu tam ve doğru olarak genel kabul görmüş mevzuata uygunluğu hakkında bilgi verir (Tarmur, 1997: 18) Kamusal alanda ise devlet kurumlarının denetlenmesi, kamu kaynaklarının etkin kullanımını sağlamak adına gereklidir. 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile kamuda iç denetim düzenlemeleri getirilmiş, kaynak kullanımı etkinlik ve verimlilik ilkeleri doğrultusunda yönetilmeye başlanmıştır (Kesik, 2005: 95). Denetim süreçleri, yanlış yönetim veya suistimal riskini azaltırken, hukuki düzenlemelere uyumu da pekiştirmektedir. Denetim olmadan, özel

veya kamu kurumlarının finansal hataları ve yolsuzlukları önleme konusunda zorlandığı bilinmektedir. Bu nedenle denetim, sadece mali güvence sağlamakla kalmamakta, aynı zamanda toplumsal refahın korunmasında da kritik bir rol oynamaktadır.

Diğer yandan denetim faaliyetlerinin amacı ve hedefleri ele alındığında; kurumların mali ve operasyonel süreçlerini daha şeffaf ve hesap verilebilir hale getirdiği gözlemlenmiştir. Denetim, doğru bilgi sunarak karar alma süreçlerini iyileştirirken, aynı zamanda risk yönetimini ve sürdürülebilir büyümeyi desteklemektedir. *"Dolayısıyla denetim, örgütün geleceğine ilişkin olarak bir rota da çizmektedir"* (Doğan, 2015: 111). Mesela kamu kurumlarında denetimin amacı, kamu yararını gözeterek vergi gelirlerinin ve kaynaklarının yerinde kullanıldığını teyit etmektir. Özel sektörde ise denetim, şirketlerin hissedarlarına ve diğer paydaşlarına doğru ve güvenilir bilgi sunmasını sağlayarak, kurumların sürdürülebilirlik hedeflerine katkı sağlamaktır. Bu kapsamda denetimin amacı, neden gerekli olduğu ile de bağlantılıdır (Bozkurt, 2013: 58). Her iki alanda da denetim, yöneticilerin sorumluluklarını yerine getirmelerini ve hesap verebilir olmalarını sağlamada önemli bir araç olarak kullanılmaktadır.

Denetim uygulamalarının yararları, organizasyonların verimliliğini artırma, finansal doğruluğu sağlama ve yolsuzluk risklerini minimize etme gibi geniş bir etki alanını kapsamaktadır. Denetim kavramının temelinde, kaynakların nasıl kullanıldığına ilişkin hesap verme sorumluluğu bulunmaktadır (Erdoğan, 2002: 56). Dolayısıyla etkili bir denetim süreci, organizasyonların finansal sağlığını iyileştirirken, aynı zamanda iş süreçlerinin performansını da artırmaktadır.

Denetim alanında uygulamada karşılaşılan zorluklar arasında ise; kontrol süreçlerinin maliyetli ve zaman alıcı olması, bazı kurumlarda yeterli kaynak veya uzman bulunmaması gibi unsurlar yer almaktadır. Ayrıca, denetim yapılan kurumun finansal tablolarının standartlara uygun olmamasına rağmen, denetimle yetkili olanların aksi yönde karar vermeleri veya söz konusu hataları fark edememesi de denetim uygulamasına getirilen bir eleştiri şeklinde karşımıza çıkmaktadır (Kayrak, 2015: 92) Buna karşın başarılı bir denetim, güvenilir veri akışını sağlamakta, kurum içi yönetim zafiyetlerini önlemekte ve kurum kültüründe şeffaflık ile hesap verebilirliği teşvik etmektedir. Bu sayede denetim yalnızca bir kontrol aracı değil, aynı zamanda kurumsal gelişim ve performans yönetimi için stratejik bir destek mekanizması olarak işlev görmektedir.

1.2.2. Vergi Denetimi

Mükelleflerin vergisel işlemlerinin kanunlar kapsamındaki ilke, kural, usul ve esaslara göre hareket edip etmediklerine ilişkin vergi idaresince yapılan tetkiklerin tümü, vergi denetimi olarak adlandırılmaktadır (Oğuztürk ve Ünal 2015: 209). Söz konusu denetim türünde, mükelleflerin vergi beyanlarının doğruluğu kontrol edilerek, vergiye tabi işlemlerinin mevzuata uygunluğunun sağlaması

hedeflenir. Konu hakkında yapılan bir başka tanımda vergi denetimi; mükellef ve sorumluların yasal mevzuata uygun hareket edip etmediği ve vergisel işlemlerinin gerçeği yansıtıp yansıtmadığına ilişkin denetimle yetkili memurlar tarafından kamusal güce dayalı ve hukuki netice doğuran kontroller şeklinde belirtilmiştir (Çavuş, 2006: 6).

Vergi denetimleri yoluyla; mükelleflerin beyan ettikleri gelir, gider ve matrahlarının doğruluğu ile yasal yükümlülüklerin tam olarak yerine getirilip getirilmediği kontrol edilir. Vergi denetimleri, hazinenin gelir ihtiyacını da karşılarken aynı zamanda riskli mükellefleri doğru beyana yönlendirme eğilimindedir (Beşel, 2017b: 67).

Söz konusu denetim vergi sisteminin sağlıklı işlemesini sağlamak, haksız rekabeti önlemek ve kamu maliyesini güçlendirmek açısından önemli bir işlev üstlenmektedir. Ülkemizde 213 Sayılı Vergi Usul Kanunu, 6183 Sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun, 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu, 193 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu, 3065 Sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu başta olmak üzere, diğer vergi kanunlarına dayalı olarak yürütülen vergi denetimleri, Hazine ve Maliye Bakanlığının birimi olan Vergi Denetim Kurulu Başkanlığı tarafından vergi incelemeleri, teftiş, izaha davet vb. süreçler yoluyla (Vergi Denetim Kurulu Yönetmeliği, 2021) ayrıca ilgili bakanlığın bağlı kuruluşu olan Gelir İdaresi Başkanlığı'nca yoklama ve diğer denetim işlemleri yoluyla gerçekleştirilmektedir. Bu bağlamda vergi denetimi süreci, belirli yöntem ve teknikler kullanılarak yürütülmektedir. Öncelikle risk analizi yapılarak mükelleflerin geçmiş kayıtları incelenmekte; yüksek risk taşıyan sektörler ya da mükellefler seçilerek denetim kapsamına alınmakta ve bu faaliyetler, vergi müfettişleri tarafından incelenmektedir. Ayrıca denetim sürecinde saha ziyaretleri, defter ve belge incelemeleri, fiili envanter yapılması, dijital kayıt analizleri gibi yöntemler kullanılarak, mükellef beyanları kapsamlı bir şekilde değerlendirilmektedir (Vergi Denetim Kurulu Başkanlığı, 2025b).

Dünyada farklı ülkeler vergi denetim süreçlerinde çeşitli yaklaşımlar benimsemiştir. Özellikle gelişmiş ülkelerde, dijital vergi denetim araçları yaygın olarak kullanılmakta ve yapay zeka gibi teknolojilerle vergi denetimleri hız kazanmaktadır. Diğer yandan, ABD, Fransa, Almanya ve İngiltere gibi gelişmiş ülkelerin gelir idareleri hem vergi gelirlerini toplamakta hem de bu gelirlerin denetimlerini yürütmekte iken, Türkiye'de vergi gelirleri Gelir İdaresi Başkanlığınca toplanmakta, denetimi ise büyük ölçüde Vergi Denetim Kurulu Başkanlığı tarafından yapılmaktadır (Rakıcı ve Atak, 2019: 24). Ancak yukarıda da ifade edildiği üzere, yine de Gelir İdaresi Başkanlığı ve Vergi Denetim Kurulu Başkanlığı Türkiye'de bahse konu denetimlerin merkezinde yer almaktadır (Oğuztürk ve Ünal, 2015: 235). Ülkemizde son yıllarda dijitalleşme çabaları kapsamında vergi denetim süreçleri elektronik sistemler üzerinden yapılmakta, mükellef beyanlarının dijital ortamlarda izlenmesi sağlanmaktadır (VDK Faaliyet Raporu, 2018). Tüm bu yönleriyle vergi denetimi, vergi kayıp ve kaçağını önleyerek kamu gelirlerini

güvence altına almak ve mükelleflerin yasal yükümlülüklerini tam olarak yerine getirmelerini sağlamak adına yürütülmektedir.

1.2.3. Vergi Denetiminin Amaçları

Vergi denetimi, mali düzenin sürdürülebilirliğini sağlamak ve mükelleflerin vergisel yükümlülüklerini mevzuata uygun şekilde yerine getirmesini temin etmek amacıyla gerçekleştirilmektedir. Denetim yöntemlerinden olan vergi incelemesi, 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 134. maddesinde tanımlanmış olup, ilgili süreç yalnızca vergi kayıp ve kaçağını tespit etmeyi değil, aynı zamanda ödenmesi gereken vergilerin doğruluğunu araştırarak, mükelleflerin beyanlarında eksiklik ya da yanlışlık olup olmadığını ortaya çıkarmayı hedeflemektedir (VUK., Md.134). Bu yolla ulaşılmak istenilen, kaçakçılığı bertaraf etmek adına tedbir alınmasından ziyade, mükellefleri de işin içine dahil ederek yapıcı, önleyici ve güvenli bir sistem oluşturmaktır (Gerçek, 2002: 38).

Vergi denetiminin temel amacı ise, kamu gelirlerini güvence altına almak ve vergi adaletini tesis etmektir. Vergi idaresinin tahakkuk ve tahsilat işlevini etkin bir şekilde yerine getirebilmesi, en başta vergi denetimi ile sağlanır (Yalçın, 2025). İdarece yürütülen vergi inceleme sürecinde, vergi sorumlularının ve mükelleflerin ödevlerini mevzuata uygun bir şekilde yerine getirip getirmediği denetlenerek, ekonomik faaliyetlerin kayda geçirilmesine katkıda bulunulur. Vergi denetimi risk odaklı, çağdaş tekniklere dayalı bir yaklaşımı benimsemekte ve sektörel uzmanlaşma ile fonksiyonel uzmanlık ilkelerini esas almaktadır. Binbirkaya, *"Türk vergi hukukundaki vergi incelemesi kavramı, ilmi anlamda vergi revizyonunu ifade eder."* şeklinde açıklamıştır (Binbirkaya, 2006: 13). Bu doğrultuda vergi incelemesi, mükelleflerin işletmelerinde fiili envanter çalışmaları yapmayı ve beyannamelerde gösterilmesi gereken unsurları araştırmayı da içerecek şekilde, kayıt dışı ekonomi ve vergi kaçakçılığı gibi durumları engellemeyi amaçlamaktadır. Dolayısıyla vergi alanında denetim son derece öneme sahiptir (Savaş, 2000:6).

Vergi denetimi, devlet gelirlerini korurken aynı zamanda vergiye gönüllü uyumu teşvik eden ve mükellef haklarını gözeten bir sistemin temel yapı taşını oluşturmaktadır. Böylece, hazineye ödenmesi gereken vergi alacağı titizlikle takip edilmekte, devlet ve mükellef hakları arasında denge kurulmaktadır. Literatüre bakıldığında genel olarak vergi denetimin ekonomik, mali, sosyal ve hukuki olarak kategorileştirilen amaçlarının olduğu görülmektedir (Arslan ve Biniş, 2014: 445). Aşağıda bahse konu amaçlara alt başlıklar halinde kısaca yer verilmiştir:

Mali Amaç: Vergi tabanının genişlemesi ve toplam vergi gelirlerinde artış sağlanması vergi denetiminin mali amacını ifade etmektedir (Atılgan, 2004: 238). Mükelleflerin faaliyetleri sonucunda

elde ettiği gelirleri tespit edebilmek, vergi matrahının doğru beyan edilmesine ve vergi gelirlerinin artmasına katkı sunacaktır.

Ekonomik Amaç: Kayıt dışı ekonomiyle mücadele yoluyla, piyasadaki rekabetçi yapıyı olumsuz etkileyen koşulların ortadan kaldırılması ve kaynak dağılımında etkinliğin sağlanması vergi denetiminin ekonomik amacıdır. (Oğuztürk ve Ünal, 2015: 211). Bu sayede elde edilen denetim verileri yoluyla, ekonomi politikalarının şekillendirilmesine destek sunulmaktadır.

Sosyal Amaç: Vergi denetiminin bir başka hedefi de, sosyal ve ekonomik dengede adaleti gözetmektir (Oğuztürk ve Ünal, 2015: 211). Devletler, ekonomide sağlanan refah artışının eşitsizlikleri önleyerek sosyal yapıyı geliştirmesini arzulamaktadır. Gelir ve servet açısından yüksek gelir gruplarından alınan vergilerin, düşük gelire sahip bireylerin alım gücünü ve refahını artırma amacıyla kullanımı, gelir dağılımında düzeltici etki yaratır (Çavdar, 2016: 16).

Hukuki Amaç: Vergi kanunlarının adil, tarafsız, etkin bir şekilde uygulanması gerekmektedir. Devlet, egemenlik hakkı uyarınca uygulamaya koyduğu vergileri kişi ve grup gözetmeksizin eşit şekilde uygulamakla görevli olup, bunun yolu ise etkin bir vergi denetimidir (Merter, 2004: 10).

1.2.4. Vergi Denetiminin Özellikleri

Vergi alanında gerçekleştirilen denetimler büyük ölçüde sürecin yasal çerçevede, etkin ve güvenilir bir şekilde yürütülmesine katkı sağlayan çeşitli prensipler etrafında şekillenmektedir. Temel bileşenleri bağlamında ele alındığında, ilk olarak vergi denetimi yasal bir dayanağa sahiptir. Hukuk devleti ve kanuni idare ilkesi kapsamında idarenin tüm eylem ve işlemleri yargı denetimine tabi olduğundan, vergi denetimi de yasal düzenlemelere göre yürütülmektedir (Beşel, 2017a: 21). Bu yasal durum, vergi denetim sürecinin hukuka uygun ve düzenli bir biçimde yürütülmesini sağlamaktadır. Vergi Usul Kanunu, Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun ve ilgili diğer mevzuatlar, denetim faaliyetlerinin temelini oluşturur. Ayrıca ilgili düzenlemeler, denetim elemanlarının yetki ve sorumluluklarını belirleyerek, denetimin belirli standartlar çerçevesinde yapılmasına olanak tanımaktadır.

Vergi denetiminde bir diğer karakteristik özellik tarafsızlık ve nesnellik ilkesidir. Denetim faaliyetlerini gerçekleştiren vergi müfettişlerinin bağımsız ve objektif bir şekilde hareket etmeleri, denetim sürecinin güvenilirliğini artırır. Vergi denetimi hazineye gelir sağlamak gayesiyle idare tarafından yapılıyor olsa da, denetim ile yetkili olanların adaletli olması icap eder (Somuncu, 2014: 140). Denetim elemanlarının tarafsız hareket etmesi, mükelleflere eşit mesafede olmalarını ve herhangi bir yanlı davranış sergilememelerini gerektirir. Söz konusu tarafsızlık ilkesi, denetimin hem adil hem de doğru sonuçlar doğurmasını sağlamaktadır.

Yine vergi denetimi, belgelere dayanarak yapılmakta ve belgelerin doğruluğu, güvenilirliği ve eksiksizliği yürütülen denetimlerde önemli bir yer tutmaktadır. Denetim sürecinde mükelleflerin muhasebe kayıtları, faturaları, defterleri ve diğer mali belgeleri ayrıntılı olarak incelenir. Diğer kamu kurumları ve mükelleflerden veya nezdinde denetim yapılan mükellefle ticari ilişki içerisinde olan tüm gerçek ve tüzel kişilerden bilgi-belge talep edilir (Yılmaz, 2019: 73). Bu belgeler, denetimin dayandığı esas veri kaynaklarını oluşturur ve vergi yükümlülüklerinin eksiksiz yerine getirilip getirilmediğini kontrol etmek amacıyla değerlendirilir. Dolayısıyla belge incelemesi, denetim sürecinin ana unsurlarından biri olup, denetim neticesinde düzenlenen tutanak ve raporlar ile ibraz edilen belgeler hukuki dayanak sağlamaktadır.

Diğer yandan vergi denetiminde mükellef haklarının korunması da öncelikli ilkelerdendir. Mükellefler vergi denetimi sırasında savunma, açıklama getirme, bilgi edinme ve yasal haklarıyla ilgili bilgilendirilme hakkına sahiptir (Mükellef Hakları Bildirgesi, 2025). Bu hakların korunması, mükellef-devlet ilişkisini güçlendirmekte ve denetim sürecinin mükellefler açısından şeffaf bir şekilde işlemesine katkı sağlamaktadır.

Vergi denetimlerinin risk esaslı yapılması ise günümüzde etkin bir denetim stratejisi olarak öne çıkmaktadır. Risk analizleri sonucunda vergi kaçağı açısından yüksek risk taşıyan mükellefler öncelikli olarak denetime tabi tutulmakta, böylece kaynaklar daha yüksek vergi kaybı ihtimali olan alanlarda daha etkin bir şekilde kullanılmaktadır. Bu noktada önemli olan denetimin verimliliğidir (Savaş, 2000: 7).

Gelişen teknolojilerin kullanımı da, vergi denetim sürecinin etkinliğini ve doğruluğunu artırmak amacıyla öne çıkan bir özelliktir. *"Teknolojik gelişmeler ile elektronik oramda defter, kayıt ve belge tutulabilmesi üzerine vergi denetimlerinin de elektronik olarak gerçekleştirilmesi mümkün hale gelmiştir"* (Ömercioğlu, 2024: 1448). Dijital veri analitiği araçları ve yapay zeka destekli denetim uygulamaları, denetçilerin büyük veri setleri üzerinden analiz yapmalarını kolaylaştırmaktadır. Bu araçlar, riskli alanların belirlenmesinde önemli bir rol oynar ve denetim süreçlerinin hızlanmasını sağlar.

Vergi denetiminin temel işlevlerinden bir diğeri de, mükelleflerin vergi yükümlülüklerini eksiksiz yerine getirmeleri konusunda caydırıcı olmaktır. Mükellefler, denetim sürecinde vergi ihlali tespit edilirse karşılaşacakları cezalar nedeniyle vergi kurallarına uyma eğilimindedirler. Bu durum, denetim yoluyla üzerinde baskı oluşan mükelleflerin doğru ve gerçek beyanda bulunmasını sağlar (Aktan vd., 2012: 210). Caydırıcı özelliği sayesinde vergi denetimi, vergi kayıplarının önlenmesine ve kamu gelirlerinin artırılmasına katkı sağlamaktadır.

Buna göre; yasal dayanağı olma, tarafsızlık ve nesnellik, belgelere dayanma, mükellef haklarının korunması, risk esaslı yaklaşım, teknolojiden faydalanma, caydırıcılık gibi hususlar vergi denetiminin özellikleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu özellikler bir bütün olarak ele

alındığında ise vergi denetimi, devletin mali disiplinini sağlamada vazgeçilmez bir araç haline gelmektedir.

1.2.5.Vergi Denetim Yöntemleri

Vergi denetiminde kullanılan yöntemler vergi kayıp ve kaçağını önlemek, adil bir vergi sistemi oluşturmak ve mükelleflerle idare arasındaki güven ilişkisini güçlendirmek için kullanılan önemli araçlardır. Türk vergi mevzuatında vergi incelemesi ve yoklama en önemli denetim uygulamaları arasında yer almakta olup, 213 Sayılı Vergi Usul Kanunu uyarınca vergi denetimleri; inceleme, yoklama, arama ve bilgi toplama şeklinde belirtilmiştir (Ömercioğlu, 2024: 1447). Mezkur Kanunda 2020 yılından itibaren yürürlüğe giren izaha davet yoluyla denetim yöntemi de son zamanlarda yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Bu yöntem, mükelleflere beyanlarındaki olası uyumsuzlukları açıklama fırsatı sunarak, hem mükellef haklarının korunmasını hem de denetim süreçlerinin daha hızlı ve etkin bir şekilde sonuçlanmasını sağlamaktadır. Aşağıda denetim türlerinden vergi incelemesi, yoklama, izaha davet, arama ve bilgi toplama yöntemleri hakkında ayrıntılı bilgi verilmiştir.

1.2.5.1.Vergi İncelemesi

Vergi denetim yöntemleri arasında en önemlisi olan vergi incelemesi, 213 sayılı Vergi Usul Kanununun 134. maddesinde; *"Vergi incelemesinden maksat, ödenmesi gereken vergilerin doğruluğunu araştırmak, tespit etmek ve sağlamaktır."* şeklinde tanımlanmıştır (VUK, Md.134). Yine bu maddede *"İncelemeye yetkili olanlar tarafından gerek görüldüğü takdirde inceleme, işletmeye dahil iktisadi kıymetlerin fiili envanterinin yapılmasına ve beyannamelerde gösterilmesi gereken unsurların tetkikine de teşmil edilebilir …"* denilmektedir (VUK, Md.134).

İlgili mevzuat hükmü gereğince; vergi incelemesindeki amaç sadece vergi kayıp ve kaçağını araştırıp bulmak değildir. İncelemeye yetkililer, vergi mükellefi ve vergi sorumlularının vergiye ilişkin yükümlülüklerini mevzuata uygun bir şekilde yerine getirip getirmediğini denetleyerek, matrahı doğru bir şekilde tespit etmeyi amaçlamaktadır (Vergi Denetim Kurulu Başkanlığı, 2025c). Bu sayede mükelleflerin sorumluluklarını zamanında yerine getirip getirmediği veya matrahının gerçeği yansıtıp yansıtmadığı vergi denetimi ile ortaya konurken, aynı zamanda vergilerin doğruluğunun araştırılması ve mükellefin bilgilendirilmesi de hedeflenir. *"Vergi incelemesi, beyanların ve ödenmesi gereken vergilerin doğruluğunu sağlamak amacıyla yükümlünün defter kayıtları, belgeleri ve envanteri üzerinde yapılan derinlemesine bir araştırma"* olarak da tanımlanmaktadır. (Öncel vd., 1995: 101).

213 sayılı Vergi Usul Kanununun 135. maddesinde vergi incelemesiyle görevli olarak; *"vergi müfettişleri, müfettiş yardımcıları, ilin en büyük mal memuru veya vergi dairesi müdürleri"* yetkili

kılınmıştır. Bunun yanı sıra, *"Gelir İdaresi Başkanlığının merkez ve taşra teşkilatında müdür kadrolarında görev yapanlar"* aynı şekilde vergi inceleme yetkisine sahiptir (VUK., Md. 135).

Vergi incelemesine alınacak mükellefler risk analiz sistemleri, ihbar ve şikâyetler, teftiş ve soruşturma raporları, kamu kurumlarından gelen bildirimler veya müfettişler tarafından hazırlanan görüş ve öneri raporları gibi çeşitli kaynaklar temel alınarak seçilmektedir (Çavdar, 2022b: 52). Bu usul, mükelleflerin denetim süreçlerine daha nesnel ve risk odaklı bir yaklaşım getirmektedir.

Vergi incelemesi Kanunun (VUK) 137. maddesine göre defter ve hesap tutmak, evrak ve vesikaları muhafaza etmek ve ibraz etmekle yükümlü olan gerçek ve tüzel kişileri kapsamaktadır (VUK., Md.137). Bununla birlikte, tüzel kişiliği olmayan teşekküller de eğer vergisel nitelikli iş ve işlemler gerçekleştiriyorsa ve muhafaza yükümlülüğü altındaysa vergi incelemesine tabi tutulmaktadır.

Uygulamada vergi incelemelerinin ne zaman yapılacağı mükellefe önceden bildirilmek zorunda değildir. İnceleme, hesap dönemi tamamlanmamış olsa bile, tarh zamanaşımı süresi sonuna kadar her zaman yapılabilmektedir. İncelemeler esas olarak dairede gerçekleştirilmekle birlikte, mükellefin talebi ve iş yerinin uygun olması durumunda iş yerinde de yapılabilmektedir. İnceleme sırasında gerekli defter ve belgelerin ibrazı mükelleften yazılı olarak talep edilir. İstenen belgeleri belirtilen sürede mazeretsiz olarak ibraz etmeyen mükellefler, bu yükümlülüklerini yerine getirmemiş sayılır. Haklı mazeret durumunda, ek süre verilerek ibraz süreci kolaylaştırılmaktadır (VUK, Md. 138, 139).

Vergi inceleme görevlendirmeleri, vergi müfettişlerine bağlı oldukları daire başkanlıkları tarafından yazı ile verilmektedir. Bahse konu görevlendirme yazılarında, hakkında inceleme yapılacak mükelleflere ilişkin bilgiler, hangi vergi türü kapsamında denetim yapılacağı *(Kurumlar Vergisi, Katma Değer Vergisi, Özel Tüketim Vergisi vb.)*, incelemenin yılı, gerekçesi, süresi vb. bilgilere yer verilmektedir (Vergi İncelemelerinde Uyulacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, Md. 6).

İncelemeye tabi tutulan mükelleflerden yasal defter ve belgelerinin ibraz edilmesi de yazılı olarak müfettişlerce istenilmektedir. Bu kapsamda mükelleflere genel olarak 15 günlük kanuni bir süre verilerek, talep edilen defter, bilgi ve diğer belgelerin incelemeye sunulması beklenmektedir. Şayet, geçerli ve haklı bir sebep *(mücbir sebep)* olmadığı halde istenilen verileri getirmeyenlere, ibraz etmemiş sayıldıkları gerekçesiyle kanunen gerekli işlemler yapılmaktadır.

Öte yandan, söz konusu vergi incelemeleri Vergi Denetim Kurulu Başkanlığına ait kamu kurumlarında yapılsa da, bu durum müfettişlerin mükelleflerin fiili çalışma adreslerine giderek tespit yapmalarına ve çalışmalarda bulunmalarına engel değildir (VUK., Md.139). Mükellefler nezdinde yürütülen tam incelemelerin en fazla bir yıl, sınırlı incelemelerin en fazla altı ay, katma değer vergisi iade incelemelerinin ise en fazla üç aylık sürede tamamlanması beklenmektedir. Bu sürelerin yetersiz kalması halinde, müfettişlere üzerindeki iş yoğunluğu dikkate alınarak tam ve sınırlı incelemelerde altı

ay, KDV iade incelemelerinde ise iki ayı geçmemek üzere ek süre verilmektedir (Vergi İncelemelerinde Uyulacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, Md. 23) Söz konusu süre kısıtının gerekçesi, idarenin keyfi hareket etmesini önleme amacı taşımaktadır.

Yukarıda kısaca ifade edilen vergi inceleme sürecinin aşamaları Tablo 1'de gösterilmiştir:

Tablo 1: Vergi İnceleme Süreci

Süreç	Açıklama
1. Adım: İşin Belirlenmesi	VDK birimlerince inceleme görev emrinin oluşturulması ve Müfettişe tebliği
2. Adım: İncelemeye Başlama	Vergi Müfettişi tarafından işe ve incelemeye başlanılması
3. Adım: Yasal Defter ve Belgelerin İbrazı	Mükellefin yasal defterlerinin ve belgelerinin inceleme elemanına ibraz edilmesi
4. Adım: İnceleme Aşaması	Vergi Müfettişi tarafından inceleme ve araştırmaların yürütülmesi
5. Adım: Tutanak Taslağı	Yapılan inceleme ve kontroller sonucu hazırlanan tutanak taslağının mükellefin bilgisine sunulması
6. Adım: Tutanak İmzalanması	Vergi incelemesi tutanağının taraflarca imzalanması.
7. Adım: Raporun Değerlendirilmesi	Hazırlanan inceleme raporunun ilgili komisyon ve birimler tarafından değerlendirilmesi.
8. Adım: Dinlenme Talebi	Mükelleften gelen dinlenme talebinin (varsa) okuma komisyonu tarafından karşılanması
9. Adım: Tarhiyat Öncesi Uzlaşma	Tarhiyat öncesinde taraflar arasında uzlaşma toplantısının gerçekleştirilmesi
10. Adım: Vergi Dairesine Sevk	Vergi inceleme raporunun son haliyle idareye sevk edilerek mükellefe bildirilmesi.

Kaynak: (Vergi Denetim Kurulu Başkanlığı, 2025d'den yararlanılarak oluşturulmuştur.)

1.2.5.2.Yoklama

213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nda düzenlenen bir diğer önemli denetim yöntemi ise yoklamadır. Söz konusu Kanunda yoklamanın amacının, *"mükellefleri ve mükellefiyetle ilgili maddi olayları, kayıtları ve mevzuları araştırmak ve tespit etmek"* olduğu belirtilmiştir (VUK, Md.127). Yoklama, vergi dairelerince, mükellefin kayıtlarında beyan edilen bilgilerin doğruluğunun yerinde kontrol edilmesini sağlamak amacıyla gerçekleştirilen bir denetim türüdür. Yoklama, sadece mükelleflere yönelik değil aynı zamanda mükellef olmayan ancak yoklamaya konu olabilecek durumlardaki diğer kişilere de uygulanabilmektedir (Göksoy 2019: 7). Yoklama süreci, mükelleflerin işletme adreslerinde fiili denetim yapılmasını, işyerinin faaliyet durumunun gözlemlenmesini ve fatura, gider pusulası gibi ilgili belgelerin incelenmesini içermektedir. Bu durumda yoklamanın, aşağıdaki işlemleri kapsadığı söylenebilir:

- İşletmenin fiziki mevcudiyetini kontrol etmek, mükellefin işyeri adresinde bulunup bulunmadığı ve faaliyette olup olmadığını denetlemek.

- Kayıt ve belgeleri incelemek, mükellefin beyan ettiği bilgilerle işletmede tutulan kayıtların ve belgelerin uyumu kontrol etmek.

- Mükellefin faaliyet türünü tespit etmek, mükellefin beyan ettiği faaliyetle gerçek faaliyetin örtüşüp örtüşmediğini değerlendirmek.

Buna göre yoklama, mükellefler hakkında mevcut bir durumu ortaya koymak ve tespit etmek amacı ile düzenlenen bir tutanaktır (Kaya, 2010: 165). Özellikle kayıt dışı faaliyetlerin tespit edilmesi ve vergi yükümlülüklerinin yerine getirilip getirilmediğinin kontrol edilmesi açısından önemlidir. Ayrıca mükelleflerin vergi sistemine uyumunu sağlamaya yönelik önleyici bir mekanizma olarak da işlev görmektedir. Yoklama işlemleri genel olarak, Gelir İdaresi Başkanlığına bağlı vergi dairelerinde görevli gelir uzmanları tarafından yürütülmektedir.

1.2.5.3. İzaha Davet

Vergi mevzuatına yakın zamanda dahil edilen izaha davet yoluyla denetim; vergi incelemesine başlanmadan veya takdir komisyonuna sevk edilmeden önce mükelleflere açıklama yapma fırsatı tanıyan bir yöntemdir. Bu doğrultuda, mükelleflere cezai yaptırım öncesi bir son söz hakkı tanınması şeklinde ifade edilmektedir (Bozdoğan ve Çataloluk, 2018: 43).

İzaha davet uygulaması ile "*belirlenen konular kapsamında vergi idaresi tarafından yapılan tespitlere ilişkin olarak mükelleflerden açıklama talep edilmekte, mükelleflerin olayların gerçek mahiyetinin tespitinde katkıda bulunması, vergiye gönüllü uyumun artırılması ve devlet ile mükellefler arasındaki uyuşmazlıkların azaltılması*" amaçlanmaktadır. (İzaha Davet Uygulaması Broşürü, 2022).

Vergi Usul Kanunu'nun 370. maddesinde düzenlenen izaha davet müessesinin detaylarına 519 sıra no.lu VUK Genel Tebliğinde yer verilmiştir (Yavuz ve Yahşi, 2025: 90). İlgili uygulamada, devletin vergi alacağının kayba uğradığına yönelik idarece yapılan tespitler neticesinde, mükelleflerden konu hakkında izah açıklaması alınması, akabinde değerlendirme yapılarak, vergi ziyaı mevcut ise mükelleflerden beyanlarını güncellemeleri ve tespit edilen vergi farkını ödemeleri istenilmektedir. Bu sayede mükellefler vergi incelemesine ve takdir komisyonlarına sevk edilmeden indirimli vergi cezası ödeyerek daha ağır yaptırımlardan korunmuş olmaktadır. Dolayısıyla söz konusu durumu bir ara basamak olarak görmek de mümkündür (Erdem, 2017: 160).

İzaha davet müessesi, Vergi Denetim Kuruluna bağlı daire başkanlıklarında oluşturulan komisyonlar tarafından ülke genelinde aktif şekilde yürütülmekte olup, son dönemde yapılan denetimler neticesinde kontrol edilen mükellef sayısı, matrah farkı ve tahsilat oranları üzerinde artış yönlü etkisi olduğu görülmüştür. Bu uygulamada başarı, mükelleflerin vergiye gönüllü uyumu sağlanarak incelemeye sevk edilmemesi ile ölçüldüğünden, idarenin yürüttüğü izah denetimlerinde inceleme yapılmaksızın mükelleflerden alınan düzeltme beyanları sonucu VUK Md. 370/A kapsamındaki başarı oranı %76 ve Md. 370/B'deki başarı oranı ise 35'tir (Vergi Denetim Kurulu, 2024 Çalıştay Raporu).

1.2.5.4. Arama

Vergi Usul Kanunu'nun 142. maddesi doğrultusunda, ihbar veya vergi incelemesi üzerine mükellefin ve ilişkili olduğu tespit edilen diğer kişilerin vergi kaçırdığı yönünde delil mevcut ise vergi denetimi adına arama yöntemi uygulanabilecektir (VUK, Md.142).

İlgili Kanun hükmünde yer alan şartlara göre arama yapılması için öncelikle vergi incelemesine yetkili olanların gerekli lüzum göstermesi, resmi bir yazı ile sulh yargıcından bu durumu istemesi ve mahkemenin olumlu karar vermesi gerekmektedir (Vergi Denetim Kurulu Başkanlığı, 2025e). Görüldüğü gibi arama, sulh ceza hakiminin onay kararı vermesiyle yürütülmektedir (Altıntaş, 2019: 52). Bu müessesede önemli olan, kanuni sınırlar dahilinde mükelleflerin hak ve özgürlüklerinin önüne geçmeden, ihtiyaca uygun işlemlerin uygulanabilmesidir. Dolayısıyla, mükellefi zorda bırakmadan, itibar ve unvanını zedeleyici davranışlardan kaçınarak yapılması gereklidir (Özker, 2024: 7). Arama, mali suçlarda görevli kolluk personelinin desteğiyle, vergi incelemesi yapmaya yetkili olanların yönetiminde gerçekleştirilir (Ömercioğlu, 2016: 2284) Arama veya uygulamadaki ismiyle aramalı inceleme, netice itibarıyla bir vergi güvenlik yöntemi olması ve suç delillerinin ortadan kaldırılma endişesinin mevcut olması nedeniyle, vergi kaçakçılığının mevcudiyeti yönünde kuvvetli şüphe ve tespiti bulunan vergi müfettişlerince, mükelleflere önceden haber verilmeksizin yürütülmektedir.

Tüm bu yönleriyle arama işlemi; kanuni şartlar çerçevesinde, mükellef haklarına saygı gösterilerek, delil karartma riskini önlemek ve vergi güvenliğini sağlamak amacıyla, titizlikle yürütülen etkin bir denetim yöntemidir.

1.2.5.5. Bilgi Toplama

Vergi denetiminde bilgi toplama faaliyeti, mükelleflerin vergi kanunlarına uyumlarını değerlendirmek amacıyla çeşitli kaynaklardan veri elde edilmesini içermektedir. Söz konusu faaliyet idare tarafından yoklama, arama ve vergi incelemelerinde kullanılmaktadır (Çetinkaya, 2016: 93). Mesela yoklama işlemlerinde vergisel olay ve konular hakkında mükellefiyet kayıtları ve durumlarına dair bilgi toplanmakta (Bilen, 2009: 115), inceleme sürecinde de müfettişlerce denetlenen konulara ilişkin yazılı veya sözlü bilgi istenilmektedir.

Beyana dayalı olan vergilendirme sisteminde, mükelleflerin beyan görevini eksik veya hiç yerine getirmemesi durumunda, *"Vergi Usul Kanunu vergi dairesine, vergiyi doğuran olayı ve mükellefiyete etkili olan durumları ortaya çıkarmak için diğer denetim yolları yanında bilgi toplama olanağını da vermiştir"* (Nas, 2020: 56). Adı geçen Kanunun 148. maddesinde ele alınan ilgili müessese bağlamında bilgi verme; kamu kurumlarından, mükelleflerden ve mükelleflerle ticari ilişkide bulunan diğer gerçek ve tüzel kişilerden Maliye Bakanlığı teşkilatınca veri talep edilmesi şeklinde belirtilmiştir

(VUK, Md.148). Kendilerinden bilgi istenilen kişi ve kurumlar, kanunen çeşitli gerekçelerle bilgi vermekten kaçınamamaktadırlar. Bu durumun istisnası ise; PTT'den haberleşme, hekimlerden hastaların sağlık bilgileri ve avukatlardan görevleriyle ilgili dava hususlarına ilişkin bilgilerin istenilememesidir (VUK, Md.151).

Denetim yöntemlerinden biri olan bilgi toplama, vergi alacağının eksiksiz ve vaktinde teminini sağlayan vergi güvenlik aracıdır. Bu sayede, hem mükellefiyetle ilgili maddi olay ve durumların kaydı tutulmakta hem de mükelleflerin ödevlerini uygun olarak yerine getirip getirilmediği kontrol edilmektedir (Ergür, 2020: 5).

1.2.6. Vergi Denetiminin Etkinliği

Etkinlik kavramı, çoğunlukla performansın ölçülmesi konusunda kullanılan ve işletmelerin teknik performans göstergeleri arasında yer alan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Yükçü ve Atağan, 2009: 1). Etkinlik kavramı, vergi denetimi için kullanıldığında ise; *"idarenin yaptığı denetimlerden beklediği hedefe ulaşma derecesi"* şeklinde tanımlanmaktadır (Arslan ve Biniş, 2014: 451).

Vergi denetiminin etkinliği, devletin kamu gelirlerini güvence altına alarak mali istikrarın sağlamasında kritik bir rol oynamaktadır. Ayrıca hem mükellef hem de vergi idaresinin mevzuatı uygulama ve beklentiyi karşılama düzeyinin göstergesi olarak kabul edilmektedir (Erarslan, 2019: 72). Etkin bir vergi denetim sistemi, sadece vergi kayıp ve kaçağını önlemekle kalmayıp, aynı zamanda mükelleflerin gönüllü uyumunu teşvik etmekte, ekonomik faaliyetlerin kayıt altına alınmasını sağlamakta ve kamu finansmanının sürdürülebilirliğini desteklemektedir. Vergi denetiminin etkinliğini belirleyen unsurlar ele alındığında ise; denetim sisteminin yasal altyapısı, idari kapasitesi, kullanılan yöntem ve teknolojiler, risk yönetimi yaklaşımı ve mükellef-devlet ilişkilerinin niteliği gibi faktörlerden oluştuğu görülmektedir (Gündoğdu, 2022: 164).

Vergi denetiminin etkin bir şekilde yürütülmesi için sağlam bir yasal altyapıya ihtiyaç vardır. Türkiye'de vergi denetimleri, başta 213 sayılı Vergi Usul Kanunu olmak üzere ilgili diğer vergi mevzuatları çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Bu yasal düzenlemeler, denetim sürecinin şeffaf, tarafsız ve hukuka uygun bir şekilde yürütülmesine zemin hazırlamaktadır. Denetimde etkinlik açısından mevzuatın açık ve anlaşılır olması kadar, uygulamada da tutarlılığın sağlanması büyük önem taşır. Bu durumun sebebi, mükellef nezdinde güç kabul edilen vergi kanunları üzerinde sık sık değişiklikler yapmanın, vergi sisteminde istikrarsız durumlar yaratmasıdır (Kulmanova, 2006: 73).

Günümüzde vergi denetiminde risk yönetimi önemli bir strateji olarak ön plana çıkar. Kaynakların sınırlı olduğu bir ortamda, denetimlerin yüksek risk taşıyan sektörlere ve mükellef

gruplarına odaklanması, vergi kayıp ve kaçağı ile mücadelede etkinliği artırır. Uygulamaya bakıldığında risk analizi; ekonomik büyüme ve ücret oranları, mükellef tarafından beyan edilen kar marjı, gider kalemleri, şüpheli faturalar, olağan dışı bilanço gibi hususların analizi, diğer kamu idareleri veya banka gibi üçüncü kişilerden gelen bilgi ve belgelerin karşılaştırılması, mükellef hakkında yapılan önceki denetimlerin sonuçları vb. alanlarda gerçekleştirilmektedir (Bakar ve Gerçek, 2016: 49). Risk analiz modelleri ve veri odaklı yaklaşımlar, denetim süreçlerinin daha hedefe yönelik ve etkili bir şekilde planlanmasına olanak tanıyabilmektedir.

Vergi denetiminde teknolojik altyapının geliştirilmesi ve dijitalleşme, süreçlerin etkinliğini doğrudan etkileyen bir diğer unsurdur. Ülkemizde Gelir İdaresi Başkanlığı'nın dijital dönüşüm projeleri, denetimlerin elektronik ortamda gerçekleştirilmesini kolaylaştırmıştır. E-fatura, e-defter, dijital beyanname ve ödeme sistemleri, mükelleflerin faaliyetlerinin daha hızlı ve doğru bir şekilde analiz edilmesini sağlamaktadır (Ömercioğlu, 2024: 1450). Bahse konu e-defter uygulaması ile kağıt üzerinde tutulması gereken yevmiye defteri ve defteri kebir kayıtlarının elektronik ortama aktarılması, muhafaza ve ibraz edilmesi sağlanmış, diğer yandan açılış, kapanış ve tasdik işlemlerinin dijital ortamda yürütülmesi vergi güvenliğini garanti altına almıştır (Eyüpgiller, 2023: 85). Yapay zeka ve büyük veri analitiği gibi teknolojilerin kullanımı, hem denetim süreçlerini hızlandırmakta hem de hatalı beyanların tespit edilmesinde yüksek bir doğruluk yakalamaktadır. Nihayetinde bilgi teknolojilerinde görülen söz konusu gelişmeler, denetim standartlarını arttırmayı ve etkinliği sağlamaktadır (Çetin, 2010: 85).

Vergi denetimlerinin etkinliğinde denetim elemanlarının bilgi, beceri ve deneyim düzeyleri belirleyici bir rol oynamaktadır. Vergi müfettişlerinin sürekli eğitim programlarına tabi tutulması, mevzuat değişikliklerini ve teknolojik gelişmeleri yakından takip etmelerine olanak tanımaktadır. Denetçi ve muhasebe profesyonelleri süreç ve gelişmeleri yakından takip etmeli, verilerin nasıl analiz edileceği ve sistemin teknolojik değişimle nasıl kurgulanacağı konusunda kendilerini geliştirmesi gerekmektedir (Varol, 2023: 174).

Vergi denetiminin etkinliği, mükellef-devlet ilişkilerinin kalitesiyle de yakından ilgilidir. Denetim süreçlerinde şeffaflık ve iletişim, mükelleflerin güvenini artırarak gönüllü uyumu teşvik eder. Aynı zamanda mükellef haklarının korunması ve denetim süreçlerinin adil bir şekilde yürütülmesi, vergi sistemine olan güvenin artmasına katkıda bulunur. Aksi durumda mükellef ve vergi idaresi arasındaki mevcut idari çözüm yollarının kullanılamaması ve sonuç alınmaması mükellefleri yargıya yönlendirmekte (Karcı, 2019: 387), bu durum hem hazine hem mükellef açısından zaman kaybına yol açmaktadır.

Öte yandan etkin bir denetim sistemi oluşturulurken, diğer ülkelerdeki başarılı uygulamaların incelenmesi ve bu uygulamalardan uyarlanabilir olanların değerlendirilmesi önem taşımaktadır. Mesela,

ABD ve İngiltere gibi ülkelerin gelir idaresi yönetimleri, mükellefler açısından vergi kanunlarının anlaşılabilirliğini sağlamak amacıyla yeniden yazım projesi başlatmış ve kurulan komisyonlar eliyle yasalar daha basite indirgenmeye başlanmıştır (Kulmanova, 2006: 117). Yine gelişmiş ülkelerde dijital araçların yaygın kullanımı ve denetim süreçlerinde yapay zeka tabanlı sistemlerin entegrasyonu gibi uygulamalar mevcuttur. Söz konusu yenilikler, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler için rehber niteliğindedir.

Sonuç olarak, bir ülkede vergi sisteminin başarısı, yasal düzenlemelerin doğru bir şekilde yapılmasının yanı sıra, etkin bir vergi denetimine de bağlıdır (Erarslan, 2019: 72). Vergi denetiminin etkinliği ise, yalnızca yasal düzenlemelere ve teknolojik altyapıya değil, aynı zamanda mükellef haklarının korunmasına, insan kaynağının niteliğine ve risk odaklı stratejilere dayalı bir sistemin varlığına bağlıdır. Bu unsurların bir araya getirilmesiyle, vergi denetim süreçleri daha verimli bir hal alarak, kamu gelirlerinin artırılması ve kayıt dışı ekonominin azaltılması sağlanmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM: BELEDİYELERDE VERGİ DENETİMİ

2.1. Belediyelerin Gelir Kaynakları

Belediyelerin sahip olduğu gelir kaynakları, kamu hizmetlerini finanse edebilmesi ve görevlerini yerine getirebilmesi adına temel bir unsurdur (Oruç ve Uyanık, 2024: 37). Yerelde üstlenilen hizmetlerin etkin ve kaliteli bir şekilde sunumu için belediyelerin mali olarak güçlü bir yapıya sahip olmaları gerekmektedir (Arıkboğa, 2016: 276). Belediyelere sağlanan gelir kaynaklarının, üstlendikleri görevler ve sorumluluklarıyla orantılı olması, bu birimlerin etkinliği ve sürdürülebilirliği açısından büyük önem taşır. Belediyelerin görev ve yetkileri; altyapı hizmetlerinden sosyal yardımlara, çevre korumadan kültürel faaliyetlere kadar geniş bir yelpazeye yayıldığı için, gelir kaynaklarının bu görevlerin gerektirdiği harcamaları karşılayacak düzeyde olması beklenmektedir (Nadaroğlu, 1994: 195). Anayasamızın 127. maddesinde bu durum, "*mahalli idarelere görevleriyle orantılı gelir kaynağı sağlanır*" şeklinde belirtilmiştir (Alıcı, 2017: 104). Dolayısıyla, mali açıdan elde edilecek yeterlilikle söz konusu hizmetler özelinde belediyelerin finansal sürdürülebilirliği sağlanacak, aynı zamanda bölgesel kalkınma ve toplumsal refah da gelişecektir. Bu bağlamda, belediyelerin gelir kaynakları başlığı altında ilk olarak öz gelirler üzerinde durulacak, sonrasında ise transferler ve borçlanma gelirlerine ilişkin açıklamalar yapılacaktır.

2.1.1. Öz Gelirler

Türkiye'deki belediyelerin öz gelirleri, vergiler ve harçlar gibi sürekliliği olan birincil nitelikli ve teşebbüs gelirleri gibi sürekliliği olmayan ikincil nitelikteki kaynakları içermektedir (Çavdar, 2022a: 88). Belediyelerin öz gelirleri, mücavir alan sınırları içerisinde doğrudan elde ettiği ve merkezi yönetimden bağımsız olarak ekonomik sürdürülebilirliğini sağlamak, kamu hizmetlerini finanse etmek ve yerel ihtiyaçlarını karşılamak için elde ettiği gelirlerinden oluşur. Bu manada, direkt olarak kendi tasarruflarından ulaşabildikleri için söz konusu kaynaklar öz gelir şeklinde ifade edilmektedir (Nas, 2011: 23). "*Bir gelirin öz gelir olarak nitelendirilebilmesi için tarh, tahakkuk ve tahsil işlemlerinin söz konusu yerel yönetim birimi tarafından yapılması zorunlu bir koşul olarak görülmektedir."* (Arıkboğa, 2025:32).

Türkiye'de belediyelerin öz gelir kaynakları, Emlak Vergisi Kanunu ve Belediye Gelirleri Kanununda belirtilen vergi, harç, harcamalara katılma payları ve ücret gelirlerinin yanı sıra, menkul ve gayrimenkullerin kira gelirleri ve satış gelirleri, iştirak ve girişimlerden elde edilen gelirler ve ceza gelirlerinden oluşmaktadır (Pıçak ve Soyal, 2022: 17; Arıkboğa, 2016: 281-282; Arıkboğa, 2019: 110). Öz gelirler, belediyelerin mali açıdan özerk olup olmadıklarını belirten kayda değer bir ölçüt olarak da

kabul edilmektedir (Alıcı, 2017: 109). Bu kapsamda belediyelerin öz gelirlerinin detayları; vergiler, harçlar, harcamalara katılma payları, ücret gelirleri ve diğer öz gelirler başlıkları altında aşağıda ele alınmıştır.

2.1.1.1. Vergiler

Türkiye'de vergiler, belediye sınırları içinde yaşayan bireyler ve faaliyet gösteren işletmelerden alınmaktadır. Anayasamıza göre, herkes mali gücüne göre vergi ödemekle yükümlü olup, vergiyle ilgili görevler kanunla belirlenmiş ve muafiyet, istisna, indirim veya oran değişiklikleri yapma yetkisi kanunların belirlediği sınırlar içerisinde Cumhurbaşkanına verilmiştir (Anayasa, Md 73). Söz konusu hüküm uyarınca, vergilerin ancak yasama organı tarafından kanun yoluyla konulabileceği, vergiler üzerindeki istisna, muafiyet ve oranların belirlenmesi yetkisinin merkezi yönetime ait olduğu ve belediyelere verilmediği görülmektedir (Arıkboğa, 2017: 53). Bu noktada belediyelerin sadece yerel vergilere ilişkin tahsilat yetkisi mevcuttur (Yakar ve Gündüz, 2014: 125).

1319 Sayılı Emlak Vergisi Kanunu kapsamında bina ve arazi üzerinden alınan emlak vergisi başta olmak üzere, 2464 Sayılı Belediye Gelirleri Kanunu uyarınca toplanan ilan ve reklam, eğlence, yangın sigorta, çevre temizlik, haberleşme, elektrik ve havagazı tüketim vergisi belediyelerin tahsil ettiği vergi gelirlerini oluşturmaktadır (Acar ve Aydın, 2013: 1-2). Söz konusu vergilerden aşağıda belediyelerin vergi gelirleri başlığı altında ayrıntılı olarak bahsedilecektir.

Öte yandan belediyelere ait vergilerin etkinliği, yerel yönetimlerin mali özerkliği açısından büyük önem taşımaktadır. Mali özerklik, yerel yönetimlerin kendi kendilerine kaynak oluşturabilme yeteneğidir (Tuna vd., 2022: 145). Vergiler ise mali özerkliği sağladığı için belediyelerin öz kaynakları içerisinde yer alan en önemli gelir kalemidir (Alıcı, 2017: 109). Dolayısıyla belediyelerin kendi tahsil ettikleri öz vergi gelirlerinin yüksek olması, belediyelerin merkezi yönetime bağımlılığını azaltmakta ve yerel hizmetlerin finansmanında daha etkin bir yapı oluşturmasına olanak tanımaktadır. Bu nedenle, günümüzde belediyeler, finansman koşullarını iyileştirmek adına sürekli yeni kaynak arayışındadır (Ulusoy ve Tekdere, 2019: 170).

2.1.1.2. Harçlar

Belediyelerin gelir kaynaklarından biri olan harçlar, kamu hizmetlerinden faydalanan birey ve kurumların bu hizmetler karşılığında ödediği zorunlu mali yükümlülüklerdir. Dolayısıyla vatandaşlar tarafından yerel yönetimlerden alınan izin ve ruhsat gibi hizmetlerde peşin olarak ödenmektedir (Arıkboğa, 2016: 282). Belediye Gelirleri Kanunu'nda belirtilen harçlar; işgal harcı, tatil günlerinde çalışma ruhsatı harcı, kaynak suları harcı, tellallık harcı, hayvan kesimi muayene ve denetleme harcı,

ölçü ve tartı aletleri muayene harcı, bina inşaat harcı, kayıt ve suret harcı, işyeri açma izni harcı, muayene ve ruhsat rapor harcı, sağlık belgesi harcı, imarla ilgili harçlar ve altyapı kazı izni harcı olarak sınıflandırılmaktadır (Belediye Gelirleri Kanunu, Md. 52-84) Bu harçlar, belediye sınırları içerisindeki kentsel gelişimi denetlemek ve belirli faaliyetleri yasal bir çerçeveye oturtmak amacıyla tahsil edilmektedir.

Diğer yandan harç gelirleri, belediyelerin mali özerkliğini güçlendiren unsurlardan biri olup, merkezi yönetimden bağımsız finansman kaynakları arasında yer almaktadır. Belediye sınırları içerisinde yapılacak her türlü bina ve inşaat faaliyetleri kapsamında bina inşaat harcı ödenmesi; pazar, yol, meydan gibi halka açık yerlerde satış yapmak veya herhangi bir amaç için kullanımında işgal harcı ödenmesi kanunen zorunlu tutulmuştur (Belediye Gelirleri Kanunu, Md. 52 ve Ek Md. 1). Bağlı olunan mevzuata göre; bu ve buna benzer durumlarda çeşitli işlemlerin harca tabi olduğu görülmekte ve bir hizmetin harç kapsamına girmesi için vatandaşların söz konusu hizmetlerden faydalanması gerekmektedir (Dönmez ve Özyardımcı, 2006: 476). Ancak harçlar, kent yönetiminde düzeni sağlayan ve yerel hizmetlerin finansmanına katkı sunan bir unsur olsa da, belediyelerce sadece tahsil edilmekte, yerel idarelerin harçların tarifelerini belirleme yetkisi bulunmamaktadır.

Belediyelerin tahsil etmeye yetkili olduğu harçlar aşağıda belediye harçları başlığı altında detaylı olarak anlatılacaktır.

2.1.1.3. Harcamalara Katılma Payları

Günlük hayatta sundukları hizmetler bağlamında belediyelerin öneminin gittikçe arttığı, kendilerinden beklenen fonksiyonların çeşitlendiği görülmüş ve bu durum belediyeleri sundukları hizmetleri fiyatlandırmaya sevk etmiştir. Harcamalara katılma payları da, yerel idarelerce gerçekleştirilen yol, su, kanalizasyon gibi altyapı yatırımlarının, hizmetin yapıldığı çevredeki mülk sahipleri arasında paylaştırılması sonucu ortaya çıkmıştır (İpek ve Engin, 2016: 469). Bu nedenle harcamalara katılma payı süreci, altyapı hizmetlerinin yararlanıcılarına bölüştürülmesi uygulaması olarak kabul edilmektedir (Parlar ve Hatipoğlu, 2009: 184). Harcamalara katılma payları 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu'nun 86 ila 94. maddeleri arasında düzenlenerek; yol, kanalizasyon ve su tesisleri harcamalarına katılma payları olmak üzere üç ana başlık altında toplanmıştır. Söz konusu paylar, ilgili altyapı hizmetinin tamamlanmasını müteakip tahakkuk ettirilmekte ve mükelleflerden belirli bir ödeme planı çerçevesinde tahsil edilmektedir (Belediye Gelirleri Kanunu, Md. 91).

Buna göre;

- Yol Harcamalarına Katılma Payı: Belediyeler tarafından gerçekleştirilen yol yapımı, genişletilmesi ve onarım faaliyetlerinden doğrudan faydalanan gayrimenkul maliklerinden alınmaktadır

(Belediye Gelirleri Kanunu, Md. 86). Belediyeler veya bağlı müesseselerince inşa, tamir ve genişletme yapılan yollarda bulunan gayrimenkul sahiplerinden yapılan harcamalar esas alınarak hesaplanmaktadır (İpek ve Engin, 2016: 470).

- Kanalizasyon Harcamalarına Katılma Payı: Yeni kanalizasyon şebekesi döşenmesi veya mevcut sistemin iyileştirilmesi amacıyla yapılan yatırımlardan doğrudan etkilenen gayrimenkul sahiplerinden tahsil edilmektedir (Belediye Gelirleri Kanunu, Md. 87; Kırkıl, 2019: 40).

- Su Tesisleri Harcamalarına Katılma Payı: Belde sınırları içinde yeni su şebekesi tesis edilmesi, mevcut sistemin genişletilmesi veya ıslahına yönelik harcamalar kapsamında, bu hizmetten faydalanan gayrimenkul sahiplerinden alınmaktadır (Belediye Gelirleri Kanunu, Md. 88).

Harcamalara katılma payları, bir yatırım programı kapsamında ya da bireysel talep doğrultusunda doğrudan gerçekleştirilen altyapı hizmetleri nedeniyle ortaya çıkan toplam maliyetin karşılanması amacıyla tahsil edilen tutarlardır. Bu paylar, söz konusu hizmetlerin gerçekleştirilmesi için yapılan giderlerin tamamını kapsamakla birlikte, söz konusu giderlerin hesaplanmasında Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı ile İller Bankası tarafından belirlenen ve ilan edilen rayiç bedeller ile birim fiyatlar esas alınır. Bu çerçevede hesaplanan harcamalara katılma payı, belirlenen birim fiyatları aşamaz. Ayrıca, tahsil edilecek harcamalara katılma payının miktarı, bina veya arsaların Vergi Usul Kanunu hükümlerine göre tespit edilen vergi değerinin %2'sini geçemez. (Belediye Gelirleri Kanunu, Md. 89).

Harcamalara katılma paylarının tahakkuk ve tahsil sürecinin uzun sürmesi ile payların belirlenmesinde dikkate alınan değerlerin düşük olması, bahse konu gelir kaynağını tahsil etme noktasında idareleri isteksiz kılmaktadır (Ulusoy ve Akdemir, 2006: 244) Ayrıca, belediyelerin öz gelir kalemleri arasında önemsiz sayılabilecek kaynak türü olan harcamalara katılma payları, mali özerkliği sağlayabilme açısından etkin ve verimli kabul edilmemektedir.

2.1.1.4. Ücret Gelirleri

Belediyelerin öz gelirleri arasında önemli bir yer tutan ücret gelirleri, yerel yönetimlerin sunduğu çeşitli hizmetler karşılığında vatandaşlardan tahsil ettikleri bedelleri ifade etmektedir. Örnek olarak, belediyelerin otopark işletmesi ve sosyal tesislerinin kullanımı gibi alanlarda vatandaşlardan alınan ücretler bu kapsamda değerlendirilir. Söz konusu hizmet türlerinin her biri için yerel idareler, belediye meclis kararı ile ücret almaya yetkili kılınmıştır (Arıkboğa, 2016: 282).

Ücret gelirleri Belediye Gelirleri Kanunu'nun 97. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre; kanun uyarınca harç veya harcamalara katılma payı olarak düzenlenmemiş olan ve vatandaşların talepleri nedeniyle gerçekleştirilecek hizmetlerde belediyeler tarafından ücret alınabilecektir.

Ücret gelirlerinde mükellefler, belediyenin sunduğu hizmetlerden faydalanan gerçek ve tüzel kişilerdir. Diğer yandan, ücretler konusunda bazen belediyeler ile vatandaşlar arasında uyuşmazlık çıkabilmekte, gerekçe olarak vatandaşların sunulan hizmetin bedelsiz olması beklentisi içinde olduğu görülmektedir (Arslan, 2025: 20 Şubat) Bu tür uyuşmazlıklarda vatandaşlara düzeltme veya şikayet yoluna gitme imkanı sunulmuştur (Oruç ve Uyanık, 2024: 52).

Belediyelerin sunduğu hizmetler karşılığında tahsil edilen ücret gelirleri, yerel yönetimlerin mali sürdürülebilirliğini destekleyen önemli bir finansman kaynağıdır. Belediyelerin ücret gelirlerinin miktarını belediye meclisi kararı ile serbestçe belirleyebilmesi nedeniyle bu gelir türü mali özerkliği destekleyen önemli bir unsurdur. Bununla birlikte, ücretlerin belirlenmesi sürecinde kamu yararı gözetilmeli ve vatandaşların beklentileri ile ödeme gücü dikkate alınarak adil ve dengeli bir ücretlendirme politikası uygulanmalıdır.

2.1.1.5. Diğer Öz Gelirler

Belediyelerin vergi ve ücret gelirleri dışında kalan ve kendi kaynaklarından elde ettikleri idari para cezaları, faiz gelirleri, gerçek ve tüzel kişiler tarafından yapılan bağış ve yardımlar gibi kalemler, diğer öz gelirler başlığı altında toplanmaktadır (Arıkboğa, 2016: 278). Ayrıca taşınmazların kiralanması veya satışı yoluyla elde edilen gelirler, iştiraklerden elde edilen gelirler, belediyeye ait mülklerin değerlendirilmesi ve çeşitli işletmelerin faaliyetlerinden elde edilen gelirler de bu kategori içerisinde sayılmaktadır. Söz konusu gelir kalemleri, belediyelerin mali yapısını çeşitlendirmekte ve finansal bağımsızlığa katkı sunmaktadır.

2.1.2. Transferler

Yerel yönetimlerin mali yapısının güçlendirilmesi, kamu hizmetlerinin sürdürülebilir şekilde sunulması ve farklı bölgelerin eşit mali koşullarda kalmaları için merkezi yönetim tarafından sağlanan mali kaynaklar transfer olarak adlandırılır (Türkoğlu, 2009: 196). Belediyelere yasalarla sağlanan öz gelir kaynaklarının yetersiz kalması nedeniyle belediyeler, merkezi yönetim tarafından aktarılan transferlerden destek alarak altyapı yatırımları, sosyal hizmetler ve diğer kamusal görevlerini yerine getirmektedir. (Ulusoy ve Demir, 2018: 264). Dolayısıyla, transferlerin en önemli nedeninin yerel yönetimlerin gelir yetersizliklerini gidermesi olduğu söylenebilir. Diğer yandan yatay eşitsizlikler olarak adlandırılan yerel yönetim birimleri arasındaki eşitsizliklerin giderilmesi, bölgeler dışsallıklar ya da merkezi yönetimin hizmetlere ilişkin belirlediği standartların var olduğu durumlarda hizmetlerin istenilen düzey ve kalitede üretilebilmesi amacıyla da merkezi yönetim tarafından yerel yönetimler transferler yoluyla desteklenmektedir (Arıkboğa, 2025: 22-24).

Transferler belediyelere mali kaynak sağlamakla birlikte, merkezi yönetimin yerel yönetimler üzerindeki denetim ve yönlendirme gücünü de artırmaktadır. Özellikle koşula bağlı transferlerde, belediyelerin merkezi idarenin belirlediği projelere öncelik vermesi gerekmekte, bu da yerel yönetimlerin mali özerkliği açısından tartışmalara neden olmaktadır (Uzun, 2008: 46-47). Bununla birlikte, transferler doğru planlandığında ve etkin şekilde kullanıldığında, yerel yönetimlerin kamu hizmetlerini daha etkin ve verimli sunmasına katkı sağlamaktadır.

Merkezi yönetim tarafından yerel yönetimlere yapılan transferler koşula bağlı transferler ve koşulsuz transferler şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Aşağıda bu iki başlık altında Türkiye'de belediyelere merkezi yönetim tarafından transferler yoluyla sağlanan gelirlerden bahsedilecektir.

2.1.2.1. Koşula Bağlı Transferler

Koşula bağlı transferler, merkezi yönetim tarafından belirli bir amaç doğrultusunda ve kullanım alanı önceden belirlenmiş şekilde belediyelere aktarılan kaynaklardır (Bıyık, 2000: 41). Bu tür transferler, yerel yönetimlerin kendi bütçeleriyle karşılayamayacağı büyük ölçekli projeleri finanse etmek amacıyla sağlanan, genellikle altyapı yatırımları, çevre projeleri, kentsel dönüşüm çalışmaları ve sosyal hizmetler gibi alanlarda kullanılmak üzere tahsis edilen transferlerdir. Dolayısıyla bu kaynaklar, belli bir hizmetin yerine getirilmesi ve o işe harcanması şart koşulan kaynaklardır (Dönmez, 1999: 5).

Koşula bağlı transferlerin avantajı, kamu kaynaklarının belirlenen amaçlar doğrultusunda verimli bir şekilde kullanılmasını sağlamasıdır. Ancak, belediyeler açısından belirli bir mali esneklik kaybına yol açtığı da göz önünde bulundurulmalıdır. Koşula bağlı transferlerde yerel yönetimler, merkezi idare tarafından belirlenen projelere yönelmek zorunda kalmakta ve kendi önceliklerini yeterince dikkate alamamaktadırlar (Yaş ve Akduğan, 2015: 50). Yerel yönetimlerin hangi konuda ne miktarda harcama yapacağını belirleyen, bir başka deyişle kaynağın kullanımı konusunda yerel yönetimleri merkezi yönetime bağımlı hale getiren bu transfer tipi, yerel yönetimlerin mali özerkliğini sınırlandırıcı bir özelliğe sahiptir (Arıkboğa, 2017:48; Arıkboğa, 2025:26).

Türkiye'de büyükşehir belediyeleri ve diğer belediyelere yönelik olarak merkezi yönetim tarafından yapılan koşula bağlı transferler, daha çok proje bazlı yardımlar şeklinde gerçekleşmektedir. Bu çerçevede, çeşitli merkezi yönetim kuruluşları tarafından yapılan proje yardımları, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından kültürel, sanatsal ve turistik projelere sağlanan destekler, belediyeler tarafından tahsil edilen Emlak Vergisi'nin %10'u şeklinde belirlenen Taşınmaz Kültür Varlıklarını Koruma Katkı Payı'ndan yapılan yardımlar belediyelere yapılan koşula bağlı yardımlara örnek verilebilir. Ancak, belediyelere yapılan koşula bağlı yardımlar belediyelerin toplam gelirleri içinde önemli bir yere sahip değildir (Arıkboğa, 2015a: 9-10; Arıkboğa, 2019:187).

2.1.2.2. Koşulsuz Transferler

Koşulsuz transferler, merkezi yönetim tarafından belediyelere belirli bir kullanım amacı veya proje şartı olmaksızın yapılan, kullanımı konusunda serbestlik sağlanan mali kaynaklardır (Arıkboğa, 2015a: 6).

Merkezi yönetim, söz konusu kaynak aktarım türünde herhangi bir müdahalede bulunmadığından ve mali özerklik ihlal edilmediğinden, yerel idarelerce tercih edilmektedir (Nadaroğlu, 1994: 94). Ancak, koşulsuz transferlerin bazı olumsuz yönleri de bulunmaktadır. Belediyelerin bu tür kaynaklara aşırı bağımlı hale gelmesi, yerel yönetimlerin öz gelir yaratma çabalarını azaltmakta ve bu durum mali özerkliklerini zedelemektedir (Ulusoy ve Demir, 263). Ayrıca, transferlerin etkin ve adil bir şekilde dağıtılmaması durumunda, finansal eşitsizlikler ortaya çıkabilmektedir. Bu nedenle, koşulsuz transfer mekanizmasının sürdürülebilir ve dengeli bir şekilde planlanması, belediyelerin mali yapılarının güçlendirilmesi açısından önemlidir.

Bu bağlamda koşulsuz transferlerin dağıtımında kullanılacak kriterler önem taşımaktadır. Bu kriterler yerel yönetimler arasındaki "*mali kapasite farklılıklarını*" giderici bir özelliğe sahip olmalıdır. "*Kişi başına gelir, nüfus, emekliler, düşkünler, kimsesizler gibi sosyal yardıma muhtaç kişilerin sayısı, kentleşme düzeyi, bölge içindeki okul ya da hastane sayısı vb. sosyo-ekonomik göstergeler*" bu amaçla kullanılan göstergeler arasında sayılmaktadır (Arıkboğa, 2025:26-27).

Türkiye'de belediyelere merkezi yönetim tarafından yapılan koşulsuz transferler 5779 Sayılı Kanun uyarınca genel bütçe vergi gelirlerinden aktarılacak paylar ve yine 5779 Sayılı Kanun'da düzenlenen denkleştirme ödeneğinden oluşmaktadır, Genel bütçe vergi gelirleri tahsilatının binde biri, nüfusu 10.000'i geçmeyen belediyelere yönelik denkleştirme ödeneği olarak Hazine ve Maliye Bakanlığı bütçesine konulmakta ve bu ödenek mart ve temmuz aylarında İlbank A.Ş. aracılığıyla dağıtılmaktadır. İlbank, bu kaynağın %65'ini eşit olarak, %35'ini ise nüfus büyüklüğüne göre belediyelere tahsis etmektedir (5779 Sayılı Kanun, Md. 6).

5779 sayılı Kanun'da yer alan hükümlere göre; belediyelere ayrılan genel bütçe vergi gelirleri payları ele alındığında, büyükşehir belediyesi kapsamı dışında kalan belediyelere genel bütçe vergi gelirlerinin %1,5'i aktarılmakta ve söz konusu payın %80'i nüfus esasına, %20'si ise gelişmişlik endeksine göre ilgili belediyelere dağıtılmaktadır. Büyükşehir sınırları içindeki ilçe belediyelerine ise genel bütçe vergi gelirlerinin %4,5'i tahsis edilmektedir. Bu payın %90'ı nüfus, %10'u ise yüzölçümüne göre büyükşehir ilçe belediyeleri arasında dağıtılmaktadır. Büyükşehir sınırları içindeki ilçe belediyelerine ayrılan payın %60'ı doğrudan ilçe belediyelerine, %30'u ilgili büyükşehir belediyesine, %10'u ise su ve kanalizasyon idaresine aktarılmaktadır. Genel bütçe vergi gelirlerinden ayrılan bu paylar

her ay düzenli olarak İller Bankası tarafından belediyelere dağıtılmaktadır (5779 Sayılı Kanun, Md. 2, 5; Arıkboğa, 2015a: 11-12).

Büyükşehir belediyelerine ise, il sınırları içinde elde edilen genel bütçe vergi gelirlerinin %6'sı aktarılmaktadır. Bu payın %60'ı doğrudan ilgili büyükşehir belediyesine ait pay olarak ayrılırken, kalan % 40'ının ise % 70'i nüfus, % 30'uyüzölçümü esas alınarak 30 büyükşehir belediyesi arasında dağıtılmaktadır. Büyükşehir belediyeleri için hesaplanan bu paylar her ay düzenli olarak Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından büyükşehir belediyelerine aktarılmaktadır. Büyükşehir belediyelerinin genel bütçe vergi gelirlerinden aldıkları ikinci pay ise, yukarıda da belirtildiği gibi, ilçe belediyelerinin genel bütçe vergi gelirlerinden aldıkların payın % 30'udur. Bu pay ise büyükşehir ilçe belediye payları ile eş zamanlı olarak İller Bankası tarafından belediyelere aktarılmaktadır (5779 Sayılı Kanun, Md. 2, 5; Arıkboğa, 2015a: 14).

Belediyelere ve büyükşehir belediyelerine genel bütçe vergi gelirlerinden ayrılan paylar ve dağıtım kriterleri Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2: Türkiye'de Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Belediyelere Aktarılan Paylar

Belediye Türü	Ayrılan Pay	Dağıtım Kriteri
Büyükşehir Dışı Belediyeler	Genel bütçe vergi gelirlerinin %1,50'si	%80'i nüfus, %20'si gelişmişlik endeksine göre büyükşehir dışındaki belediyeler arasında paylaştırılır
Büyükşehir İlçe Belediyeleri	Genel bütçe vergi gelirlerinin % 4,50'si	%90'ı nüfus, %10'u yüzölçümüne göre büyükşehir ilçe belediyeleri arasında paylaştırılır
Büyükşehir Belediyeleri	İl sınırları içindeki vergi gelirlerinin % 6'sı	%60'ı doğrudan ilgili büyükşehir belediyesine aktarılır %40'ı 30 büyükşehir belediyesi arasında aşağıdaki kriterlere göre paylaştırılır: %70 nüfus, %30 yüzölçümü

Kaynak: (Arıkboğa, 2015a: 11-14'den yararlanılarak oluşturulmuştur.)

2.1.3. Borçlanma Gelirleri

Belediyelerin mali yapısını oluşturan bir diğer önemli unsur da borçlanma gelirleridir. Kentlerde artan nüfus sayısı, altyapı ihtiyacı, kaynakların etkin kullanılamaması gibi nedenler belediyeleri yeni kaynak arayışına ve borçlanma yoluna sevk etmiştir (Doğan ve Baş, 2015: 294). Bu bağlamda borçlanma, belediyelerin mevcut gelirleri ile karşılayamayacakları harcamalarını finanse etmeleri için bir araç olarak kullanılmakta ve özellikle altyapı projeleri, ulaşım yatırımları ve büyük ölçekli kamu hizmetlerini karşılamak amacıyla tercih edilmektedir.

5393 Sayılı Belediye Kanunu'nun belediyenin yetkileri ve imtiyazları başlıklı 15. maddesinin i bendinde tanınan hükümle, belediyelerin borç alabileceği ifade edilmiştir. Söz konusu yetki belediye meclisinin kararıyla mümkün hale gelmektedir (Belediye Kanunu, Md. 18/d). Öte yandan, aynı Kanunun borçlanma başlıklı 68. maddesinde; belediyelerin görev ve hizmetlerini karşılamak maksadıyla borçlanabilecekleri, ancak faiz dahil iç ve dış borç stok tutarının en son kesinleşmiş bütçe gelirleri

toplamının 213 sayılı Vergi Usul Kanununa göre yeniden değerlendirilmiş oranı ile artırılan tutarını aşamayacağı belirtilerek belediyelerin borçlanma miktarı konusunda bir sınır getirilmiştir. Diğer yandan yine Belediye Kanunu'nun ilgili maddesinde, belediyelerin en son kesinleşmiş bütçe gelirlerinin 213 sayılı Vergi Usul Kanununa göre yeniden değerlendirilmiş oranı ile artırılan miktarının yüzde 10'unu geçmeyen iç borçlanmaları belediye meclisi kararı ile yapılabileceği, yüzde 10'u geçen iç borçlanmaların ise meclis üye tam sayısının salt çoğunluğunun kararı ile Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığının onayı alınarak yapılabileceği hüküm altına alınmıştır (Belediye Kanunu, Md. 68/d ve e). Bu düzenlemelerden, belediyelerin iç ve dış piyasalardan borçlanabileceği fakat borçlanma yetkilerinin ise sınırsız olmadığı anlaşılmaktadır (Arıkboğa, 2016: 279; Arıkboğa, 2019: 103-107).

Özetle, belediyeler sunduğu hizmetleri kendi olağan gelirleri ile karşılayamadığı durumlarda borçlanma gibi olağanüstü kaynaklara başvurabilmekte, bu kapsamda İller Bankası veya diğer bankalardan borçlanarak veyahut tahvil ve bono çıkararak finansman elde edebilmektedirler (Şataf, 2005: 51). Bu bağlamda, belediyelerin borçlanma yöntemlerinin literatürde iç borçlanma ve dış borçlanma olmak üzere ikiye ayrıldığı görülmüştür.

2.1.3.1. İç Borçlanma

Borç, geri iade edilmek üzere alınan değerleri ifade ederken, finansman borç ödeme veya fon sağlama sürecini, kredi ise belirli şartlarla geri ödenmek üzere ekonomik değer sağlama işlemini ifade etmektedir (Savsar ve Yener; 2023: 79). Belediyelerin iç borçlanması, en başta İller Bankası ve diğer özel bankalardan, sermaye piyasalarından veya bono ihracı yoluyla elde ettiği kredilerden karşılanır (Yılmaz, 2004: 25). İç borçlanma, genellikle kısa vadeli nakit akış problemlerini çözmek ve acil finansman ihtiyaçlarını karşılamak için kullanılır. Ayrıca belediyeler bütçe açıklarını kapatmak, çeşitli altyapı ve yatırım projelerini finanse etmek için iç borçlanmaya başvurmaktadır. İç borçlanmada hem alacaklı hem de borçlu olan taraflar, aynı ekonomi ve aynı toplumdur (Seymen, 2001: 148). Bu noktada, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin esas sorunu ise, yurtiçi tasarrufların yetersizliğidir (Sakal, 2002: 211). Bu nedenle, belediyelerce dış borçlanmaya talep daha fazla olmaktadır.

2.1.3.2. Dış Borçlanma

Gelir-gider dengesizliği ve artan harcamalar karşısında belediyelerin yetersiz gelirleri, dış borçlanmayı bir çözüm olarak tercih etmelerine yol açmıştır (Falay, 1995: 13-14). Dolayısıyla dış borçlanma, belediyeler için sürekli bir finansman kaynağı değil, kamu yararı sağlandığında ve fayda-maliyet analiziyle gerekçelendirildiğinde başvurulması gereken alternatif bir yöntemdir (Gül, 2009: 98). Bu kapsamda belediye idareleri uluslararası finans kuruluşlarından veya yabancı bankalardan uzun vadeli krediler temin ederek borçlanma sağlayabilmektedir.

Türkiye'de belediyeler, 4749 Sayılı Kamu Finansmanı ve Borç Yönetiminin Düzenlenmesi Hakkında Kanun uyarınca dış borçlanma gerçekleştirmektedir (Doğan ve Baş, 2015: 298). Ülkemizde belediyelerin sunduğu hizmetlerin her geçen gün artış içerisinde olduğu, kendilerinden beklenen fonksiyonların çeşitlendiği yadsınamaz bir gerçek olduğundan, daha fazla kaynağa ihtiyaç duymaları yadırganmamalıdır. Özellikle büyükşehir belediyelerinin dış borçlanma oranları, diğer il ve ilçe belediyelerinin önünde seyretmektedir (Çetinkaya ve Demirbaş 2004; 33-35). Diğer yandan, yerel yönetimlerin gittikçe artan bir şekilde söz konusu finansman yolunu tercih etmeleri, İller Bankasından borçlanmayı geride bırakarak, uluslararası para piyasalarından, finans kuruluşlarından ve tahvil piyasalarından daha çok borçlanılmasına neden olmuştur (Kendirli ve Bilgin, 2007: 348).

5393 Sayılı Belediye Kanunu'nun 68/a hükmüne göre, dış borçlanma yalnızca belediyelerin yatırım projelerinin finansmanını sağlamak için yapılabilmektedir. Benzer şekilde, tahvil ihracı noktasında da Türkiye'de belediyeler yatırım programında yer alan projelerin finansmanı için borçlanma yolunu kullanabilmektedir (5353 Sayılı Kanun, Md., 68 a, c). Dış borçlanma hususunda, belediyeler de 4749 Sayılı Kanun kapsamında yer aldığından, dış borçlanma ile çeşitli finansman modelleri çerçevesinde gerçekleştirilmesi öngörülen projeler ülkemizde Hazine Müşteşarlığı'nın iznine tabidir (4749 Sayılı Kanun, Md.2). 2018 yılında Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne geçişle birlikte Hazine Müşteşarlığı'nın bağlı olduğu bakanlık ise Hazine ve Maliye Bakanlığı olmuştur. Dolayısıyla bu alanda da yerel idarelerden çok, merkezi yönetimin söz sahibi olduğu anlaşılmaktadır.

Nihayetinde belediyelerin borçlanma gelirleri, yerel yönetimlerin finansal sürdürülebilirliğini sağlamak açısından önemli bir araç olmakla birlikte, bu sürecin dikkatli bir şekilde yönetilmesi gereklidir. Dış borçlanma uzun yıllara sirayet ettiğinden, gelecek nesillerin ve sonraki yılların yöneticilerinin üzerine yük bindirmemek adına bu alanda mali disiplin korunmalıdır (Doğanyiğit, 2001: 6).

2.2. Belediyelerin Vergi Gelirleri

Ülkemizde belediyelerin vergi gelirleri genellikle dar tabanlı ve verimsiz kaynaklardan oluşmakta olup, tahsile yetkili oldukları vergiler 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu ile 1319 sayılı Emlak Vergisi Kanunu kapsamında belirlenmiştir (Arıkboğa, 2015b: 7). Buna göre Emlak Vergisi, Çevre Temizlik Vergisi, İlan ve Reklam Vergisi, Eğlence Vergisi, Yangın Sigortası Vergisi, Haberleşme Vergisi, Elektrik ve Havagazı Tüketim Vergisi belediyelerin vergi gelirlerini oluşturmaktadır. Bu vergiler aşağıda başlıklar altında açıklanmıştır.

2.2.1. Emlak Vergisi

Tarihsel süreci ele alındığında emlak vergisi; Osmanlı İmparatorluğu döneminde Tanzimat Fermanı ile uygulanmaya başlanmış ve günümüze kadar devam ederek, ilk başta merkezi yönetime ait vergi gelirleri içerisinde yer almaktayken, vergi gelirleri içerisindeki oranının düşük olması ve söz konusu vergiyi tahsil etme sürecinin yoğun olması gibi nedenlerle 1986 yılından itibaren belediyelere bırakılmıştır (Şataf ve Aygün, 2019: 90-92). Öte yandan, 2002 yılına kadar dört yılda bir mükelleflerce beyana tabi olan bu vergi, bu tarih itibarıyla bildirim esasına dayalı hale getirilmiştir (Agun ve Çavdar, 2022: 570).

1319 sayılı Emlak Vergisi Kanunu kapsamında bina ve arazi vergisi olmak üzere ikiye ayrılan Emlak Vergisi'nde, Türkiye sınırları içerisinde bulunan binalar ile arazi ve arsalar verginin konusunu oluşturmaktadır (Emlak Vergisi Kanunu, Md. 1 ve 12). Bir tür özel servet vergisi olmakla birlikte; binanın veya arazinin maliki, varsa intifa hakkı sahibi, her ikisi de yoksa malik gibi tasarruf edenler vergiyi ödemekle mükellef iken, paylı mülkiyet halinde malik olanlar hisseleri oranında mükellef sayılmakta ve elbirliği mülkiyetinde ise malikler vergiden müteselsilen sorumlu olmaktadırlar (Emlak Vergisi Kanunu, Md. 3 ve 13). Ayrıca belediyelere ait vergiler arasında en fazla gelir ve kaynak yaratan vergi türü olduğu da bilinmektedir (Batırel, 2007: 147).

Vergilendirme sürecine bakıldığında ise emlak vergisinin matrahı, bina ve arazinin vergi değeridir (Emlak Vergisi Kanunu Md. 7 ve 17). Bahse konu vergi değerleri, arazi ve arsalar için 4 yılda bir takdir komisyonları tarafından belirlenen asgari birim değerleri ile Maliye Bakanlığı ile Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'nın belirlediği bina metrekare normal inşaat maliyetleri esas alınarak belirlenmektedir (M.B.B. Çalıştay Raporu 2015: 18). Vergi değeri, mükellefiyetin başladığı yılı izleyen yıldan itibaren, her yıl bir önceki yılın vergi değerine yeniden değerleme oranının yarısı uygulanarak artırılır (Emlak Vergisi Kanunu, Md. 29).

Emlak vergisi meskenlerde binde bir, diğer binalarda binde iki, arazilerde binde bir ve arsalarda binde üç olmak üzere, gayrimenkulün vergi değeri üzerinden hesaplanmakta ve büyükşehirlerde bu oranlar iki kat olarak uygulanmaktadır (Emlak Vergisi Kanunu, Md. 8 ve 18). Diğer yandan Emlak Vergisi belediyeler tarafından tarh edildikten sonra yılda iki sefer ve eşit taksitler halinde tahsil edilmektedir.

2.2.2. Çevre Temizlik Vergisi

Çevre Temizlik Vergisi, belediye sınırları ve mücavir alanlar içerisinde yer alan ve belediyelerin temizlik hizmetlerinden yararlanan binalar üzerinden alınan bir vergidir. Bu vergi, konutlar, iş yerleri

ve diğer kullanım amaçlı binalar için geçerlidir (Belediye Gelirleri Kanunu, Mük. Md. 44). Ancak, kamu kurumları ve belirli sosyal birimler bu vergiden muaf tutulmuştur. Belediye Gelirleri Kanununda çevre ve temizlik vergisi ile ilgili mükellefiyet, vergiyi doğuran olay, vergilendirme süreci ve diğer detaylar düzenlenmiştir. Buna göre, verginin mükellefi binayı kullananlar olup, binanın kullanımı ile mükellefiyet başlamaktadır. Konutlar için Çevre Temizlik Vergisi, su tüketim miktarına göre hesaplanmakta ve metreküp başına belirlenen tutar üzerinden tahsil edilmektedir. İş yerleri ve diğer binalar için ise vergi, ilgili kanunda bina grup ve dereceleri esas alınarak belirtilen tarife doğrultusunda alınmaktadır. Büyükşehir belediyesi sınırları içinde bulunan binalar için ise vergi tarifesi hem konut, hem de işyerleri için % 25 artırımlı olarak uygulanmaktadır (Öksüz, 2024: 58). Belediye Gelirleri Kanunu'nun mük. 44. maddesinde belirtilen tutarlar her yıl yeniden değerleme oranında arttırılmaktadır.

Su tüketim miktarına göre hesaplanan çevre temizlik vergisi, su faturasına ayrıca eklenerek tahakkuk etmiş sayılır. Bu şekilde tahakkuk eden vergi, tüketilen su bedeliyle birlikte belediyeler tarafından tahsil edilmektedir. Ancak, su ve kanalizasyon hizmetlerinin ayrı bir kanunla düzenlendiği büyükşehir belediyesi sınırları ile mücavir alanlarda çevre temizlik vergisi, su ve kanalizasyon idareleri tarafından tahsil edilmektedir (Belediye Gelirleri Kanunu, Mük. Md. 44). Bu yönüyle vergilendirme usulü uyarınca söz konusu vergi türünün beyan usulüne tabi olmadığı görülmektedir.

Büyükşehirlerde yer alan su ve kanalizasyon idareleri tarafından tahsil edilen vergiler ile ödenmemesi halinde tahsil edilen gecikme zammının %80'i, tahsilatı takip eden ayın 20. günü akşamına kadar bu idareler tarafından ilgili ilçe belediyelerine ödenmektedir. Tahsilatı yapılan vergi ve gecikme zammının kalan %20'si ise büyükşehir belediyelerinin hesaplarına aktarılmaktadır. Benzer şekilde, büyükşehir belediye sınırları içinde ilçe belediyeleri tarafından tahsil edilen işyerlerine ilişkin çevre ve temizlik vergisinin %20'si de, ilgili ilçe belediyeleri tarafından büyükşehir belediyelerinin hesaplarına aktarılmaktadır (Belediye Gelirleri Kanunu, Mük. Md. 44). Tahsil edilen vergi ve gecikme zamlarını belirtilen sürelerde ilgili belediyelere aktarmayan idarelerden, söz konusu tutarlar 6183 Sayılı Kanun kapsamında tahsil edilmektedir.

2.2.3. İlan ve Reklam Vergisi

İlan, herhangi bir konunun geniş kitlelere duyurulması amacıyla gazete, duvar panoları, radyo, televizyon veya internet gibi araçlar kullanılarak yapılan bildirimlerdir. Reklam ise, televizyon, gazete, radyo, dergi gibi medya araçları aracılığıyla belirli bir ücret karşılığında mal veya hizmetlerin tanıtımını yapmayı amaçlayan ticari bir faaliyettir (Bayer, 2019: 48-50). İlan ve Reklam Vergisi de, belediye sınırları ve mücavir alanlar içinde yapılan her türlü ilan ve reklam faaliyetlerinden alınan bir vergidir. Mükellefi ise, ilan ve reklamı kendi adına yapan veya yaptıran gerçek veya tüzel kişilerdir. Bunun yanı sıra, ilan ve reklam işlerini meslek olarak yürüten kişiler de, başkaları adına yaptıkları ilan ve reklamlara

ait vergileri mükellefler adına ilgili belediyeye yatırmakla yükümlüdürler(Belediye Gelirleri Kanunu, Md. 12).

İlan ve reklam vergisi beyana tabi bir vergi niteliğinde olup, reklam faaliyetinin mükellef ya da reklam işini meslek olarak yürüten kişi ya da kurumlar tarafından gerçekleştirilmesine göre beyan ve ödeme usulü de farklılaşmaktadır. Reklam faaliyeti mükellefler tarafından yapıldığında vergi peşin olarak reklam faaliyeti gerçekleştirilmeden önce beyan verilerek ödenmelidir. Reklam işini meslek olarak yürüten kişi ve kurumlar ise reklam faaliyetini takip eden ayın yirminci günü akşamına kadar ilgili belediyeye beyan verip hesaplanan vergiyi ödemekle yükümlüdür (Belediye Gelirleri Kanunu, Md. 14).

Vergi tarifesi ise Belediye Gelirleri Kanunu'nun 15. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre; "*dükkan ve ticari yerlere asılan levha, yazı ve resim gibi sabit ilan ve reklamlar; motorlu taşıtların içine ya da dışına konulan reklamlar, ışıklı ve projeksiyonlu reklamlar, cadde, sokak, bina cephe ve yanlarına asılan geçici mahiyetteki ilan ve reklamlar; broşür, katalog, afiş veya benzerlerinde yer alan ilan ve reklamlar"* için kanunda alt ve üst sınırları belirlenen farklı tarifeler tespit edilmiştir. Bu alt ve üst sınırlar içerisinde hangi tarifenin belirleneceği konusunda ise belediye meclisinin önerisi üzerine Cumhurbaşkanı yetkili kılınmıştır (Belediye Gelirleri Kanunu, Md. 15; Md. 96).

Tarifede belirtilen bu farklı reklam unsurlarının ödeme usulleri de farklılaşmaktadır. Sabit reklam olarak kabul edilen dükkan ve ticari yerlere asılan reklamlar, ışıklı ve projeksiyonlu reklamlar ve motorlu taşıtların içinde ve dışında yapılan reklamlar yıllık olarak vergilendirilmekte olup, reklam faaliyeti gerçekleşmeden önce ve reklam kaldığı müddetçe her yıl belediyeye beyan verilerek ödenmektedir. Bina cephe ve yanlarına asılan geçici mahiyetteki reklamlar haftalık olarak; broşür, katalog, afiş, cep takvimi vb. reklamlar adet olarak reklam faaliyeti gerçekleşmeden önce belediyeye beyan verilerek ödenmektedir (Belediye Gelirleri Kanunu, Md. 15, 16).

İlan ve Reklam Vergisi, belediyeye gelir sağlama ve ilan-reklam maliyetlerini artırarak tabela yoğunluğunu azaltma işlevlerine sahip olup, her ne kadar 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu'nun gerekçesinde tabela yoğunluğunu azaltma amacı belirtilmemiş olsa da, uygulamada vergiden kaçınmak isteyen kişilerin ilan ve reklamlarını azaltma eğilimi bu sonucu göstermektedir (Duru, 2020: 832).

2.2.4. Eğlence Vergisi

Belediye Gelirleri Kanununa göre, belediye sınırları ile mücavir alanlar içinde bulunan eğlence işletmelerinin faaliyetleri bu vergiye tabidir (Ersoy, 2010: 6). Bu kapsamda yer alan işletmeler arasında yerli ve yabancı film gösterimi yapan sinemalar, tiyatro, opera, operet, bale, karagöz, kukla, orta oyunları gibi sahne sanatları, spor müsabakaları, at yarışları, konserler, sirkler, lunaparklar, çalgılı

bahçeler ve benzeri eğlence mekanları ile müşterek bahisler ve biletle girilmesi zorunlu olmayan eğlence yerleri bulunmaktadır (Özyardımcı: 1998: 70).

Verginin mükellefi, eğlence yerlerini işleten gerçek veya tüzel kişilerdir (Belediye Gelirleri Kanunu, Md. 18). Eğlence Vergisi, kanunda gösterilen ve yukarıda sayılan çeşitli eğlence faaliyetlerine uygulanmaktadır. İlgili Kanunda biletle girilmesi zorunlu yerler için farklı oranlar, biletle girilmesi zorunlu olmayan yerler için alt ve üst sınırları belirlenen maktu tarifeler belirlenmiştir (Belediye Gelirleri Kanunu, Md. 21). 2020 yılından sonra bazı vergi konuları için vergi oranı %0 olarak belirlenmiş olup; yerli ve yabancı film gösterimleri, spor müsabakaları, at yarışları ve konserlerden alınacak eğlence vergisi oranları günümüzde yüzde 0 olarak uygulanmaktadır (22.12.2020 tarih ve 3320 sayılı Cumhurbaşkanı Kararı; 20.12.2022 tarih ve 6584 sayılı Cumhurbaşkanı Kararı) Biletle girilmesi zorunlu olmayan yerlerde kanunun belirlediği alt ve üst sınırlar içinde hangi tarifenin uygulanacağı konusunda karar verme yetkisi ise belediye meclisinin önerisi üzerine Cumhurbaşkanına aittir (Belediye Gelirleri Kanunu, Md. 96).

Eğlence Vergisinin ödenmesine ilişkin usuller 22. maddede düzenlenmiştir. Biletle girilen yerlerde vergi, bilet bedeline eklenerek hesaplanmakta ve eğlence faaliyeti düzenlenmeden önce ilgili belediyeye peşin olarak ödenmektedir. Müşterek bahislerden alınan vergi ve biletle girilmesi zorunlu olmayan eğlence yerlerinden alınan vergi ise, izleyen ayın 20. günü akşamına kadar ilgili belediyeye beyan verilerek ödenmek zorundadır. (Belediye Gelirleri Kanunu, Md. 22).

2.2.5. Elektrik ve Havagazı Tüketim Vergisi

Belediye sınırları ve mücavir alanlar içinde tüketilen elektrik ve havagazı, elektrik ve havagazı tüketim vergisine tabidir (Belediye Gelirleri Kanunu, Md. 34). Havagazı, maden kömüründen elde edilip yakılarak ışık veya ısı sağlamak amacıyla kullanılan bir gaz olup, eskiden büyük şehirlerde ısınma ve sokak aydınlatması için kullanılmıştır (Ateş, 2020: 437). Elektrik ve havagazı tüketenler, bu verginin ödenmesinden sorumludur. Elektrik enerjisi tedarik eden ve havagazı dağıtan kuruluşlar, satış bedeliyle birlikte bu vergiyi tahsil ederek, tahsil edilen tutarı ilgili belediyeye yatırmakla yükümlüdür (Belediye Gelirleri Kanunu, Md. 35). Bu kapsamda ilgili kuruluşlar, tahsil tarihini izleyen ayın 20. günü akşamına kadar beyanname yoluyla belediyelere bildirmeye ve ödemeye mecburdurlar (Belediye Gelirleri Kanunu, Md. 39).

Elektrik ve Havagazı Tüketim Vergisi'nin matrahı, sadece satılan elektrik enerjisi ve havagazının bedelinden oluşmaktadır. Bu bedele iletim, dağıtım ve perakende satış hizmetlerine ilişkin ücretler dâhil edilmemekte, ayrıca satış bedeline eklenen vergi, fon ve diğer paylar da matrahın dışında

tutulmaktadır. Vergi sadece enerji veya gazın gerçek satış fiyatı üzerinden hesaplanmaktadır (Belediye Gelirleri Kanunu, Md. 37).

Vergi oranları ise kullanım amacına göre değişiklik gösterir. Elektrik enerjisi; üretim, taşıma, yükleme-boşaltma, soğutma ve haberleşme gibi sanayi ve hizmet işlerinde kullanıldığında satış bedelinin %1'i oranında vergilendirilir. Bu sayılan işler dışındaki tüm diğer kullanımlar için, mesela konutlarda veya bürolarda elektrik satış bedeli üzerinden %5 oranında vergi alınmaktadır. Havagazı tüketimine bakıldığında ise oran sabittir ve satış bedelinin %5'i kadar vergi uygulanmaktadır (Belediye Gelirleri Kanunu, Md. 38).

2.2.6. Haberleşme Vergisi

Haberleşme Vergisi, belediye sınırları ve mücavir alanlar içinde Posta Telgraf Telefon (PTT) işletmesi tarafından tahsil edilen telefon, teleks, faksimili ve data ücretleri üzerinden alınan bir vergidir (Belediye Gelirleri Kanunu, Md. 29). Verginin mükellefi, bu haberleşme hizmetlerini sunan ve ücretleri tahsil eden Posta Telgraf Telefon İdaresi olup, verginin hesaplanmasında matrah olarak yalnızca tahsil edilen kullanım ücretleri esas alınmakta ve gider vergileri matraha dahil edilmemektedir (Belediye Gelirleri Kanunu, Md. 30 ve 31). 1995 yılında yapılan düzenlemeyle telefon hizmetleri PTT'den ayrılarak Türk Telekom'a devredildiğinden, söz konusu vergi günümüzde Türkiye Telekomünikasyon A.Ş. tarafından tahsil edilmektedir (4000 Sayılı Kanun, Md. 1).

Haberleşme Vergisi oranı %1 olarak belirlenmiştir. Vergi, bir ay içinde tahsil edilen haberleşme vergisi hizmet bedellerine göre hesaplanarak, takip eden ayın sonuna kadar faturaları tahsil eden idare tarafından ilgili belediyeye beyan edilip ödenmektedir (Belediye Gelirleri Kanunu, Md. 33).

2.2.7. Yangın Sigortası Vergisi

Yangın Sigortası Vergisi, belediye sınırları ve mücavir alanlar içindeki menkul ve gayrimenkul mallar için yapılan yangın sigortalarından alınan primler üzerinden uygulanan bir vergidir (Belediye Gelirleri Kanunu, Md. 40). Verginin matrahı, sigorta şirketlerinin yangın sigortası işlemleri karşılığında aldıkları prim tutarıdır. Vergi oranı %10 olarak belirlenmiştir. Kanunda vergi mükellefi olarak sigorta şirketleri belirlenmiş olup, mükellefler, bir ay içinde gerçekleşen vergiye tabi işlemlerini bir beyanname ile ertesi ayın 20. günü akşamına kadar ilgili belediyeye bildirmek ve hesaplanan vergiyi aynı sürede ödemek zorundadır (Belediye Gelirleri Kanunu, Md. 40-44). Bu düzenleme, yangın sigortaları üzerinden belediyelere bir gelir kaynağı sağlamayı amaçlamaktadır.

Özetle, yukarıda yer alan bölümlerde belediyelere ait vergi gelirlerinin matrah, oran ve beyan usulleri hakkında kısaca bilgi verilmiştir. Bu bağlamda, ülkemizde yerel yönetimler bünyesinde kalan

büyükşehir ve ilçe belediyelerinin vergi gelirleri üzerindeki tahsil yetkileri ele alındığında; büyükşehir belediyelerinin ilan ve reklam, eğlence ve yangın sigorta vergisini tahsil ettiği, çevre ve temizlik vergisinin ilçe belediyeleri tarafından tahsil edilmesi sonrasında büyükşehir belediyelerine söz konusu tahsilattan %20 pay verildiği, büyükşehir dışında kalan ilçe belediyelerinin ise yangın sigortası vergisi dışındaki tüm vergileri tahsil etme yetkisine sahip olduğu görülmektedir. Yangın sigortası vergisini tahsil yetkisi büyükşehir belediyelerinde büyükşehir belediyelerine aittir. Bunun yanı sıra, son yıllarda büyükşehir belediyelerinin elektrik ve havagazı tüketim vergisini de tahsil etmeye başladıkları görülmektedir (Arıkboğa, 2016: 281; Arıkboğa, 2025: 61;62).

2.3. Belediyelerin Harç Gelirleri

Belediyelerin, kamu hizmetlerini finanse etmek amacıyla sahip olduğu çeşitli kaynaklardan biri de harç gelirleridir. Harçlar, kamu kurumlarının sunduğu yarı kamusal hizmetlerden yararlananların bu hizmetler karşılığında ödedikleri bedeldir (Türkoğlu, 2012: 298). Belirli bir hizmetin sunulması karşılığında tahsil edilir ve kamu gücüne dayalıdır. Harçlar, yerel idarelerin yetki alanlarında sunduğu idari, teknik ve ruhsatlandırma hizmetlerine bağlı olarak alınmakta olup, söz konusu yükümlülükler tahsili kolay, maliyeti düşük ve yönetimi basit olacak şekilde düzenlenmesi arzu edilmektedir (Yavuz, 2016: 372).

Harçların tahakkuku, belediyelerin belirli bir hizmeti sunması veya bireylerin belirli bir işlem için başvuruda bulunmasıyla gerçekleşir. Harçların matrahı ise, ilgili hizmetin niteliğine göre kanun ile düzenlenmiştir. Türkiye'de belediyelerin tahsil etmeye yetkili olduğu harç gelirleri 2464 Sayılı Belediye Gelirleri Kanun'da düzenlenmiştir. Bu harçlar aşağıda kısaca ele alınmıştır:

- İşgal Harcı: Belediye sınırları içinde pazar yerleri, yollar, meydanlar, park yerleri gibi kamuya ait alanların geçici olarak işgal edilmesi durumunda ödenmesi gereken bir meblağdır. Bu harcın mükellefi işgal faaliyetini gerçekleştirecek olan ve belediyeye bu amaçla izin için başvuran gerçek ve tüzel kişilerdir. İşgal harcı, kanunda alt ve üst sınırları belirtilmiş olan rakamsal bir tarifeye göre peşin olarak izin alınma aşamasında ilgili belediyeye ödenir (Belediye Gelirleri Kanunu, Md. 52-57).

- Tatil Günlerinde Çalışma Ruhsatı Harcı: Ulusal bayram günlerinde çalışmak isteyen işyerlerinin belediyeden izin alması aşamasında ödediği bir harçtır. Bu harcın mükellefi, çalışma ruhsatı alan gerçek veya tüzel kişiler olup, yıllık olarak kanunda alt ve üst sınırları belirtilmiş olan rakamsal bir tarifeye göre alınmaktadır (Belediye Gelirleri Kanunu, Md. 58-61).

- Kaynak Suları Harcı: Özel kaplara doldurularak satılan kaynak sularının (işlenmiş sular dahil) belediyelerce denetlenip kaynağını gösteren özel işaret konulması karşılığında alınan bir bedeldir. Mükellefi, kaynak sularını işaretli kaplarla satan gerçek veya tüzel kişilerdir. Bu harç da peşin olarak

kaplara özel işaret konulması durumunda belediye yetkililerince yine kanunda alt ve üst sınırları belirtilmiş rakamsal tarifeye göre alınmaktadır (Belediye Gelirleri Kanunu, Md. 63-64).

- Tellallık Harcı: Belediye sınırları ve mücavir alanlar içinde belediyeye ait hal, balıkhane, mezat yerleri gibi yerlerde veya belediye tellalı bulundurulan alanlarda, gerçek veya tüzel kişiler tarafından satılan menkul ve gayrimenkul mal ve mahsullerin satış bedeli üzerinden %2 oranında alınan bir harçtır. Söz konusu harcın mükellefi satış işlemini gerçekleştiren gerçek ve tüzel kişilerdir (Belediye Gelirleri Kanunu, Md. 67-71).

- Hayvan Kesimi, Muayene ve Denetleme Harcı: Belediye sınırları ve mücavir alanlar içinde özel kişi veya kuruluşlar tarafından kesilen hayvanların, kesim öncesi ve sonrası muayenesi ile belediye sınırları dışında kesilip belediye sınırları içinde satışa sunulan etlerin sağlık açısından denetlenmesi karşılığında alınmaktadır. Bu harç, peşin olarak ve makbuz karşılığında alınır. Harcın tarifesi küçükbaş ve büyükbaş hayvan cinsine göre farklılaşmakta ve kanunda alt ve üst sınırları rakamsal olarak belirtilmektedir (Belediye Gelirleri Kanunu, Md. 72-75).

- Ölçü ve Tartı Aletleri Muayene Harcı: Belediyeler tarafından ölçü ve tartı aletlerinin (teraziler, tartılar, ölçekler, uzunluk ölçüleri vb.) mevzuata uygun şekilde damgalanması sırasında peşin olarak alınan bir harçtır. Bu harcın tarifesi de kanunda alt ve üst sınırları belirli olan, ölçü ve tartı aletlerine göre değişen rakamsal bir tarifeye dayanmaktadır (Belediye Gelirleri Kanunu, Md. 76-78).

- Bina İnşaat Harcı: Belediye sınırları ve mücavir alanlar içinde yapılan her türlü bina inşaatı ile ilave veya tadilat için alınan ruhsat karşılığında, inşaat alanının metrekare bazında hesaplanan matrahı üzerinden tahsil edilen bir tutardır (Belediye Gelirleri Kanunu, Ek Md. 1). Söz konusu harç, inşaat ruhsatı için başvuran gerçek veya tüzel kişiler tarafından, ruhsat alınmadan önce peşin olarak belediyeye ödenir. Harcın tarifesi yine kanunda alt ve üst sınırları belirtilerek düzenlenmiştir (Belediye Gelirleri Kanunu, Ek Md. 6).

- Diğer Çeşitli Harçlar: Belediye Gelirleri Kanunu kapsamında hüküm altına alınan; kayıt ve suret harcı, altyapı kazı izni harcı, imar ile ilgili harçlar, işyeri açma izin harcı, muayene, ruhsat ve rapor harcı ve sağlık belgesi harcı gibi belediyelerce tahsil edilen çeşitli kaynaklardan oluşmaktadır. Buna göre;

- Kayıt ve Suret Harcı: Belediyeler ve bağlı kuruluşlardan talep edilen her türlü kayıt ve gayrimenkule ilişkin harita, plan ve kroki suretleri, Kayıt ve Suret Harcına tabidir (Belediye Gelirleri Kanunu, Md. 79).

- Altyapı Kazı İzni Harcı: Belediye sınırları içinde kamu hizmet alanlarında yapılacak kazılar için alınan altyapı kazı izni, harca tabidir. Harcı ödemekle yükümlü olan, izin talebinde bulunan

kişilerdir. Harcın matrahı, ilgili kamu kurumlarınca belirlenen birim fiyatlarla kazı alanı çarpılarak hesaplanan alan tahrip tutarıdır. Bu tutar üzerinden binde 2 oranında harç alınmaktadır (Belediye Gelirleri Kanunu, Mük. Md. 79).

- İmar İle İlgili Harçlar: Belediyeler, imar mevzuatı kapsamında çeşitli işlemler için harç tahsil etmektedir. Belediye ve mücavir alan sınırları içinde yapılan ilk parselasyon işlemleri ile talep üzerine yapılan sonraki işlemler parselasyon harcına tabidir. Parsel ayırma (ifraz) ve birleştirme (tevhit) işlemleri için ifraz ve tevhit harcı alınır. Projelerin onaylanması durumunda plan ve proje tasdik harcı ödenir. Ayrıca kazı izni, toprak hafriyatı taşınması ve döküm yerlerinin düzenlenmesi gibi işlemler zemin açma izni ve toprak hafriyatı harcına; yapıların kullanıma açılması ise yapı kullanma izni harcına tabidir (Belediye Gelirleri Kanunu, Md. 80).

- İşyeri Açma İzni Harcı: Belediye sınırları veya mücavir alanlar içinde bir işyeri açmak isteyen kişiler, işyeri açma izni almak zorundadır ve bu işlem "İşyeri Açma İzni Harcına" tabidir (Belediye Gelirleri Kanunu, Md. 81).

- Muayene, Ruhsat ve Rapor Harcı: Belediyeler veya bağlı kuruluşları tarafından düzenlenen; sağlık, fen ve tahlil konularına ilişkin ruhsat, rapor ve belgeler, eğer başka bir harca tabi tutulmamışsa, söz konusu harca tabidir (Belediye Gelirleri Kanunu, Md. 82).

- Sağlık Belgesi Harcı: Özel mevzuat gereği yaptıkları iş veya hizmet nedeniyle belediyeden sağlık belgesi almak zorunda olan kişilere verilen belgeler ile periyodik yenilemeleri bu harca tabidir (Belediye Gelirleri Kanunu, Md. 83).

Yukarıda sayılan vergi ve harç gelirlerinden oransal tarifesi bulunanlarda (ilan ve reklam vergisi, eğlence vergisinin biletle girilmesi zorunlu olan kısmı, tellallık harcı, altyapı kazı izni harcı) oranlar kanunla belirlenmektedir. Alt ve üst sınırları maktu tarife olarak belirlenen hususlarda ise alt ve üst sınırlar çerçevesine tarife belirleme yetkisi merkezi yönetime aittir. 2013 yılına kadar belediye meclisleri bazı vergi ve harç gelirlerinin (ilan ve reklam vergisi, eğlence vergisi, işgal harcı, tatil günlerinde çalışma ruhsatı harcı ve iş yeri açma izni harcı) tarifelerini kanunda belirtilen alt ve üst sınırlar çerçevesinde belirleme yetkisine sahipti. Ancak söz konusu yetki, 2011 yılında Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilerek, 2013 yılında Belediye Gelirleri Kanununda yapılan değişiklik ile bakanlar kuruluna verilmiştir. 2018 yılında yapılan referandum sonrası ise, kanunlarda bakanlar kuruluna yapılan atıflar cumhurbaşkanı olarak değiştirilmiş ve belediye meclislerinin eskiden tarife belirleme yetkisinin bulunduğu tarifelerin belediye meclislerinin önerisi üzerine Cumhurbaşkanı tarafından, diğer harçlara ilişkin tarifelerin ise belediye gruplarına göre Cumhurbaşkanı tarafından tespit edileceği hüküm altına alınmıştır (Belediye Gelirleri Kanunu Md. 95-96; Arıkboğa, 2025: 64-65).

Diğer yandan, 2464 Sayılı Belediye Gelirleri Kanunu'ndaki vergi ve harç gelirlerinin maktu tarifeleri en son 2004 yılında belirlenmiş olup, kanunda belirlenen alt ve üst sınırlar uzun süredir yeniden güncellenmediğinden, bu durum da belediyelerin gelir kaybı yaşamasına neden olmaktadır (Arıkboğa, 2024: 14).

2.4. Belediyelerin Vergi ve Harç Gelirlerinin Denetimi

Yerel yönetimlerin mali sürdürülebilirliği, kamu kaynaklarının etkin ve verimli kullanılması ve mali disiplinin sağlanması açısından belediyelerin vergi ve harç gelirleri üzerinde denetim gereklidir. Kamu hizmetlerinin kaliteli ve kesintisiz sunulması adına belediyelerin en önemli finansman kaynaklarından olan vergi ve harçların denetim süreçlerinin doğru yönetilmesi icap etmektedir. Etkili bir denetim mekanizması olmadan, gelirlerin eksik tahsil edilmesi, yanlış beyanlar, usulsüzlükler ve mali şeffaflık eksikliği gibi risklerin ortaya çıkacağı bilinir. Haliyle bu durum, belediyelerin finansal gücünü zayıflatarak kamu hizmetlerinin aksamasına neden olacaktır. Bu kapsamda, belediyelerin vergi ve harç gelirleri üzerinde gerçekleştireceği denetim, sadece mali bir zorunluluk değil, aynı zamanda etkili bir yerel yönetimin temel unsurudur.

2.4.1. Vergi ve Harç Gelirlerinin Denetimi Konusunda Tabi Olunan Mevzuat

Belediyelerce tahsil edilen ilan ve reklam vergisi, eğlence vergisi, haberleşme vergisi, elektrik ve havagazı tüketim vergisi, yangın sigortası vergisi beyana dayalı; çevre temizlik vergisi ve emlak vergisi ise beyana dayalı olmayan vergi türlerindendir (Agun ve Çavdar, 2022: 569-570) Beyan esasına dayanan vergilerde mükelleflere ait gelirlerin kendileri tarafından bildirilmesi söz konusu olduğundan, bazı mükelleflerin vergisel yükümlülüklerini tam olarak ve zamanında yerine getirdikleri, bazı mükelleflerin ise beyan ve vergi ödeme konusunda ilgisiz oldukları görülmektedir (İnsel, 2025). Bu gerekçeyle belediyelerin mali yeterliliklerini optimum düzeye taşımak adına, etkin ve verimli denetim süreçlerinin oluşturulması ve konu hakkındaki mevzuatın net olarak ortaya konulması elzemdir.

Vergi Usul Kanunu'nun birinci maddesinde, bu kanun hükümlerinin belediyelere ait vergi, resim ve harçlar hakkında da uygulanacağı ifade edilmiştir. Benzer şekilde, 6183 Sayılı Kanun'un ilk maddesinde de belediyelere ait vergi, resim, harç takip ve tahsil işlemlerinde söz konusu kanun hükümlerinin tatbik olunacağı belirtilmiştir. Belediye Gelirleri Kanunu'na bakıldığında, usul hükümleri başlıklı 98. maddesinde; *"Bu Kanunda aksine hüküm bulunmayan hallerde, bu Kanuna göre alınacak vergi, harç ve katılma payları hakkında 213 sayılı Vergi Usul Kanunu ile 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun ve bunların ek ve tadilleri hükümleri uygulanır."* hükmü, Emlak Vergisi Kanunu'nun 37. maddesinde ise; *"... bu kanuna göre alınacak vergiler hakkında 213*

sayılı Vergi Usul Kanunu ile 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümleri uygulanır." hükümleri yer almaktadır.

Buna göre Türk vergi mevzuatı ele alındığında; belediyelerin vergi ve harç gelirlerine ilişkin olarak denetim, ceza ve tahsilat hususlarının başta 213 Sayılı Vergi Usul Kanunu, 2464 Sayılı Belediye Gelirleri Kanunu, 1319 Sayılı Emlak Vergisi Kanunu ve 6183 Sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun çerçevesinde düzenlendiği görülmektedir.

2.4.2. Belediyelerin Vergi Denetim Yetkileri ve Sınırları

Vergiyi doğuran olay, tarh, tebliğ, tahakkuk ve tahsilat şeklinde ifade edilen vergilendirme aşamalarının nihai amacı, ödenmesi gereken vergilerin tahsil edilerek belediyelerin hesaplarına aktarılmasıdır (Özcan, 2017: 159). Bu noktada belediyelerin denetim birimlerinin vergi matrah ve nispetlerini doğru hesaplaması, mükellefiyet doğuran hususları açıkça tespit etmesi, vergi ve harçların uygun surette ödendiğini kontrol etmesi ve denetlemesi gerekmektedir.

Denetime ilişkin, Belediye Gelirleri Kanunu'nun Vergi Usul Kanunu'nun uygulanması başlıklı 102. maddesinde; *"213 sayılı Vergi Usul Kanununda belirtilen vergi inceleme yetkisi hariç olmak üzere;*

1. Belediye Gelir Şube Müdürü, Gelir Şube Müdürü olmayan yerlerde Belediye Hesap İşleri Müdürü, Hesap İşleri Müdürü olmayan yerlerde Muhasebeci, Vergi Dairesi Müdürü sıfat ve yetkisini haizdir.

2. Vergi Usul Kanununda mahallin en büyük mal memuruna verilmiş görev ve yetkiler, Belediye Gelirleri Kanunu uygulaması yönünden Belediye Başkanı tarafından kullanılır."

hükümleri yer almaktadır. Aynı durum, 1319 Sayılı Emlak Vergisi Kanunu'nda da ifade edilmektedir (Emlak Vergisi Kanunu, Md. 37). Dolayısıyla, belediyelerin tahsile yetkili olduğu vergi ve harç gelirleri bakımından vergi dairesi sayıldığı, belediye başkanlarının ilin en büyük mal memuru olan defterdara, belediye mali hizmetler müdürünün ise vergi dairesi müdürüne denk düşen yetkiye haiz olduğu anlaşılmaktadır. Bu veriler ışığında; 213 sayılı Vergi Usul Kanununun 4. maddesinde yer alan *"Vergi dairesi mükellefi tespit eden, vergi tarh eden, tahakkuk ettiren ve tahsil eden dairedir"* hükmüne uygun olarak, belediyelerde vergilendirmenin tüm aşamalarının mali hizmetler müdürlükleri tarafından yerine getirilmesi gerekmektedir. Ancak, hem belediye başkanı hem de mali hizmetler müdürüne söz konusu görevlerini yerine getirirken vergi inceleme yetkisi tanınmamıştır (Agun ve Çavdar, 2022: 571). Söz konusu yetkinin belediyelere verilmemiş olması, yerel gelirler düzeyinde denetim yöntemlerinin kısıtlı olduğunu göstermektedir.

1981 tarihli Belediye Gelirleri Kanunu tasarısının ilk halinde, bu kanun ile sınırlı olmak üzere belediye müfettişlerine vergi inceleme yetkisi verilmiş fakat TBMM komisyonunda Vergi Usul Kanunu'nda yer alan inceleme yetkisinin, ileride telafisi güç durumların önüne geçmek adına, merkezi yönetime bağlı iyi yetiştirilmiş meslek mensupları tarafından kullanılması gerektiği ifade edilerek kabul edilmemiştir (İnsel, 2025). Bu nedenlerle belediye bünyesindeki mali hizmetler müdürlüğü Vergi Usul Kanunu'nda yer alan vergi inceleme yetkisi hariç olmak üzere sadece yoklama, bilgi isteme, ceza kesme ve uzlaşma yetkilerine sahip kılınmıştır (Kırkıl, 2019: 94).

Bilindiği gibi, ilgili kanun çerçevesinde mükelleflerin ve mükellefiyetle ilgili hususların araştırılması ve tespit edilmesi yoklama işlemi olarak tanımlanır (VUK, Md. 127). Belediyelere ait İlan ve Reklam Vergisi, Eğlence Vergisi gibi vergi gelirlerinde vergiyi doğuran olay, mükellefiyet, matrah, oran, tarife ve nispetlerin doğruluğu yoklama işlemleri yoluyla net bir şekilde belirlenebilmektedir. Dolayısıyla yoklama, etkili bir denetim yöntemi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yine Vergi Usul Kanunu'nun 148 ile 160. maddeleri, belediyelerin bilgi isteme yetkisini düzenlemekte olup, yerel düzeyde tahsil edilmesi gereken vergi ve harçlarda kayıp ve kaçağın önlenmesi amacıyla gerçek ve tüzel kişilerden bilgi-belge-veri talep edilmesine olanak tanınmaktadır. Bahse konu süreç, belediyelerin gelirlerini güvence altına almak açısından önemlidir. Ancak belediyelerin vergi denetim yetkilerinin sınırlı olması, özellikle inceleme yetkisine haiz olmamaları, bazı vergilerin belediyeler tarafından denetlenememesiyle sonuçlanmaktadır. Örneğin; Elektrik, Havagazı ve Tüketim Vergisi, Yangın Sigortası Vergisi, Haberleşme Vergisi vergilerinde, ilgili kurumlar tarafından bir ay boyunca tahsil edilen tutarlara ilişkin takip eden ayda beyan verilerek vergi ödenmektedir. Ancak, belediyelerin vergi inceleme yetkisi bulunmadığından, beyan edilen hasılatların doğruluğunu kontrol etme imkanı bulunmamakta, belediyeler gelen beyanlara güvenmek zorunda kalmaktadır (Arıkboğa, 2015b: 13).

Öte yandan, belediyeler tahsil edemedikleri vergi ve harçlar için Vergi Usul Kanunu kapsamında cezai yaptırım uygulama yetkisine sahiptir. Vergi daireleri, mükellefleri tespit eden, vergi tarh, tahakkuk ve tahsil işlemlerini gerçekleştiren birimlerdir. Bu yetkiler yerel yönetim düzeyinde belediye başkanı ve mali hizmetler müdürlüklerine tanındığından, vergi ziyaı cezası ve usulsüzlük cezaları belediyeler tarafından da kesilebilmektedir. Bu doğrultuda, vergi ve harç yükümlülüklerini eksik veya hiç yerine getirmeyen mükellefler için söz konusu cezai işlemler uygulanabilmektedir (VUK, Md. 341, 344, 352, 353).

Son olarak uzlaşma yetkisi, belediyelerin tahsile yetkili olduğu tüm vergi ve harç türlerinde tahsilat sürecini hızlandırmak ve mükelleflerin dava yoluna gitmesini önlemek amacıyla verimli bir müessesedir (VUK, Ek Md. 1; Mahalli İdareler Uzlaşma Yönetmeliği).

Nihayetinde vergi denetimi belediye başkanlarının yönetiminde, mali hizmetler müdürlüğü bünyesinde mali hizmetler müdürü ve onun görevlendirdiği kişiler nezdinde gerçekleştirilmekte ve bu birimlerde vergilendirme süreçlerine ilişkin tarh, tahakkuk, tebliğ ve tahsil işlemleri yürütülmektedir. Söz konusu aşamalarda, var olan yetkiler yoluyla oluşturulacak etkili denetim modeli, belediyeler ait vergi ve harç gelirlerindeki kayıp-kaçağı bertaraf ederek, tahsiline katkı sağlayacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BELEDİYELERİN VERGİ DENETİMİ UYGULAMASINA İLİŞKİN BİR ANALİZ: İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ ÖRNEĞİ

3.1. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Bu çalışmada belediyelerde vergi denetimi konusu ele alınarak; Türkiye'de belediyelerin vergi denetimi konusundaki yetkileri, bu yetkilerin uygulanma süreçleri, söz konusu süreçlerde karşılaşılan sorunların incelenmesi ve ilgili sorunlara yönelik çözüm önerilerinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu çerçevede aşağıdaki soruların cevaplanması hedeflenmektedir:

-Belediyelerin vergi denetimi konusundaki yetkileri nelerdir?

-Belediyelerde vergi denetim sürecine yönelik uygulama nasıl gerçekleşmektedir?

-Belediyelerin vergi denetimi konusunda yaşadığı sorunlar nelerdir?

-Belediyelerin vergi denetimi konusunda yaşadığı sorunlar nasıl çözülebilir?

- Belediyelerde vergi denetiminin etkinliği nasıl artırılabilir?

Belediyelerin vergi denetimi konusundaki yetkileri bu çalışmanın ikinci bölümünde literatür ve mevzuat taramasından yararlanılarak incelenmiştir. Belediyelerin vergi denetim sürecine yönelik uygulamanın anlaşılması, uygulamada yaşanan sorunların tespit edilmesi ve bu konuda çözüm önerilerinin geliştirilebilmesi amacıyla da bir belediye örneği üzerinden ayrıntılı analiz yapılmasına ihtiyaç duyulmuştur. Bu çerçevede, İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin (İBB) vergi denetim süreci ele alınmıştır.

İBB'nin örnek olarak seçilmesinde, Türkiye'nin en büyük metropoliten belediyesi olarak geniş bir vergi mükellefi kitlesine hizmet vermesi, kurumsal kapasite ve teknolojik altyapı açısından gelişmiş bir yapıya ve vergi denetimi konusunda uzun yıllardır bir deneyime sahip olması, vergi denetiminin periyodik olarak bir plan dahilinde İBB Gelirler Müdürlüğü bünyesinde gerçekleştiriliyor olması ve verilere ulaşma kolaylığı etkili olmuştur. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yayımlanan 2024 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sonuçlarına göre, İstanbul'un güncel resmi nüfusu 15.701.602 kişidir (TÜİK, 2025). İBB bünyesinde çalışan toplam personel sayısı 12.412 kişi olup, toplam mükellef sayısı 1.188.290 kişidir (İBB, 2024). Araştırmanın ilerleyen bölümlerinde de belirtileceği üzere; İBB tarafından yapılan vergi denetimi sadece İlan ve Reklam Vergisiyle sınırlıdır. Söz konusu vergi türüne ilişkin mükellef sayısı 35.282 kişidir. İBB'nin vergi gelirlerinin tahsilat ve

denetiminden sorumlu olan Gelirler Şube Müdürlüğü'ndeki çalışan sayısı ise 104 kişidir. Ayrıca İBB'de vergi denetimi uzun yıllardır düzenli olarak gerçekleştirilmekte olup, bu konuda İBB Gelirler Şube Müdürlüğü bünyesinde 36 kişinin çalıştığı bir denetim şefliği bulunmaktadır (İBB Gelirler Müdürlüğü, 2025a).

Araştırma İBB'nin vergi gelirlerine ilişkin denetim süreçlerini kapsamaktadır. Harç gelirleri ise tahakkuku tahsiline bağlı gelirler kapsamında olduğundan, Gelirler Şube Müdürlüğüne bağlı Denetim Şefliği tarafından bu alanda bir denetim yapılmamaktadır. Öte yandan bir önceki bölümde de bahsedildiği üzere, büyükşehir belediyelerinin tahsil etmeye yetkili olduğu vergi gelirleri diğer belediyelere göre oldukça sınırlı sayıdadır. Bilindiği gibi, büyükşehir belediyelerinde Emlak Vergisi ve Çevre Temizlik Vergisi'ni tahsil etme yetkisi ilçe belediyelerindedir. Ancak, İBB yetkililerince; 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun *"Büyükşehir belediyesinin gelirleri"* başlıklı 23'üncü maddesinin birinci fıkrasının (d) bendi hükmü kapsamında, 2023 Sayıştay bulgusuna göre ve 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu'nun Mükerrer 44'üncü maddesi gereğince, İBB tarafından sadece kendi sınırlarında bulunan stadyum ve spor salonlarından çevre temizlik vergisi alınmaya başlandığı ifade edilmiştir (İBB Gelirler Müdürlüğü, 2025a). Bunun yanı sıra, Haberleşme Vergisi yine büyükşehirlerde ilçe belediyeleri tarafından tahsil edilmektedir. Dolayısıyla, büyükşehir belediyeleri İlan ve Reklam Vergisi, Eğlence Vergisi ve Yangın Sigortası Vergisi'ni tahsil etmeye yetkilidir. Elektrik ve Havagazı Tüketim Vergisi ise son yıllarda büyükşehir belediyeleri tarafından tahsil edilmekle birlikte, yetki alanları bu vergi türünde de sınırlıdır.

Vergi denetimi konusunda belediyelerin yetkileri açısından büyükşehir belediyelerinin tahsil ettiği bu vergiler incelendiğinde, sadece İlan ve Reklam Vergisi özelinde büyükşehir belediyelerinin vergi denetimi yapma yetkisi bulunmaktadır. 2464 sayılı Kanun ile belediyelere vergi inceleme yetkisi verilmediği için, Yangın Sigortası Vergisi ile Elektrik ve Havagazı Tüketim Vergisi kapsamında vergi denetimi yapılamamaktadır. *Dolayısıyla bu çalışma, İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin tahsil ettiği vergilerden İlan ve Reklam Vergisi konusunda yürütülen vergi denetimi ile sınırlıdır.* Eğlence Vergisi'nde ise bir önceki bölümde de belirtildiği üzere, 2020 yılından bu yana vergi tahsil etme hususu oldukça sınırlı hale gelmiştir. Yerli ve yabancı film gösterimleri, spor müsabakaları, at yarışları ve konserlerden alınacak eğlence vergisi oranları günümüzde yüzde 0 olarak uygulanmaktadır. Dolayısıyla, İBB Eğlence Vergisi konusunda da vergi denetimi yapmamaktadır.

3.2. Araştırmanın Yöntemi

Araştırma, nitel araştırma yöntemine dayanmakta olup doküman analizi ve mülakat yöntemi ile veriler toplanmıştır. Çalışmanın vergi, denetim ve vergi denetiminin kavramsal çerçevesinin ortaya konulduğu birinci bölümü ile, belediyelerin gelir kaynakları, vergi ve harç gelir türleri ile denetim

yetkilerinin ele alındığı ikinci bölümünde, literatür ve mevzuat taraması yoluyla veriler toplanarak belirli bir sistematikle konular ele alınmıştır. Üçüncü bölümünde ise, İBB özelinde gerçekleştirilen araştırmada, web sayfası analizi, doküman analizi ve yarı yapılandırılmış mülakat formu çerçevesinde gerçekleştirilen mülakat yöntemi yoluyla veriler toplanmıştır.

Bu çerçevede, öncelikle İBB'nin resmi internet sayfası üzerinden belediyenin organizasyon şeması incelenerek belediyenin gelir tahsilatından sorumlu birimi tespit edilmiş ve bu birimin görev tanımı incelenmiştir. Bunun yanı sıra, İBB'nin internet sayfasında yer alan 2015-2024 yılları arasındaki gelir kesin hesaplarından faydalanılarak, İBB'nin öz gelirlerinin toplam gelirler içindeki payı ile vergi ve harç gelirlerinin öz gelirler ve toplam gelirler içindeki paylarına ilişkin bir analiz gerçekleştirilmiş, vergi ve harç gelirlerinin İBB bütçesi içindeki önemi tespit edilmeye çalışılmıştır (İBB, 2015-2024).

Bu aşamadan sonra, önceden belirlenen araştırma soruları ile çalışmanın birinci ve ikinci bölümünde ele alınan teorik çerçeveden yararlanılarak oluşturulan açık uçlu soru formu yardımıyla (Bkz. Ek-1), İBB'nin vergi tahsilat ve denetiminden sorumlu olan Gelirler Şube Müdürü İsa Ferhat ALEMDAR, Müdür Yardımcısı Burçin YAYLA ve bu müdürlük içinde denetim ile görevli olan Denetim Şefliği nezdinde 8 Mayıs 2025 tarihinde, iki saatlik bir görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda, İBB Gelirler Müdürlüğü'nün görev alanı, organizasyon şeması, vergi denetim ve tahsilatından sorumlu birimleri yoluyla vergi denetim sürecinin uygulamada nasıl işlediği ile vergi denetim sürecinde yaşanan sorunlar tespit edilmeye çalışılmış, yaşanan sorunların çözümü konusunda İBB Gelirler Şube Müdürlüğü yetkililerinin önerileri alınmıştır. Görüşme sırasında yetkililerden, İBB Gelirler Şube Müdürlüğü organizasyon şeması, müdürlük bünyesindeki şefliklerin görevleri, görev tanımları, vergi denetimi konusundaki süreçler vb. konularda yazılı belge ve dokümanlar temin edilmiştir. Sürecin genel işleyişi, sorunlar ve çözüm önerileri konusunda ise ilgili sorular kapsamında Gelirler Şube Müdürü ile yapılan görüşmeler not edilmiştir. Yazılı belge, dokümanlar ve görüşme notları incelendikten sona eksik kalan ya da anlaşılamayan hususlar, Müdür Yardımcısı Burçin YAYLA ile mail ve telefon görüşmeleri yoluyla tamamlanmıştır. Ayrıca elde edilen veriler belirli bir sistematik içinde ele alınarak, araştırmanın bulguları kısmında değerlendirilmiştir.

3.3. Araştırmanın Bulguları

3.3.1. İstanbul Büyükşehir Belediyesinin Yönetim Yapısı ve Gelir Tahsilatından Sorumlu Birim

1982 Anayasası'nın 127. maddesi uyarınca, büyük yerleşim merkezleri için özel yönetim biçimleri öngörülmüş; bu doğrultuda 1984 yılında çıkarılan 195 sayılı KHK ve 3030 sayılı Kanun ile İstanbul, Ankara ve İzmir'de büyükşehir belediyeleri kurulmuştur (Yetkin, 2020: 6). İlgili yılda sadece

üç şehirde kurulan büyükşehir belediyeleri, zamanla diğer illere yayılmış ve yapısal değişikliklerle günümüze kadar gelişerek Türkiye'de 40 yılı aşkın bir geçmişe sahip olmuştur. Bu çerçevede, bahse konu büyükşehir belediyelerinden olan İBB, Türkiye'nin en büyük ve en yoğun nüfuslu şehri olan İstanbul'un yerel yönetimini üstlenen kurumsal yapı olarak karşımıza çıkmakta, 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ve 5393 sayılı Belediye Kanunu çerçevesinde faaliyet göstermektedir.

İBB'nin yönetim yapısı; başkan ve başkana bağlı olarak görev yapan genel sekreter, genel sekreter yardımcıları, daire başkanlıkları ve müdürlüklerden oluşmaktadır. 2025 yılı Mayıs ayı itibariyle İBB bünyesinde 7 genel sekreter yardımcısı, 45 daire başkanlığı ve 165 müdürlük bulunmaktadır (İBB, 2025a).

İBB'de bütçenin hazırlanması, gelirlerin toplanması, giderlerin gerçekleştirilmesi, borçlanma işlemlerinin yürütülmesi, muhasebe kayıtlarının tutulması ve gerekli mali raporların hazırlanması süreçlerini yürüten temel birim Mali Hizmetler Daire Başkanlığı'dır. Bahse konu daire başkanlığı bünyesinde, söz konusu görev ve fonksiyonları yürütmek üzere, Gelirler Şube Müdürlüğü, Giderler Şube Müdürlüğü, Bütçe ve Denetim Şube Müdürlüğü, Finansman Şube Müdürlüğü ve Mali Kontrol Şube Müdürlüğü olmak üzere beş ayrı müdürlük bulunmaktadır (İBB, 2025b).

İBB Mali Hizmetler Daire Başkanlığı bünyesindeki Bütçe ve Denetim Şube Müdürlüğü; belediye bütçesinin hazırlanması, yürütülmesi ve yıl boyunca izlenmesi süreçlerinden sorumludur. İlgili birim; stratejik plan, performans programı ve yatırım hedefleri doğrultusunda bütçe ilkelerini belirlemekte, ödenek tahsis ve aktarma işlemlerini yürütmekte, bütçe uygulama sonuçlarını analiz ederek diğer birimlere raporlamaktadır. Ayrıca bütçe kesin hesabını hazırladıktan sonra İçişleri Bakanlığı'na gönderilecek bütçe verilerini düzenlemekte ve mali raporlamaları yapmaktadır (İBB, 2025c).

Finansman Şube Müdürlüğü; belediyenin finansal kaynaklarını planlamak ve yönetmekle görevlidir. Gelir-gider dengesine göre bütçe açığını finanse etme ya da bütçe fazlasını değerlendirme konusunda analizler gerçekleştirmektedir. Belediyeye ait banka hesaplarının izlenmesi, mutabakatların sağlanması, kredi işlemleri ile iç ve dış borçlanmalara ilişkin sürecin yürütülmesi de bu birimin sorumluluğundadır. Diğer yandan, teminat, kefalet, kredi derecelendirme gibi konuların takibini yapmakta ve icra-haciz işlemlerini yönetmektedir. (İBB, 2025d).

Giderler Şube Müdürlüğü, belediyenin tüm ödeme işlemlerini yürütmektedir. Mal ve hizmet alımları, kira, enerji, telif, temsil ve mahkeme giderleri gibi kalemlere ait ödeme dosyalarını kontrol ederek muhasebeleştirmekte ve ödemesini yapmaktadır. Ayrıca maaş, emekli ikramiyesi, sosyal hak

ödemeleri ve SGK işlemleri gibi personel harcamalarının yürütülmesinden sorumludur. Haciz, icra ve teminat işlemleri ile vergi beyan ve ödemelerini de söz konusu müdürlük üstlenmektedir (İBB, 2025e).

Mali Kontrol Şube Müdürlüğü; belediyenin mali işlemlerinin yasalara ve bütçeye uygunluğunu ön mali kontrol kapsamında denetlemektedir. Yine, harcama dosyalarının, ödenek aktarma işlemlerinin, kadro ve personel düzenlemelerinin, kira katkısı gibi ödemelerin mevzuata uygunluğunu incelemektedir. Ayrıca belediyeye mali etkisi olabilecek yasa tasarılarını değerlendirmekte, stratejik plan ve performans hedeflerine uygunluk açısından risk analizleri yapmakta ve üst yönetime danışmanlık sağlamaktadır (İBB, 2025f).

Gelirler Şube Müdürlüğü ise, gelir bütçesinin hazırlanması ile gelir tahsilatından sorumlu birim olarak karşımıza çıkmakta, belediyenin gelir kaynaklarının tahakkuk ve tahsilat işlemlerini yürütmektedir. Bu doğrultuda İBB Gelirler Şube Müdürlüğü'nün görev ve sorumlulukları şöyle sıralanmıştır (İBB, 2025g):

- Vergi, harç, harcamalara katılma payı, ücret ve cezaların yasal sürede tarh, tahakkuk ve tahsilini sağlamak,

- Tahsilatları takip etmek, sınıflandırmak, raporlamak ve muhasebeleştirmek,

- 6183 sayılı Kanuna tabi alacakları yasal süresi içinde cebren tahsil etmek, özel hukuk alacakları için Hukuk Müşavirliği'ne başvurmak,

- Gelir bütçesi ve kesin hesap cetvellerini hazırlamak,

- Gelir tarifeleri konusunda koordinasyon sağlamak, tarife tekliflerini meclise sunmak ve yayınlamak,

- Gelirlerle ilgili analiz, raporlama ve artırmaya yönelik çalışmalar yapmak,

- Tahakkuk ve tahsilat yetkisi olan birimlere danışmanlık ve koordinasyon sağlamak,

- Bütçeye gelir kaydedilen tutarların iade işlemlerini gerçekleştirmek,

- Diğer müdürlüklerin takip ettiği gelirlerle ilgili birimlere bildirimde bulunmak,

- Üst yöneticilerce verilen diğer görevleri yerine getirmek,

Görüleceği üzere, İstanbul gibi büyük bir metropolün sürdürülebilir mali yönetimi açısından Gelirler Şube Müdürlüğü'nün etkinliği ve kurumsal kapasitesi son derece önemlidir. Söz konusu birim; 1 müdür ve 3 müdür yardımcısı ile birlikte ilan ve reklam, icra, idari işler, yazı işleri, tahsil, denetim, banka mutabakatları, kontrol ve raporlama ile kurumsal ilişkiler adı altında 9 şeflik şeklinde örgütlenmiştir. Müdürlüğün toplam personel sayısı ise 104 kişidir (Bkz. Ek-2). Gelirler Şube

Müdürlüğünün organizasyon yapısına ve şefliklerin görev alanına çalışmanın sonraki başlıklarında yer verilecektir.

3.3.2. İstanbul Büyükşehir Belediyesinin Vergi ve Harç Gelirleri

Bir önceki bölümde büyükşehir belediyelerinin tahsile yetkili olduğu vergi gelirlerinden bahsedilmiştir. İstanbul Büyükşehir belediyesinin de diğer büyükşehir belediyelerinde olduğu gibi tahsile yetkili olduğu vergi türleri; İlan ve Reklam Vergisi, Yangın Sigortası Vergisi, Eğlence Vergisi ile Elektrik ve Havagazı Tüketim Vergisidir. Bunun yanı sıra ilçe belediyeleri ve İSKİ tarafından tahsil edilerek İBB'ye aktarılan %20 oranındaki Çevre Temizlik Vergisi payı da, vergi geliri başlığı altında yer alan diğer bir gelir kalemidir. Öte yandan, 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun *"Büyükşehir belediyesinin gelirleri"* başlıklı 23'üncü maddesinin birinci fıkrasının (d) bendinde; büyükşehir belediyesine bırakılan sosyal ve kültürel tesisler ile spor, eğlence ve dinlenme yerleri ile sahalardan tahsil edilecek her türlü belediye vergi, resim ve harçların büyükşehir belediyesinin gelirleri olduğu belirtilmiştir. Bu hükme dayanarak 2023 Sayıştay bulgusu sonrasında, İBB tarafından 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu'nun Mükerrer 44'üncü maddesi gereğince sadece stadyum ve spor salonlarından Çevre Temizlik Vergisi alınmaya başlanmıştır. İBB'nin harç gelirleri ise, kesin hesap cetvellerinde de yer alan; işgal harcı, işyeri açma izni harcı, tellallık harcı, toptancı hali resmi, bina inşaat harcı, plan ve proje tasdik harcı, zemin açma ve toprak hafriyatı harcı, altyapı kazı izni harcı, imar ile ilgili harçlar, kayıt ve suret harcı, muayene ve ruhsat ve rapor harcı şeklindedir.

İBB'nin gelir yapısını, öz gelirleri ile öz vergi ve harç gelirlerinin toplam gelirler içindekini payını gösterebilmek amacıyla, aşağıda İBB gelir kesin hesap rakamlarından yararlanılarak 2015-2024 yıllarına ilişkin bazı analizler gerçekleştirilmiştir.

Bu kapsamda Tablo 3'te, 2015-2024 yılları arasına İBB'nin gelir yapısı öz gelir ve transfer gelirleri şeklinde sınıflandırılarak gösterilmiştir.

Tablo 3: İBB'nin Gelir Yapısı (2015-2024, %)

Yıllar	Öz Gelir	Transfer
2015	22	78
2016	21	79
2017	26	74
2018	31	69
2019	30	70
2020	12	88
2021	18	82
2022	16	84
2023	12	88
2024	14	86
Ortalama	**20**	**80**

Kaynak: (İBB, 2015-2024'den yararlanılarak oluşturulmuştur.)

2015-2024 yıllarını kapsayan dönemde İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin gelir yapısına ilişkin Tablo 3'te yer alan veriler, belediyenin mali özerklik düzeyi ve kendi gelir yaratma kapasitesi açısından dikkat çekici bulgular sunmaktadır. Bu dönemde öz gelirlerin toplam gelirler içerisindeki ortalama payı yalnızca yüzde 20 seviyesinde kalmıştır. En düşük oranlar 2020 ve 2023 yıllarında yüzde 12 olarak gözlenirken, en yüksek oran 2018 yılında yüzde 31 olarak gerçekleşmiştir. 2017-2019 arasında yaşanan kısmi artışın ise, 2018 ve 2019 yıllarında kesin hesap cetvelinde sermaye gelirleri grubunda izlenen arsa satış geliri kaynaklı olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca 2020 yılından sonra öz gelirlerin toplam gelirler içindeki payı giderek düşmüş, yüzde 12-18 arasında seyretmiştir.

Transfer gelirlerinin ise incelenen dönem içinde yüzde 70-88 bandında değişen yüksek oranlarda gerçekleşmesi, İBB'nin merkezi yönetime olan bağımlılığını ortaya koymaktadır. Bu durum, belediyenin kendi mali kararlarını alma esnekliğini sınırlandırmakta ve mali özerklik ilkesine aykırı bir tabloya işaret etmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi, öz gelirlerin yetersiz olmasında, belediyelere yasalarla tanınan öz vergi gelirlerinin sınırlı sayıda olması ve transferlere dayalı gelir yapısı etkili olmaktadır. Bu çerçevede İBB'nin mali sürdürülebilirliğini sağlayabilmesi ve uzun vadeli yatırımlarını kendi kaynaklarıyla finanse edebilmesi için, öz gelirlerini artırıcı politika ve mekanizmaların geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Öte yandan Tablo 4 ve Tablo 5 verileri incelendiğinde ise, büyükşehir belediyelerine bırakılan öz vergi gelirlerinin sınırlı sayıda olmasının etkileri daha açık bir şekilde görülecektir. Bu bağlamda Tablo 4'te İBB'nin tahsile yetkili olduğu vergi ve harçların toplam gelirler, Tablo 5'te ise öz gelirler içindeki payları gösterilmiştir.

Tablo 4: İBB Öz Vergi ve Harç Gelirlerinin Toplam Gelirler İçindeki Payı (2015-2024, Bin TL)

Yıl	Vergiler	Harçlar	Vergi ve Harç Toplamı	Toplam Gelirler	Vergi ve Harç Gelirlerinin Toplam Gelire Oranı (%)
2015	78.533.706,00	32.499.601,00	111.033.307,00	10.297.366.422,00	1,08
2016	85.802.858,00	30.597.162,00	116.400.020,00	11.421.983.637,00	1,02
2017	86.382.422,00	35.343.585,00	121.726.007,00	14.397.196.016,00	0,85
2018	86.269.146,85	35.989.415,69	122.258.562,54	18.174.343.119,71	0,67
2019	98.234.958,96	44.342.289,03	142.577.247,99	18.988.853.099,10	0,75
2020	95.953.473,00	51.462.083,00	147.415.556,00	19.369.195.521,00	0,76
2021	106.919.026,22	69.526.852,07	176.445.878,29	29.883.531.010,97	0,59
2022	158.556.192,35	113.879.229,96	272.435.422,31	58.045.225.041,14	0,47
2023	232.167.145,65	184.655.169,85	416.822.315,50	106.442.381.288,12	0,39
2024	209.336.518,75	386.786.665,07	596.123.183,82	179.774.979.978,08	0,33
Toplam	**1.238.155.447,78**	**985.082.052,67**	**2.223.237.500,45**	**466.795.055.133,12**	**Ortalama: 0,69**

Kaynak: (İBB, 2015-2024'ten yararlanılarak oluşturulmuştur.)

Tablo 4 verileri uyarınca, İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin öz vergi ve harç gelirlerinin toplam belediye gelirleri içindeki payının önemli oranda düşük kaldığı açıkça görülmektedir. On yıllık süreçte bu oranın ortalaması yalnızca yüzde 0,69 olup, 2024 yılı itibarıyla yüzde 0,33'e kadar gerilemiştir. En yüksek oran 2015 yılında yüzde 1,08 olarak gerçekleşmiş, ancak izleyen yıllarda genel bir düşüş eğilimi gözlenmiştir.

Tablo 5: İBB Tahsile Yetkili Olduğu Vergi ve Harç Gelirlerinin, Öz Gelirler İçindeki Payı (2015-2024, Bin TL)

Yıl	Vergiler	Harçlar	Vergi ve Harç Toplamı	Öz Gelir Toplamı	Vergi ve Harç Gelirlerinin Öz Gelire Oranı (%)
2015	78.533.706,00	32.499.601,00	111.033.307,00	2.311.448.133,00	4,8
2016	85.802.858,00	30.597.162,00	116.400.020,00	2.458.177.480,00	4,7
2017	86.382.422,00	35.343.585,00	121.726.007,00	3.992.912.492,00	3
2018	86.269.146,85	35.989.415,69	122.258.562,54	5.653.926.727,64	2,2
2019	98.234.958,96	44.342.289,03	142.577.247,99	5.707.849.082,24	2,5
2020	95.953.473,00	51.462.083,00	147.415.556,00	2.401.039.764,00	6,1
2021	106.919.026,22	69.526.852,07	176.445.878,29	5.451.610.198,49	3,2
2022	158.556.192,35	113.879.229,96	272.435.422,31	8.228.643.684,14	3,3
2023	232.167.145,65	184.655.169,85	416.822.315,50	12.964.840.255,44	3,2
2024	209.336.518,75	386.786.665,07	596.123.183,82	25.779.592.410,19	2,3
Toplam	**1.238.155.447,78**	**985.082.052,67**	**2.223.237.500,45**	**74.950.040.227,14**	**Ortalama: 3,5**

Kaynak: (İBB, 2015-2024'ten yararlanılarak oluşturulmuştur.)

Tablo 5 incelendiğinde de, 2015-2024 yıllarını kapsayan dönemde İBB'nin tahsile yetkili olduğu vergi ve harç gelirlerinin, toplam öz gelirler içerisindeki payının da oldukça sınırlı düzeyde kaldığı görülmektedir. On yıllık dönemde vergi ve harç gelirlerinin öz gelirlere oranı ortalama yüzde 3,5 seviyesinde kalmıştır. Özellikle 2024 yılında bu oran yüzde 2,3 gibi oldukça düşük bir seviyede gerçekleşmiş, 2022 ve 2023 yıllarında ise yüzde 3'ler civarında kalmıştır. Vergi ve harçların öz gelirler içerisindeki ve toplam gelirler içindeki payının düşük seyretmesinde, yukarıda da belirtildiği gibi öz vergi ve harç gelirlerinin sınırlı sayıda olmasının yanı sıra, büyükşehir belediyesinin tahsile yetkili olduğu vergiler arasında yer alan İlan ve Reklam Vergisi ve harç gelirlerinin önemli bir kısmına ilişkin tarifelerin kanunda maktu tarifeler şeklinde belirlenmiş olması, bu tarifelerin 2004 yılından bu yana güncellenmemesi ve yüksek enflasyonist ortamda bu rakamların giderek erimesi etkili olmuştur (Arıkboğa, 2024: 14, 32). Dolayısıyla, bu durum büyükşehir belediyelerinin öz gelirler açısından daha güçlü hale gelebilmesi için hem yasal düzenlemelerin gözden geçirilmesi, hem de belediyelere daha geniş gelir toplama yetkileri tanınmasının önemini ortaya koymaktadır.

3.3.3. İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nde Vergi Denetim Süreci

3.3.3.1. Vergi Denetimine İlişkin Organizasyon ve Personel Yapısı

5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'nun 60. maddesi uyarınca; "*ilgili mevzuatı çerçevesinde idare gelirlerini tahakkuk ettirmek, gelir ve alacaklarının takip ve tahsil işlemlerini yürütmek*" sorumluluğu Mali Hizmetler Birimlerine verilmiştir (5018 Sayılı Kanun, Md. 60).

Diğer yandan çalışmanın ikinci bölümünde ifade edildiği üzere; 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu'nun 102. maddesi ile 1319 sayılı Emlak Vergisi Kanunu'nun 37. maddesinde, vergi inceleme yetkisi hariç olmak üzere, belediyelerin vergi ve harç gelirlerine ilişkin olarak denetim, ceza ve tahsilat yetkileri ile 213 sayılı Vergi Usul Kanunu ve 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanunu'nda (AATUHK) yer alan yetkilerin belediyeler tarafından uygulanabileceği hüküm altına alınmıştır. Bu çerçevede belediye bünyesinde görev yapan gelirler müdürü, mali hizmetler müdürü ya da daire başkanı gibi unvanlara sahip personel, vergi dairesi müdürü sıfat ve yetkisiyle hareket etmektedir. Aynı düzenlemelerde, mahallin en büyük mal memuruna ait bazı yetkilerin belediye başkanlarınca kullanılacağı da belirtilmiştir (Emlak Vergisi Kanunu, Md. 37; Belediye Gelirleri Kanunu, Md. 102).

Bu düzenlemelere göre, İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nde Mali Hizmetler Daire Başkanlığı ve söz konusu daire başkanlığına bağlı olarak görev yapan Gelirler Şube Müdürlüğü vergi tahakkuk, denetim ve tahsilat işlemlerini yürütmekle görevli kılınmıştır (İBB, 2025b; İBB, 2025g).

Gelirler Şube Müdürlüğü'nün organizasyon yapısında bir müdür ve üç müdür yardımcısının yanı sıra toplam dokuz şeflik faaliyet göstermektedir. Bu şeflikler; Tahsil Şefliği, Kurumsal İlişkiler Şefliği, İcra Şefliği, Banka Mutabakatları Şefliği, Kontrol ve Raporlama Şefliği, İlan ve Reklam Şefliği, Denetim Şefliği, İdari İşler Şefliği ile Yazı İşleri Şefliği olarak bölümlenmekte, ayrıca müdürlük içerisinde Mükellef Temsilciliği birimi de bulunmaktadır (Bkz. Ek 2). Her bir şeflik, gelirlerin farklı yönlerini yöneten özel uzmanlık alanlarına sahiptir. Örneğin, İlan ve Reklam Şefliği yalnızca ilan ve reklam vergisinin tarh, tahakkuk ve tahsil işlemlerini, Denetim Şefliği vergilere ilişkin denetim süreçlerini yürütürken, Tahsil Şefliği çeşitli gelir türlerine ilişkin gelir tahsilat ve muhasebeleştirme işlemleri, İcra Şefliği ise haciz gibi cebren tahsil süreçlerini yönetmektedir.

Öte yandan, İBB Gelirler Şube Müdürlüğü bünyesinde toplam 104 personel görev yapmaktadır. Bu personeller, şeflikler aracılığıyla görev dağılımına tabi tutulmakta ve sorumluluk alanları çerçevesinde faaliyetlerini sürdürmektedirler. Müdür, bu organizasyonu yönetmekle yükümlü olup, yetkilerini bağlı personeli aracılığıyla kullanmaktadır (İBB Gelirler Müdürlüğü, 2025a).

Bu yönüyle, İBB'nin vergi ve harç denetim sürecinin, güçlü bir kurumsal yapılanma ve yetki dağılımı temelinde yürütülmekte olduğu görülmektedir. Yukarıda ifade edilen mevcut 104 kişinin, 1 müdür, 3 müdür yardımcısı ve 9 şef haricinde, şeflikler bazında dağılımına bakıldığında; ilan reklam şefliği 7 kişi, icra şefliği 6 kişi, idari işler ile yazı işleri şefliği 14 kişi, tahsil şefliği 8 kişi, denetim şefliği 36 kişi, banka mutabakatları şefliği 9 kişi, kontrol ve raporlama şefliği 5 kişi ve son olarak kurumsal ilişkiler şefliği ise 7 kişi ile görev yapmaktadır (Bkz. Ek-2).

Müdürlük bünyesinde yer alan söz konusu şefliklerin görev dağılımına aşağıda yer verilmiştir (İBB Gelirler Müdürlüğü, 2025b):

Kurumsal İlişkiler Şefliği

- Tüm devlet ve özel hastaneler ile diyaliz merkezlerine ait tıbbi atık ücreti tahakkuk ve tahsilat işlemlerini yürütmek.

- İlçe belediyelerine ait payların hesaplanmasını yapmak ve mahsup işlemlerini gerçekleştirmek.

- İSKİ ve İETT'ye ait borçların tahakkuk, tahsilat ve mahsup işlemlerini yürütmek.

- İBB iştiraklerine ait borçlar için tahakkuk, tahsilat ve mahsup işlemlerini gerçekleştirmek.

- Hasar bedellerine ilişkin tahakkuk, tahsilat ve takip işlemlerini yürütmek.

- Mahkeme kararlarına istinaden vergi dairelerinden yapılacak harç iadelerini takip etmek.

- Taşınır satış işlemlerine dair muhasebe kayıtlarını oluşturmak.

- Müze, eğlence, otopark ve kazı ruhsat gelirlerinden ilçe belediyelerine düşen payları hesaplayarak dağıtmak.

- Şirketlere temlik düzenlemek ve mahsup işlemlerini gerçekleştirmek.

- Ücret tarifesini koordine etmek ve basım işlemlerini sağlamak.

Banka Mutabakatları Şefliği

- Gelirler Müdürlüğü bünyesinde ve dışında tahsil edilen tüm gelirlerin muhasebe işlemlerini yapmak.

- Hesap mutabakatlarını sağlamak.

- Bankalarla koordinasyonu yürütmek.

- Kişi borçlarının takibini yapmak.

Kontrol ve Raporlama Şefliği

- İBB gelir bütçesini ve müdürlük gider bütçesini hazırlamak.

- Aylık ve yıl sonu muhasebe kontrollerini gerçekleştirmek, tespit edilen hataları düzeltmek.

- Yıl sonu işlemlerini takip ederek sonuçlandırmak.

- Muhasebeye yönelik yazılımları analiz etmek ve gelişimini takip etmek.

- Gelir gerçekleşme raporları ile faaliyet ve stratejik plan performans raporlarını hazırlamak.

- Para iadesi işlemlerini yürütmek.

Tahsil Şefliği

- Belediye alacaklarının, 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümlerine göre tahsilatını sağlamak.

- Eğlence, çevre temizlik, yangın sigortası ve elektrik havagazı ve tüketim vergilerinin tahakkuk, tahsilat ve muhasebe işlemlerini yapmak.

- Hafriyat, zabıta, hal, encümen para cezaları, gemi cezaları gibi gelirlerin ödeme emri düzenleme, tahsilat ve iade işlemlerini yürütmek.

- Kredi kartı ile yapılan tahsilatları kaydetmek ve takip etmek.

- Tahsildarlara ait tahsilatları kaydetmek, hesaplarını incelemek.

- Muhasebe yetkilisi mutemetlerinin görevlendirme yazışmalarını yapmak.

- Otopark bedelleri ile ilgili ilçe yazışmalarını yürütmek ve iadeleri takip etmek.

İcra Şefliği

- 6183 sayılı yasa kapsamında cebri tahsilat işlemlerini yürütmek.

- Bankalara haciz yazısı göndermek, taşınır ve taşınmaz haczi işlemlerini yapmak.

- Gayrimenkul araştırması yaparak haciz şerhi koymak.

- Tahsil edilemeyen ecrimisil ve ruhsat ücretleri için ödeme emri düzenlemek.

- Mahkemeler, icra daireleri gibi kurumlardan gelen belge taleplerine yanıt vermek.

- Yapılandırma başvurularını almak ve süreçleri takip etmek.

İlan Reklam Şefliği

- İlan ve reklam vergisinin tahakkuk, tahsilat ve takibini yapmak.

- Beyan almak ve mükellefleri bilgilendirmek.

- Yoklama fişlerini sisteme işlemek.

- İhbarname, ödeme emri düzenlemek ve tebliğ etmek.

- Muhasebe kayıtlarını ve iade işlemlerini yürütmek.

- İtirazlı ve dava konusu dosyaların takibini yapmak.

- Yapılandırma başvurularını almak.

Denetim Şefliği

- Ana arterlerde ilan ve reklam vergisine ilişkin denetim ve yoklama yapmak.

- Kentsel Tasarım Müdürlüğü ve diğer birimlerden gelen pano, geçici reklam ve işgaliye izinlerinin denetimini sağlamak.

- Mükellef dilekçeleriyle ilgili sahada kontrol ve işlem yapmak.

- Tebliğ edilemeyen belgeleri mükellefe ulaştırmak, haciz kaldırma yazılarını acil şekilde ilgili kurumlara iletmek.

İdari İşler ve Yazı İşleri Şefliği

- Personelin özlük işleri, puantaj ve yıllık izin takibini yapmak.

- Büro malzemeleri ile araçların bakım, onarım ve temin işlemlerini yürütmek.

- Personel dilekçeleri ve dış yazışmaları cevaplamak ve takip etmek.

- Müdürlüğe ait araçların görevlendirmesini yapmak, yakıt taleplerini yönetmek.

- Afet planlaması ve hafta sonu temizlik görevlendirmelerini yürütmek.

- Stajyerlerin takibini yapmak.

- Gelen ve giden evrakların kayıt işlemlerini yapmak.

- Çıkış evraklarını zimmetle Yazı İşleri Müdürlüğüne iletmek.

- Gelen evrakları ilgili şefliklere dağıtmak.

- Posta alındılarını ilgili birimlere iletmek.

Mükellef Temsilciliği

- Müdürlük adına yapılan başvuruları ilgili şefliklerle görüşerek Çözüm Merkezi üzerinden cevaplamak.

- Kurum ve bireysel taleplere ilişkin alındı belgesi düzenlemek, dosyalamak ve takibini yapmak.

- Borcu yoktur yazılarını düzenlemek.

- Yapılandırma ve beyan dönemlerinde yoğun telefon trafiğini desteklemek.

- Müdürlüğün e-posta ve evrak sistemlerine gelen taleplere yanıt vermek.

Yukarıda yer alan görev dağılımı, Gelirler Şube Müdürlüğü bünyesinde faaliyet gösteren şefliklerin sorumluluk alanlarını kapsamlı bir şekilde ortaya koymaktadır. Her bir şeflik, İBB gelirlerinin doğru, düzenli ve etkin şekilde tahakkuk, tahsil ve muhasebeleştirilmesini sağlamakla birlikte, mevzuata uygunluk, denetim, raporlama ve vatandaş memnuniyetini esas alan hizmet süreçlerini yürütmektedir. Bu görevlerin yerine getirilmesi, hem belediye bütçesinin sürdürülebilirliğine katkı sağlamakta hem de kamu kaynaklarının etkin yönetimini mümkün kılmaktadır. Diğer yandan, yine bu görev dağılımına bakıldığında vergi denetiminden sorumlu temel birimin Denetim Şefliği olduğu görülmektedir.

3.3.3.2. Vergi Denetim Süreci

Belediyelerde vergi gelirlerinin etkin bir şekilde toplanması, yerel mali kaynakların artırılması açısından büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda, İBB Mali Hizmetler Dairesi Başkanlığı Gelirler Şube Müdürlüğü bünyesindeki Denetim Şefliği tarafından yürütülen kontrol ve denetim faaliyetleri, vergi yükümlülüklerini yerine getirmeyen mükelleflerin tespit edilmesini, kayıt dışılığın önlenmesini ve gelirlerin güvence altına alınmasını amaçlamaktadır. İBB'nin vergi denetim faaliyet ve yetkileri ele alındığında, denetim kapsamının yalnızca İlan ve Reklam Vergisi ile sınırlı kaldığı çalışmanın önceki bölümlerinde belirtilmiştir. Dolayısıyla, bu başlık altında İBB'nin yalnızca İlan ve Reklam vergisi kapsamında yürüttüğü denetim faaliyetlerine odaklanılmıştır.

Bu bağlamda, Gelirler Şube Müdürlüğü Denetim Şefliği tarafından yürütülen söz konusu vergi denetimi süreci; planlama, uygulama, kontrol ve raporlama aşamalarından oluşmaktadır. Buna göre, yıllık faaliyet planı doğrultusunda öncelikli denetim alanları belirlenmekte, özellikle işyeri bilgileri, ruhsat durumu, önceki dönem vergi kayıtları ve fiili faaliyetler kıyaslanarak usulsüzlükler tespit edilmekte ve Zabıta Müdürlüğü ile Ruhsat ve Denetim Müdürlüğü gibi ilgili birimlerle koordineli şekilde gerekli idari işlemler başlatılmaktadır (İBB Gelirler Müdürlüğü, 2025a, 2025c).

Saha denetimleri sırasında İBB denetim personelleri tarafından yapılan gözlemler dijital ortama aktarılmakta ve veriler analiz edilerek eksik ya da hatalı beyanlar belirlenmektedir. Denetim sürecinde gerektiğinde akıllı telefonlar, Google Maps gibi uygulamalar ve İBB harita web sitesinden de tespit amacıyla faydalanılmaktadır. Vergilendirme süreci tarh, tebliğ tahakkuk ve tahsil aşamalarından oluştuğundan, İBB'nin denetim ve kontrol faaliyetleri beyan dönemi kapandıktan sonra devreye girmektedir. İlan ve Reklam Vergisinde beyan dönemi her yıl 1 Ocak-28 Şubat tarihleri arasında olup, beyanname verme döneminin sona ermesinin ardından, oluşturulan denetim programı çerçevesinde eksik beyan edilen veya hiç beyan edilmeyen reklam unsurlarına ilişkin sahada yoklama fişi tanzim

edilerek denetim yapılmaktadır (İBB Gelirler Müdürlüğü, 2025a). İlgili süreç sayesinde hem mükelleflerin vergi bilinci artırılmakta hem de belediyenin mali yapısı güçlendirilmekte, böylece kamu hizmetlerinin finansmanı için gerekli kaynakların sürdürülebilirliği sağlanmaktadır. Bu bilgiler ışığında ve İBB Gelirler Şube Müdürlüğünce ibraz edilen bilgi ve belgeler kapsamında, Denetim Şefliği tarafından hazırlanan *"2025 Yılı Çalışma Programı"*na ilişkin veriler şu şekildedir (İBB Gelirler Müdürlüğü, 2025d):

- Denetim Planlaması ve Organizasyonu

Denetim süreci, her yıl hazırlanarak üst yönetim onayına sunulan *"Denetim Şefliği Faaliyet Planı"* doğrultusunda yürütülmektedir. Bu plan, yıl içerisinde yapılacak olan denetim faaliyetlerinin türünü, kapsamını, zamanlamasını, uygulanacak yöntemleri ve görevli personeli belirlemektedir. Planlamada, önceki yıl denetimlerinden elde edilen veriler, şikâyetler, saha gözlemleri ve risk analizleri temel alınmaktadır. Bu şekilde kaynakların etkin kullanımı sağlanarak, denetimlerin yüksek etkili alanlarda yoğunlaştırılması hedeflenmektedir.

Denetim takvimi İBB yetki alanındaki ana arter listesine göre planlanmakta, ilçe bazlı ana arter listesindeki caddeler incelenmekte ve yıl sonuna kadar ana arterdeki tüm caddelere girilecek şekilde planlama yapılmaktadır. Planlamada büyük ve reklam yoğunluğu çok olan caddelere yönelik denetim yürütülmekte, ancak bir önceki yılda denetimi tamamlanamayan caddeler varsa, yeni yılda öncelik bu alanlara verilmektedir. Denetim takvimi beyan dönemi sonrası başlamakta ve yıl sonu bitmektedir. İlan ve reklam vergisinde beyan dönemi 1 Ocak-28 Şubat tarihleri arasında, denetim dönemi ise 1 Mart-31 Aralık tarihleri arasındadır (İBB Gelirler Müdürlüğü, 2025a).

İBB'nin yıllık denetim planları ile denetim süreçlerinin sistematik ve koordineli bir şekilde yürütülmesi amaçlanmaktadır. Denetim ekipleri, en az iki personelden oluşmakta olup ekip sayısı ile görev dağılımları, müdür, müdür yardımcısı ve denetim şefi tarafından ortaklaşa belirlenmektedir. Yıllık çalışma programı yine bu yetkililerle birlikte hazırlanmakta ve ekiplerin sorumlu oldukları ilçeler müdüriyet makamınca tayin edilmektedir. Saha faaliyetleri dijital süreçlerle desteklenmekte, mobil denetim ve yoklama işlemleri, *"Mobil Yoklama Otomasyon Programı"* üzerinden gerçekleştirilmektedir. Ancak sistemsel arızalarda, seri numaralı yoklama fiş koçanları ile manuel kayıt da tutulmaktadır (İBB Gelirler Müdürlüğü, 2025a; 2025d).

- Denetimlerin Gerçekleştirilmesi

İBB'nin ilan ve reklam vergisine yönelik yürütülen denetimlerinde, işyeri tabelaları, afiş ve benzeri ilan araçlarının mevzuata uygunluğu denetlenmekte, kayıt dışı ilan ve reklam faaliyetleri kontrol altına alınmaktadır. Denetim işlemleri ana arter esaslı olarak İBB'nin yetki alanında yer alan tüm caddelerde yapılmaktadır. Ana arter listesi UKOME kararı ile belirlenmektedir. Ancak söz konusu

listede çok fazla değişiklik olmadığından Gelirler Müdürlüğü yetkililerince her yıl aynı caddelerde denetim yapıldığı belirtilmektedir. (İBB Gelirler Müdürlüğü, 2025a).

Denetimler yukarıda belirtilen denetim planı ve güzergah çerçevesinde denetim şefliği ekiplerince gerçekleştirilmekte ve denetim ekipleri, resmi tatil hariç hafta içi her gün denetime çıkmaktadır. İlgili ekipler ana arterler üzerindeki her mükellefi tek tek ziyaret ederek vergi beyanlarını kontrol etmekte, eksik veya hiç beyan bulunmaması durumunda yoklama fişi düzenlemektedir. İşyerinin kapalı olması ya da beyanlarının eksiksiz verilmiş olması durumunda bu durum ekip defterine not edilerek bir sonraki işyeri denetlenmektedir. Özellikle açık hava reklamlarına ilişkin unsurlar titizlikle incelenmekte, reklam yüzeylerinde firma bilgileri yer alıyorsa bu bilgiler doğrultusunda, aksi halde reklam veren şirkete yönelik yoklama fişi düzenlenmektedir. Söz konusu faaliyetlerde öncelikli olarak merkezi konumdaki ve büyük boyutlu reklamların üzerinde durulmaktadır. Ayrıca her bir kontrol için denetim formları, fotoğraf kayıtları ve tutanaklar düzenlenmektedir (İBB Gelirler Müdürlüğü, 2025a; 2025d).

Önceden belirlenen denetim planının yanı sıra, gelen şikayetler, ihbarlar veya mükelleflerden gelen düzeltme taleplerine göre denetim faaliyetleri gerçekleştirilmekte, bunun yanı sıra, diğer ilgili müdürlüklerden gelen bilgilendirme yazılarına istinaden de denetime çıkılmaktadır (İBB Gelirler Müdürlüğü, 2025a).

Şöyle ki; Zabıta Dairesi Başkanlığı, Kentsel Tasarım Müdürlüğü, Reklam Şube Müdürlüğü'nden ilan ve reklam unsurları ile ilgili dağıtımlı yazılar Gelirler Şube Müdürlüğü'ne gönderilmekte, bahse konu yazılardaki bilgilere istinaden İlan ve Reklam Vergisi açısından gerekli kontroller yapılarak, beyanı olmayan mükelleflere yoklama tutulmaktadır. Yine, reklam unsurlarının asılması için mükelleflere gerekli izni Kentsel Tasarım Müdürlüğü vermektedir. İzin başvurusunda bulunan mükelleflere gönderilen cevabi yazılar Denetim Şefliğine de gönderilmekte ve İlan Reklam Vergisi açısından gerekli kontroller yapılmaktadır. Diğer yandan, Reklam Yönetim Müdürlüğü tarafından ihalesi yapılan reklam dosyaları ile Zabıta Daire Başkanlığına bağlı Zabıta Müdürlükleri tarafından gerçekleştirilen izinsiz reklam unsurlarının denetimi üzerine, tespit edilen hususlara ilişkin Denetim Şefliği ile yapılan gerekli yazışma ve bildirimler sonrasında şeflik tarafından İlan ve Reklam Vergisine yönelik denetimler yapılmaktadır. Bu süreçte, sahadan elde edilen bilgiler dijital sisteme aktarılmakta, ruhsatsız faaliyetler ve yanlış tahakkuklar tespit edilmekte, elde edilen veriler dijital sistemde analiz edilerek eksik veya hatalı beyanlar ortaya çıkarılmaktadır (İBB Gelirler Müdürlüğü, 2025a).

Bu denetimlerin yanı sıra, denetim şefliği 6 aylık verilen beyanlar için yılın ikinci yarısında reklam unsurlarının kaldırılıp kaldırılmadığını da denetlemektedir. İlan ve Reklam Vergisine ilişkin

beyanlar yıllık olarak alınmakla birlikte, bazı durumlarda reklam unsurları bir yıldan daha az süreli kalır ise, bu durumda 6 ay ve daha az süreyle reklamın asılı kaldığı durumlar için 2464 sayılı Kanunun 15. Maddesi uyarınca vergi miktarının yarısı alınmaktadır. Bu çerçevede 6. aydan sonra denetim şefliği ilgili reklamların kaldırılıp kaldırılmadığını denetleyerek rapor ya da yoklama fişi düzenlemektedir (İBB Gelirler Müdürlüğü, 2025a). Sonuç olarak hangi sebeple (denetim planı, ihbar, ilgili müdürlüklerin bildirimi, ikinci altı aydan sonra yapılan kontroller vb.) vergi denetimi yapılırsa yapılsın denetim sonucunda beyan verilmeyen, eksik ya da hatalı beyan verilen durumlar için denetim şefliğince yoklama fişi tanzim edilmektedir.

Yoklama fişi, denetim ekiplerine verilen cep telefonundan veya el terminallerinden *"mobil yoklama"* uygulamasına girilerek düzenlenmektedir. Ekipler sahada denetim esnasında söz konusu sisteme giriş yaparak, ilk önce mükelleflerin beyanı olup olmadığını sorgulamakta, beyanı olan mükelleflerin mevcut verileri ile reklam unsurlarının ölçülerini karşılaştırmakta ve herhangi bir eksik yoksa denetim işlemini sonlandırmaktadır. Mükelleflerin beyanı var fakat eksik bildirim ile karşılaşılmış ise, mobil yoklama uygulamasından yoklama fişi düzenlenerek yazdırılmakta ve bir nüshası mükellefe tebliğ edilmektedir. Öte yandan tebliğ işlemleri 7201 sayılı Tebligat Kanunu ve 213 sayılı Vergi Usul Kanunu hükümlerine uygun olarak yürütülmektedir. Tebliğ edilen yoklama fişleri vergiye ilişkin vergi ve ceza ihbarnamesinin düzenlenmesi ve tahakkuk işlemlerinin yapılabilmesi için Müdürlük bünyesinde yer alan İlan ve Reklam Şefliğine teslim edilmektedir. Yoklama fişi hazırlanırken şirket kaşesinin bulunması teşvik edilmekte, kaşe üzerindeki bilgiler ile vergi levhası karşılaştırılarak doğruluğun kontrolü sağlanmaktadır. Firma bilgilerine ulaşılamadığı hallerde ise işyerinin fotoğrafı çekilerek adres bilgileri ile birlikte Zabıta Müdürlüğü'nden yazılı bilgi talep edilmektedir. Şahıs firmaları için T.C. kimlik numarası kullanılmakta ve eski on haneli vergi numaralarının yazılmaması gerektiği özellikle vurgulanmaktadır. Ekiplerce elle düzenlenen fişlerde okunaklı yazım, düzeltmelerin usule uygun yapılması ve imza sürecinin eksiksiz yürütülmesi zorunludur. Mükellefin imzadan imtina etmesi halinde duruma uygun açıklama yazılmakta ve gerektiğinde muhtardan adres teyidi alınmaktadır (İBB Gelirler Müdürlüğü, 2025a; 2025d).

Bunun yanı sıra, yoklama fişi ile belgelenen reklam unsurlarının fotoğraflanması sürecinde ayrıntılı ve eksiksiz kayıt tutulmasına da önem verilmektedir. Her bir reklam unsuru ayrı ayrı fotoğraflanmakta, işyeri cephesinin tamamı kadraja alınmakta ve özellikle reklamın kaldırıldığına dair çekilen resimler, tespit anındaki açı ile aynı perspektiften çekilmektedir. Çift yüzlü panoların her yüzü ayrı belge altına alınmakta, ayaklı panolarda kamu-özel ayrımı açık şekilde fotoğraflarla ortaya konulmaktadır. Fotoğraf makinesi ile yapılan çekimlerde tarihin görünmesi de zorunludur (İBB Gelirler Müdürlüğü, 2025d).

Yukarıda belirtilen denetim işlemlerinin etkinliğini artırmak adına denetim personeline yıl içerisinde mevzuat, iletişim, dijital kayıt sistemi kullanımı ve sahada karşılaşılan özel durumlara yönelik hizmet içi eğitimler verilmektedir. Yine, mükelleflerin bilinçlendirilmesi için bilgilendirici broşürler dağıtılmakta ve yerinde rehberlik faaliyeti yürütülmektedir (İBB Gelirler Müdürlüğü, 2025a).

Diğer yandan, Denetim Şefliği 2025 Yılı Çalışma Programı çerçevesinde denetim ekiplerinin mesai düzenine, kıyafet yönetmeliğine ve görev disiplinine uyması da zorunlu tutulmuştur. Mazeret nedeniyle göreve katılamayan personelin durumu yazılı olarak bildirilmekte, idarecilerin bilgisi dışında görev yerini terk etmemesi sağlanmaktadır. Ekiplerin görev alanları dışında işlem yapmaları yasaktır. Mükellefle tartışmadan kaçınmaya, ilk temas sırasında resmi kimlik gösterilmesine ve yanlış yönlendirme içeren ifadelerden uzak durulmasına önem verilmektedir. Son olarak görev sırasında halkla ilişkilerde profesyonellik esas alınmakta, personelin denetim ciddiyeti korunmaktadır (İBB Gelirler Müdürlüğü, 2025d).

-Uygulamanın Kontrolü ve Raporlama

Planlanmanın uygulaması Denetim Şefi ve Denetim Şefliğinde görevli personel tarafından günlük kontrol edilmekte, yoklama ve mükellef ziyaretleri sayıları takip edilerek faaliyet raporuna işlenmektedir. Ayrıca, her ayın sonunda *"Aylık Denetim Faaliyet Raporları"* hazırlanarak, Denetim Şefliğine (Denetim Şefi, Müdür ve Müdür Yardımcısına) sunulmakta, yıl sonunda ise genel bir *"Yıllık Değerlendirme Raporu"* ile performans izlenmektedir (İBB Gelirler Müdürlüğü, 2025a, 2025d).

Yukarıda belirtilen hususlardan anlaşılacağı üzere, İBB'de vergi denetim süreçleri Gelirler Şube Müdürlüğü'nün sorumluluğunda yürütülen önemli faaliyetler arasında yer almaktadır. Yine, büyükşehir belediyesinin kendi gelir kaynaklarının etkin şekilde toplanabilmesi, mükelleflerin yükümlülüklerini zamanında ve doğru şekilde yerine getirmesiyle de doğrudan ilişkilidir. Bu nedenle, Gelirler Şube Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilen denetimler, yalnızca gelir elde etme amacı taşımamakta, aynı zamanda yasalara uygunluk, gelir kayıplarının önlenmesi, mali disiplinin ve mükellefin vergiye uyumunun sağlanması gibi çok boyutlu hedeflere de hizmet etmektedir.

3.3.3.3. İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin Vergi Denetim Sürecinde Yaşadığı Sorunlar

Gelirler Şube Müdürlüğü yetkilileri ile yapılan mülakat görüşmesinde, İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin vergi denetim süreçlerinde yaşadığı sorunların tespitine yönelik bazı sorular yöneltilmiştir. Bu kapsamda;

"*Belediyelerin vergi denetim yetkileri mevzuat çerçevesinde sizce yeterli midir? Uygulamada karşılaştığınız yasal sınırlamalar var mıdır?"*

İlçe belediyeleri ile yetki karmaşası yaşanıyor mu? Bu durum denetim etkinliğini nasıl etkiliyor? Bu konuda yaşanan sorunlar için çözüm önerileriniz nelerdir?

Belediyenizde vergi ve harç denetim sürecinde karşılaştığınız en önemli zorluklar nelerdir? (ör. personel eksikliği, teknik altyapı yetersizliği, mevzuat kısıtları, siyasi zorluklar). Bu zorlukların aşılması konusunda önerileriniz nelerdir?

Denetim sürecinde karşılaşılan itirazlar, dava süreçleri ve mükellef uyumsuzluklarıyla nasıl başa çıkılıyor?

Denetimlerin sonuçları (örneğin tahakkuklar, cezalar, uzlaşma) etkin biçimde tahsil edilebiliyor mu?

Türkiye'deki diğer büyükşehir belediyeleriyle karşılaştırıldığında İBB'nin vergi denetimi konusunda güçlü ve zayıf yönleri nelerdir? Zayıf yönler nasıl geliştirilebilir?" soruları yöneltilmiştir.

Mevzuat bağlamında belediyelerin vergi denetim yetkilerinin yeterli olup olmadığı sorusuna Gelirler Şube Müdürlüğü yetkilileri tarafından, mevcut yasa hükümlerinin açık ve anlaşılır olmadığı, muğlak ifadeler içerdiği, bu nedenle anlaşılamayan durumlarda özelge talep edilerek sorunların çözülmeye çalışıldığı belirtilmiştir. Ayrıca, kanunlarda belediyelere vergi inceleme yetkisinin verilmediği ve bu sebeple yapılan denetimlerin sadece mükellefiyete ilişkin durum tespiti şeklinde gerçekleştiği üzerinde durulmuştur (İBB Gelirler Müdürlüğü, 2025a).

İlçe belediyeleri ile yetki karmaşasının olup olmadığı ve mevcut durumun denetim etkinliğini nasıl etkilediği sorusuna; yetki sorununun yaşandığı ve bu durumun vatandaşların kurumlara bakışını olumsuz etkileyen bir faktör olduğu ifade edilmiştir (İBB Gelirler Müdürlüğü, 2025a).

İBB nezdinde vergi denetiminde yaşanan en önemli zorluğun; *"personel eksikliği, teknik altyapı yetersizliği ve mevzuat kısıtları"* olduğu belirtilmiştir. Bu sorunların yalnızca denetim faaliyetlerinin etkinliğini ve verimliliğini değil, aynı zamanda belediyenin gelir toplama kapasitesini de doğrudan etkilediği açıklanmıştır. Siyasi kaynaklı sorunların da denetim sürecini olumsuz etkileyen unsurlar arasında olduğu beyan edilmiştir. Merkezi idare ile yerel yönetim arasında yaşanan siyasi uyumsuzluklar; yetki kısıtlamaları, bütçe kısıtları ve mevzuat değişiklikleri gibi hususların belediyelerin denetim ve tahsilat fonksiyonlarını sınırlandırdığı, bu durumun da mali özerkliği zedelediği aktarılmıştır (İBB Gelirler Müdürlüğü, 2025a).

Öte yandan, belediye olarak vergi denetim sürecinde itiraz ve dava süreçleri gibi idare-mükellef uyumsuzlukları ile karşılaşıldığı belirtilmiş, bu durumla nasıl başa çıkıldığı sorulduğunda ise;

"Müdürlük olarak ilk aşamada vergi uyuşmazlıklarının idari çözümü için cezalarda indirim, uzlaşma, pişmanlık ve ıslah gibi uygulamaları devreye sokuyoruz. Ancak, dava süreçleri söz konusu olduğunda, mükellefleri Hukuk Müşavirliğimize yönlendirerek, dava konusu idari işlemin müdürlüğümüzce ve mevzuat çerçevesinde açıklamasını yapıyoruz." şeklinde ifade edilmiştir (İBB Gelirler Müdürlüğü, 2025a).

Denetimlerin sonucunda oluşan tahakkukların etkin bir biçimde tahsil edilip edilemediği sorulduğunda ise; tahsilat sürecinin ilgili mevzuat çerçevesinde titizlikle takip edildiği, ancak tahsilat oranlarının zaman zaman değişkenlik gösterebildiği belirtilmiştir (İBB Gelirler Müdürlüğü, 2025a).

Bunun yanı sıra, vatandaşların vergi bilincinin düşük olması ve yükümlülüklerine gönüllü uyum oranlarının sınırlı kalmasının, denetim ihtiyacını arttırdığı belirtilmiştir. Bu durumun, belediyenin mevcut denetim kapasitesini aşan bir yük oluşturduğu ve sistemin sürdürülebilirliğini tehdit ettiği de vurgulanmıştır (İBB Gelirler Müdürlüğü, 2025a).

İBB'nin vergi denetimi açısından diğer belediyelere kıyasla güçlü ve zayıf yönleri sorulduğunda ise, geniş sorumluluk alanının ve güçlü kurumsal hafızasının diğer büyükşehir belediyeleri arasında vergi denetimi açısından İBB'yi öne çıkardığı belirtilmiş ve İBB'nin "*zaman zaman diğer belediyeler tarafından fikir danışılan bir kurum"* olduğu vurgulanmıştır. Zayıf yön olarak ise somut bir durumdan bahsedilmemiştir. Ancak, sürekli olarak gelişim ve iyileştirme odaklı bir yaklaşım benimsenmesi ve hatalardan ders çıkarılması gerektiği belirtilmiştir (İBB Gelirler Müdürlüğü, 2025a).

Bu sorular kapsamında verilen cevapların yanı sıra, Gelirler Müdürlüğü yetkililerince, İBB öz gelirlerine ilişkin bazı genel sorunlardan da bahsedilmiştir. Bunlardan birincisi tarifelerin uzun yıllardır güncellenmemesi ile ilgilidir. İlan ve reklam vergisine ilişkin tarifelerin uzun süredir güncellenmemesi, dolayısıyla da mevcut tarifelerin güncel piyasa koşullarını yansıtmaması nedeniyle hem gelir kayıplarının yaşandığı, hem de mükellefler arasında eşitsizliklerin ortaya çıktığı ifade edilmiştir.

Bir başka sorunun ise eğlence vergisinde yaşandığı belirtilmiştir. Özellikle pandemi sonrası bazı sektörlerin desteklenmesi amacıyla eğlence vergisi oranlarında yapılan indirim ve sıfırlamaların, belediyenin bu kalemden elde ettiği geliri neredeyse ortadan kaldırdığı ifade edilmiştir.

Bunun yanı sıra, belediyelerin tahsile yetkili olduğu vergilerin tarife ve oranlarını belirleme yetkisinin merkezi yönetimde bulunması ve bunun yerel yönetimlerin mali özerkliğini ve gelir artırıcı adımlar atmasını engellemesi de temel bir sorun olarak vurgulanmıştır (İBB Gelirler Müdürlüğü, 2025a).

Tüm bu sorunlar değerlendirildiğinde, İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin vergi denetim süreçlerinde karşılaştığı zorlukların çok boyutlu ve birbirini tetikleyici nitelikte olduğu görülmektedir.

Söz konusu sorunlara ek olarak, İBB'nin sadece İlan ve Reklam Vergisi üzerinde yoklama yetkisine sahip olması, Yangın Sigortası ile Elektrik ve Havagazı Tüketim Vergisinde sınırlı da olsa bir vergi inceleme yetkisine dahi sahip olmaması, mükelleflerden detaylı bilgi/veri talep edilememesine ve beyanları etkin bir şekilde analiz edip doğrulayamamasına neden olmaktadır. Dolayısıyla bu durumun belediyenin denetim faaliyetlerinin derinliğini ve kapsamını ciddi biçimde sınırlandırdığı söylenebilir.

Diğer yandan vergi tarifelerinin uzun yıllardır güncellenmemesi, eğlence vergisi oranlarının sıfırlanması ve tarife belirleme yetkilerinin olmaması da belediyenin öz vergilere ilişkin denetim ve takip motivasyonunu kaybetmesine yol açabilecek sorunlar olarak nitelendirilebilir.

3.3.4. Belediyelerde Vergi Denetim Sürecinin Değerlendirilmesi ve Etkin Bir Vergi Denetimi İçin Öneriler

3.3.4.1. Belediyelerin Mali Yapısının Güçlendirilmesine Yönelik Öneriler

Mevzuatın Güncellenmesi ve Mali Özerkliğin Artırılması: Türkiye'de yerel yönetimlerin mali yapılarının güçlendirilmesi ve gelir kaynaklarının sürdürülebilir bir zemine oturtulması gerekliliği, özellikle 2000'li yıllardan itibaren yürürlüğe giren yerel yönetim reformları çerçevesinde daha da önem kazanmıştır. Anayasanın 127. maddesi, belediyelere görevleriyle orantılı gelir kaynakları sağlanmasını hükme bağlamışsa da, bu hüküm uygulamada tam anlamıyla karşılık bulamamaktadır. Reformlar sonucunda belediyelere tevdi edilen görev ve sorumluluklar ciddi biçimde artarken, aynı oranda bir gelir artışı sağlanamamış, ilgili durum belediyelerin mali özerkliklerini zayıflatan temel sorunlardan biri olarak öne çıkmıştır (Arıkboğa, 2016: 291). Bu nedenle, belediyelerde en azından mevcut vergi denetim süreçlerinin yeniden değerlendirilmesi ve etkin bir yapı kazandırılması, yerel yönetimlerin mali yapısının güçlendirilmesi açısından kaçınılmaz hale gelmiştir.

Etkin bir denetim modeli kurgulamadan evvel konu hakkında öncelikle yapısal düzeyde çeşitli adımların atılması gerekmektedir. Örneğin ilk olarak, 1981 yılında yürürlüğe giren Belediye Gelirleri Kanunu'nun günümüz ekonomik, toplumsal ve teknolojik gelişmelerini dikkate almayan yapısının, belediyelerin gelir kaynaklarının yetersiz kalmasına neden olduğu bilinmelidir. Söz konusu Kanunu'nun güncelliğini yitirmiş yapısı, belediyelerin çağın gereklerine uygun biçimde gelir elde etmelerini zorlaştırmakta ve denetim süreçlerinde verimsizlik yaratmaktadır (Arıkboğa, 2016: 292). Örneğin, sabit telefon hatlarına özgü olarak düzenlenmiş Haberleşme Vergisi, günümüzde mobil iletişim araçlarının yaygın kullanımını kapsam dışında bırakmakta, böylece potansiyel bir gelir kaleminin kullanılamamasına neden olmaktadır (M.B.B., 2015: 4). Benzer şekilde, Elektrik ve Havagazı Tüketim Vergisi'nin doğal gaz tüketimini kapsamaması, İlan ve Reklam Vergisi'nin ise istisna ve muafiyetler nedeniyle tüm reklam türlerini içermemesi, belediyelerin gelir çeşitliliğini sınırlandırmaktadır. Bu

kapsamda, söz konusu kanunun kapsamlı biçimde güncellenmesi ve çağdaş ekonomik faaliyetleri kapsayacak biçimde yeniden düzenlenmesi elzemdir. Yeni yasa önerisinde dijital reklamcılık, mobil iletişim, konaklama hizmetleri ve toplu taşıma gibi yeni gelir kaynaklarının sisteme dahil edilmesi, ayrıca güncelliğini yitirmiş olan Tellallık Harcı gibi uygulamaların yürürlükten kaldırılması önerilmektedir (Arıkboğa, 2016: 294). Konu hakkında İBB yetkilileri ile yapılan görüşmelerde, mevzuat olarak belediyelerin vergi denetim faaliyetlerinde karşılaştığı mevzuat hükümlerinin açık, anlaşılır ve daha net ifadelerle güncellenmesi gerektiği ifade edilmiştir (İBB Gelirler Müdürlüğü, 2025a).

Belediye Gelirleri Kanunu'nun uygulanmasına yönelik ikincil mevzuatın yetersizliği, belediyeler arasında uygulama birliğinin sağlanmasını engelleyen bir başka sorundur (Kırgıl, 2019: 89). Diğer vergi kanunlarıyla karşılaştırıldığında, bu kanun kapsamında çıkarılan yönetmelik, tebliğ ve sirkülerlerin sayısı oldukça azdır. Bu durum, belediyelerin vergisel uygulamalarda farklı kararlar almasına neden olmakta, mükellefler açısından ise hukuki belirsizlik yaratmaktadır. Bu nedenle, belediyelerin vergisel işlemlerini standartlaştıracak ve uygulama birliğini sağlayacak rehber niteliğinde ikincil düzenlemelerin yayımlanması gerekmektedir. Ayrıca, bu düzenlemelerin periyodik olarak güncellenmesi, değişen koşullara hızlı uyum sağlanması açısından da önemlidir. Yine söz konusu duruma ilişkin İBB yetkilerinin, karşılaşılan bu ve benzeri durumlarda, özelge talep edilerek sorunlarının çözüldüğünü belirtmesi, ortaya konan hususun ciddiyetini göstermektedir (İBB Gelirler Müdürlüğü, 2025a).

Belediyelerin vergi ve harç tarifelerini belirleme konusundaki yetki eksikliği, yerel mali özerkliği zedeleyen bir diğer önemli sorundur (M.B.B., 2015: 5). Anayasa'nın 73. maddesi uyarınca vergi koyma yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisine verilmiş, vergi oranları konusunda alt ve üst sınırları belirleme yetkisi de merkezi yönetime bırakılmış, belediyelere ise bu hususta herhangi bir alan bırakılmamıştır. 2011 yılında Anayasa Mahkemesi tarafından belediye meclislerinin maktu vergi ve harç tarifelerini kanunun belirlediği alt ve üst sınırlar çerçevesinde belirleme yetkisinin iptal edilmesi, bu durumu daha da ağırlaştırmıştır (Anayasa Mahkemesinin 2011/175 Sayılı Kararı). Bu çerçevede önerilen çözüm, Anayasa'da yapılacak değişikliklerle belediyelere, kanunda belirlenen alt ve üst sınırlar dahilinde tarifeleri belirleme yetkisinin verilmesidir. Ayrıca, bu tarifelerin her yıl yeniden değerleme oranında otomatik olarak güncellenmesi sağlanarak, belediyelerin gelirlerinde enflasyon karşısında yaşanan aşınma önlenmelidir (M.B.B., 2015:6). Böyle bir düzenleme, hem mali planlamayı kolaylaştıracak hem de yerel yönetimlerin bağımsızlıklarını pekiştirecektir.

Teknoloji Kullanımının Yaygınlaştırılması: Diğer yandan, vergi beyanı ve bildirim süreçlerinin fiziksel ortamda gerçekleştirilmesi, hem zaman hem de maliyet açısından çeşitli sıkıntılar doğurmaktadır. Süreçlerin elektronik ortama taşınması, hem vatandaşların hizmetlere daha hızlı erişimini sağlayacak hem de belediyelerin bilgiye dayalı karar alma kapasitesini artıracaktır. Bu

bağlamda, e-beyanname ve e-bildirim sistemlerinin oluşturulması önem taşımaktadır (Aydın, 2021: 171). Bu sistemler sayesinde mükellef bilgileri daha hızlı ve hatasız şekilde toplanabilirken, denetim süreçleri de daha etkili şekilde yürütülebilecektir. Aynı şekilde, yoklama, haciz ve tebligat gibi işlemlerin de elektronik ortama taşınması, belediyelerin operasyonel etkinliğini artıracak ve kamu kaynaklarının daha verimli kullanılmasını sağlayacaktır. Ele alınan hususa dair İBB bünyesinde bilgi teknolojilerinin kullanımının giderek yaygınlaştığı, e-beyan ve e-ödeme sistemlerinin yanı sıra, dijital arşivleme, telefon ve tablet yoluyla mobil yoklama gerçekleştirildiği, vergi beyanlarının elektronik ortamda alındığı ve denetimlerde yapay zekanın kullanımının hedeflendiği belirtilmiş olup, söz konusu uygulamalar denetim ve tahsilat verimliliği açısından olumlu süreçlerdir (İBB Gelirler Müdürlüğü, 2025a).

Büyükşehir ve İlçe Belediyeleri Arasındaki Yetki Çatışmalarının Giderilmesi: Öte yandan, özellikle büyükşehir belediyeleri ile ilçe belediyeleri arasında yaşanan İlan ve Reklam Vergisi tahsilatı konusundaki yetki çatışmaları, uygulamada ciddi aksamalara neden olmaktadır (Kırgıl, 2019: 99). Konu hakkında İBB tarafından yaşanan yetki karmaşasına ilişkin iki farklı çözüm önerisi getirilmiştir. Bunlardan ilki, mevzuatta yetki sınırlarının belirgin olarak çizilmesi, ikincisi ise; İlan ve Reklam Vergisinde tahsil yetkisinin büyükşehir belediyelerinden alınarak ilçe belediyelerine verilmesi yönünde olmuştur (İBB Gelirler Müdürlüğü, 2025a). Mevcut yasal düzenlemede, İlan ve Reklam Vergisine ilişkin yetki büyükşehir ve ilçe belediyeleri arasında paylaşılmış olup, büyükşehir belediyelerinin ana arter ve caddelerde bu vergiyi tahsil etmesine olanak tanınırken, ilçe belediyeleri de kendi yetki alanlarında vergiyi tahsil etmektedir. Bu durum hem vergi denetiminde idari maliyetlerin artmasına neden olmakta, hem de vergi mükelleflerinin yükümlülüklerinde zaman zaman belirsizlik yaratmaktadır. Bu sorunun çözümü hususunda, İBB'nin söz konusu yetkinin tamamen ilçe belediyelerine devredilmesi, büyükşehir belediyelerine ise tahsilattan pay verilmesi önerisinin verginin idari maliyetlerinin azalması yönünde de katkı sağlayabilecektir.

Yerel Yönetimlerin İdari Yapılarının Güçlendirilmesi: Yerel yönetimlerin idari yapılarının güçlendirilmesi ve hizmet sunumunun standardize edilmesi açısından, tüm belediyelerin bağlı olacağı bir *"Yerel Yönetimler Bakanlığı"* yapısının kurulması da bir diğer öneridir (Aydın, 2021: 172). Söz konusu bakanlık, belediyelerin mali ve idari süreçlerini yönlendirmekle kalmayacak, aynı zamanda bilgi paylaşımı, denetim süreçlerinin koordinasyonu ve hizmet sunumunda bütünlük sağlama işlevlerini de üstlenecektir. İlgili bakanlık aracılığıyla Gelir İdaresi Başkanlığı ile belediyeler arasında kurulacak veri paylaşım mekanizmaları, vergi mükellefiyetlerinin güncellenmesini ve denetimlerin daha etkin yürütülmesini kolaylaştıracaktır. Bu yapılanma, yerel yönetimlerin kendi içinde daha tutarlı ve merkezi yönetimle daha uyumlu hareket etmesini sağlayarak, yerel yönetim reformlarının kurumsal bir yapıya kavuşmasına olanak tanıyacaktır.

Dolayısıyla, Türkiye'de belediyelerin gelir kaynaklarının artırılması, mali özerkliklerinin sağlanması ve denetimlerde etkinliğin sağlanması için bütüncül bir yaklaşım benimsenmelidir. Gerekli yasal düzenlemeler, teknolojik altyapı yatırımları ve kurumsal yapılanmalar yoluyla yerel yönetimlerin vergisel süreçleri daha şeffaf, hesap verebilir ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulmalıdır. Bu bağlamda önerilen reformlar yalnızca belediyelerin değil, tüm kamu yönetiminin mali disiplinini ve hizmet sunum kapasitesini olumlu yönde etkileyecektir.

3.3.4.2. Belediyelerin Vergi Denetim Kapasitesi ve Etkinliğine İlişkin Öneriler

İBB Gelirler Müdürlüğü ile yapılan görüşmelerde, vergi denetiminin etkinliği konusunda; "*İBB Gelirler Müdürlüğü olarak vergi denetiminin daha etkin hale getirilmesi için ne tür çalışmalar yapılmakta ya da planlanmaktadır*?" sorusu yöneltilmiştir.

Bu çerçevede vergi denetiminin daha etkin ve hızlı yürütülmesi için teknolojik altyapının güçlendirilmesine yönelik çalışmaların sürdürüldüğü, İlan ve Reklam Vergisi için yoklama yapılacak yerlerin Google Maps ve İBB harita web uygulamalarıyla tespit edildiği, akıllı tablet-telefon gibi teknolojik araçların kullanıldığı belirtmiştir.

Diğer yandan, teknolojik altyapının güçlendirilmesinin yanı sıra, vergi denetiminde etkinliğin artırılması konusunda İBB Gelirler Müdürlüğü'nce denetim süreçlerinde kurumlar arası işbirliğinin önemi de vurgulanmıştır. Başta kamu idareleri olmak üzere diğer belediyeler ve belediye bünyesindeki farklı birimler ile gerekli görüldüğünde bilgi ve belge temini sağlanarak denetim sürecine katkı alındığı belirtilmiş, bu işbirlikleri sayesinde beyan dışı kalan hususların kontrol ve tespitinin daha etkin gerçekleştirilebildiği vurgulanmıştır

İlerleyen süreçte yazılım destekli tespit yöntemlerinin yaygınlaştırılmasının ve denetim sisteminin dijital sistemlerle daha entegre hale getirilmesi, dönemsel denetim plan ve programlarının iyileştirilmesi, sahada görev yapan personelin teknolojik araç ve sistemleri daha etkin bir şekilde kullanabilmesi için eğitimlerin artırılmasının hedeflendiği belirtilmiştir.

Vergi denetimi için etkin bir modelin nasıl olması gerektiği sorulduğunda ise, etkin bir vergi denetim modelinin "*güçlü bir organizasyon yapısı, net tanımlanmış görev ve sorumluluklar ve modern teknolojinin etkin kullanımına dayanması*" gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca denetim süreçlerinde şeffaflık, adalet ve verimliliğin ön planda olması gerektiği vurgulanmıştır. Bunun yanı sıra etkin bir vergi denetimi modeli için getirilen öneriler şöyledir: "*Etkin bir modelde denetim faaliyetleri risk analizlerine dayalı olarak belirli bir plan dahilinde yapılmalı, mükellefler ile sürekli iletişim sağlanarak vergiye uyumu teşvik edilmelidir. Bunun sonucunda denetim sonuçlarının hızlı bir şekilde işleme konulması ve denetim*

ekiplerinin sürekli eğitimlerle gelişmesi, modelin etkinliğini artıracaktır. Bu unsurlar vergi denetim sisteminin daha etkin ve verimli olmasını sağlayacaktır."(İBB Gelirler Müdürlüğü, 2025a).

Bu öneriler değerlendirildiğinde, İBB Gelirler Müdürlüğünce vergi denetiminin etkinliği noktasında teknolojik altyapının güçlendirilmesinin yanı sıra, kurumlar arası işbirliği, personelin eğitimi, denetim plan ve programlarının iyileştirilmesi hususları vurgulanmıştır. Vergi denetiminde verimlilik için ise yine güçlü bir organizasyon yapısı, modern teknolojilerin etkin kullanımı, risk analizlerine dayalı planlama, denetim ekiplerinin eğitimi ve mükelleflerle sürekli iletişim önemli unsurlar olarak sayılmıştır.

İBB Gelirler Müdürlüğünce getirilen bu önerilerin yanı sıra, belediyelerin mevcut denetim kapasitesinin etkinliğinin artırılması konusunda getirilebilecek bazı öneriler ise şöyledir:

Öncelikle denetim konusunda görevlendirilen insan kaynağı yapısının nitelikli hale getirilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu durum özelinde İBB yetkilileri ile yapılan görüşmelerde; nitelikli personel eksikliği en önemli sorunlardan biri olarak ifade edilmiş ve yeni personel alımlarının yapılması gerektiği ifade edilmiştir (İBB Gelirler Müdürlüğü, 2025a). Belediyelerde vergi denetimi konusunda görevli personelin çoğu zaman yeterli mesleki uzmanlığa sahip olmaması, denetim süreçlerinin yüzeysel düzeyde kalmasına yol açmaktadır. Bu nedenle, belediyelerde görev alacak denetim personeline yönelik kapsamlı hizmet içi eğitimler düzenlenmeli, bu eğitimler temel olarak vergi hukuku, mali analiz, elektronik belge inceleme ve denetim teknikleri gibi konuları içermelidir. Ayrıca, üniversiteler ve meslek kuruluşlarıyla iş birliği içinde düzenlenecek *"Belediyelerin Vergi Denetimi"* temalı sertifika programları aracılığıyla, denetim birimlerinde çalışan personelin yetkinlik düzeylerinin artırılması sağlanmalıdır. Böylece denetim ve kontrol faaliyetlerinin kalitesinde artış sağlanacak ve belediyeler vergi kaybıyla daha etkili mücadele edebilecektir.

Vergi denetiminde etkinliğin artırılması, denetime tabi tutulacak beyannamelerin sistemli ve stratejik biçimde seçilmesini zorunlu kılmaktadır. Beyan esasına dayalı vergi sistemlerinde beyanname sayısının fazlalığı, her birinin incelenmesini imkânsız hale getirmekte, bu nedenle sınırlı kaynaklarla en verimli kontrolü gerçekleştirmek amacıyla planlı ve programlı bir denetim süreci oluşturulması gerekmektedir. Denetlenecek mükelleflerin belirlenmesinde; yüksek vergi kaybı potansiyeli barındıran beyannamelere öncelik verilmesi, bölgesel denge gözetilerek yapılan seçimler ve sektörel risklerin dikkate alınması gibi ilkelerin uygulanması, hem caydırıcılığı artırmakta hem de kaynakların etkili kullanımını sağlamaktadır. Ayrıca, belirli nedenlerle öncelikli olarak denetlenmesi gereken mükelleflerin belirlenmesi, risk bazlı denetim anlayışını güçlendirmektedir. Beyanname seçiminde kullanılan yöntemlerin çeşitliliği, denetimin kapsamını ve kalitesini doğrudan etkilemektedir. Matraha dayalı seçim, iş ve gelir gruplarına göre dağılım, örnekleme yöntemi ve bilgisayar destekli analiz gibi

yöntemler, denetim sürecinde objektifliği ve ölçülebilirliği artırmaktadır (Merter, 2004: 101,102). Bu çerçevede önerilebilecek temel yaklaşım, vergi denetimlerinde sınırlı kaynakları en yüksek etkiyi yaratacak alanlara yönlendiren, risk temelli ve teknoloji destekli bir beyanname seçme ve denetim modelinin benimsenmesi olacaktır.

Vergi denetimlerinin etkinliğini artırmanın bir diğer yolu da belediyelerde bağımsız ve uzmanlaşmış denetim birimlerinin kurulmasıdır. Günümüzde birçok belediyede denetim faaliyetleri ya sınırlı personelle yürütülmekte ya da farklı idari görevlerle birlikte yerine getirilmektedir. İfade edildiği üzere, İBB bünyesinde de bu faaliyetler Gelirler Şube Müdürlüğüne bağlı Denetim Şefliği tarafından yürütülmektedir. Ancak, yalnızca vergi denetimine odaklanacak şekilde yapılandırılacak bir *"Vergi Denetim Müdürlüğü"* kurulması, denetim faaliyetlerinin kurumsallaşmasını sağlayacaktır. Bu şekilde oluşturulacak birimin görev ve yetkilerinin açıkça tanımlanması durumunda, belediyelerdeki vergi denetiminin yetki sınırları da Vergi Usul Kanunu ve Belediye Gelirleri Kanunu çerçevesinde netleşecektir. Ayrıca, ilgili müdürlük yalnızca vergi denetimine odaklanacağı için, hem personel sayısında artış sağlanacak hem de görevlerde uzmanlaşma mümkün olacaktır.

Yeni ve etkin bir denetim modeli için teknolojik imkanlardan azami ölçüde yararlanılması da elzemdir. Bu bağlamda, risk analizine dayalı bir denetim sistemi kurulması önerilmektedir. Gelir İdaresi Başkanlığı, Sosyal Güvenlik Kurumu, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü gibi kurumlardan alınacak verilerle belediyeler bünyesinde ortak bir veri havuzu oluşturulmalı ve bu verilerden faydalanılarak vergi mükelleflerinin risk profilleri çıkarılmalıdır (Kırgıl, 2019: 91). Örneğin, İlan ve Reklam Vergisi mükellefi olan bir işletmenin sosyal medyada reklam yaptığı halde bildirimde bulunmaması, ya da Çevre Temizlik Vergisi ödemesi gereken bir işyerinin belediyede hiç kayıtlı olmaması gibi durumlar, risk analiz sistemleriyle kolayca tespit edilebilecektir.

Denetim sürecinin etkinleştirilmesi için elektronik sistemlerin kullanımı kaçınılmaz hale gelmiştir. Yerel beyannamelerin ve bildirimlerin elektronik ortamda toplanması, mükellef bilgilerinin doğruluğunu artıracağı gibi, denetimlerin dijital araçlarla yapılmasına olanak tanıyacaktır. Belediyeler, Vergi Denetim Kurulu ve Gelir İdaresi Başkanlığı'nın e-denetim sistemlerinden ilham alarak kendi dijital denetim platformlarını oluşturmalıdır. Bahse konu platformlar üzerinden mükellef bilgileri analiz edilmeli, raporlar üretilmeli ve gerekli durumlarda uzaktan belge talepleri yapılmalıdır. Ayrıca, yoklama, tebligat ve haciz gibi işlemlerin de dijital ortama taşınması, belediyelerin hem personel verimliliğini hem de kamu kaynaklarını daha etkin kullanmalarını sağlayacaktır (M.B.B., 2015: 15). Söz konusu duruma ilişkin, İBB tarafından yürütülen faaliyetlerde mobil yoklama uygulaması kullanılmakta, İlan ve Reklam Vergisinin yanı sıra, Yangın Sigorta Vergisi beyanlarının e-beyanname yoluyla verilmesi sağlanmakta ve bu vergilerin yanı sıra, diğer gelir türleri için de e-sorgulama ve e-ödeme sistemi bulunmaktadır (İBB Gelirler Müdürlüğü, 2025a).

Son olarak, belediyelerin vergi denetimindeki etkinliğinin artırılabilmesi için yasal düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu kapsamda, Vergi Usul Kanunu'nun defter ve belge incelemesine ilişkin maddelerine belediyeler de dahil edilerek, yalnızca kendi tahsilat alanlarına giren vergiler bakımından ve belirli ölçütlere bağlı olarak denetim yetkisi tanınmalıdır. Örneğin, Yangın Sigortası ile Elektrik ve Havagazı Tüketim Vergisi gibi yerel nitelikli vergilerde, belediyelere sınırlı belge inceleme yetkisi verilmesi, hem mükellef beyanlarının doğruluğunu kontrol etme imkânı sağlayacak hem de vergi kayıp ve kaçağının önlenmesine katkıda bulunacaktır. İBB vergi denetim birimlerinin talebi de belediyelere inceleme yetkisinin tanınması yönündedir (İBB Gelirler Müdürlüğü, 2025a). Vergi Usul Kanunu uyarınca vergi inceleme yetkisi Vergi Müfettişlerine tanınmış olup, Hazine ve Maliye Bakanlığı bağlı Vergi Denetim Kurulu çatısı altında inceleme faaliyetleri yürütülmektedir. Bu kapsamda, yerel vergi türlerinde belediyelere de tanınabilecek sınırlı bir vergi inceleme yetkisi, yerel düzeyde tam anlamıyla kurgulanana kadar, yürütülecek denetim faaliyetlerinin Vergi Denetim Kurulu ile koordinasyon içinde gerçekleştirilmesi önerilebilir (Aydın, 2021: 171). Bu bağlamda, belediyelerce yapılan her denetim, önceden tanımlanmış usul ve esaslara uygun şekilde yürütülmeli, denetim sonuçları müfettişlerce kullanılan standartlaştırılmış formatta Bakanlığa raporlanmalıdır.

Tüm bu öneriler doğrultusunda şekillenecek yeni denetim modeli, sadece belediyelerin mali yapısını güçlendirmekle kalmayacak, aynı zamanda kamu kaynaklarının daha verimli kullanılmasını, mükelleflerin adil biçimde vergilendirilmesini ve kamu hizmetlerinin daha kaliteli sunulmasını mümkün kılacaktır. Ayrıca belediyelerde denetim süreçlerinin kurumsallaşması, yerel yönetimlerin şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkelerini hayata geçirmeleri açısından da önemli bir adım olacaktır.

SONUÇ

Belediyelerin kamu hizmetlerini sürdürülebilir bir biçimde sunabilmeleri için güçlü bir mali yapıya sahip olmaları gerekmektedir. Bu mali yapının en önemli dayanaklarından biri olan öz gelirler ve bunlar içerisinde yer alan vergi gelirleri, belediyelerin mali özerkliğini ve hizmet sunma kapasitesini doğrudan etkilemektedir. Ancak belediyelere bırakılan vergi gelir türleri sınırlı olduğu gibi, bu vergilerin denetimi konusunda da yetersiz kaldıkları, mevcut mevzuatın belediyelere sağladığı vergi denetim yetkisinin oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Bu durum, belediyelerin gelir kaybı yaşamasına neden olmakta ve öz vergi gelirlerine ilişkin motivasyonunu olumsuz yönde etkilemektedir.

Bu çalışmada, Türkiye'de belediyelerin vergi denetimi konusundaki yetkileri, bu yetkilerin uygulanma süreçleri, söz konusu süreçlerde karşılaşılan sorunların incelenmesi ve ilgili sorunlara yönelik çözüm önerilerinin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bu çerçevede örnek olarak seçilen İBB'nin, vergi denetim süreci ve uygulamaları incelenmiştir.

Araştırma sonucunda Türkiye'de belediyelerin vergi denetim yetkilerinin oldukça sınırlı olduğu görülmüştür. Belediyelerin mevcut mevzuat çerçevesinde vergi inceleme yetkisi bulunmamakta, belediyeler yalnızca yoklama yapmak gibi sınırlı araçlarla denetim gerçekleştirebilmektedir. Belediyelerin vergi inceleme yetkisine sahip olmaması ise Elektrik ve Havagazı Tüketim Vergisi, Yangın Sigortası Vergisi, Haberleşme Vergisi gibi beyana dayanan bazı vergi türlerinde, belediyelerin beyan edilen hasılatların doğruluğunu kontrol etme imkanının olmaması ve gelen beyanlara güvenmek zorunda kalmasına neden olmaktadır.

Belirtilen durum, incelenen İBB örneğinde de açıkça görülmüştür. Diğer büyükşehir belediyelerinde olduğu gibi İBB de, İlan ve Reklam Vergisi, Eğlence Vergisi, Yangın Sigortası Vergisi, Elektrik ve Havagazı Tüketim Vergisi konusunda tahsilat yetkisine sahip olmakla birlikte, İBB'nin vergi denetimini gerçekleştirdiği tek verginin, fiziki unsurların tespiti şeklinde yoklama yoluyla denetim gerçekleştirebildiği İlan ve Reklam Vergisi olduğu görülmektedir. Vergi inceleme yetkisine sahip olunmaması nedeniyle Yangın Sigortası Vergisi ile Elektrik ve Havagazı Tüketim Vergisi konusunda denetim yapılamamaktadır. Eğlence Vergisi'nde ise bir önceki bölümde de belirtildiği üzere, 2020 yılından bu yana vergi tahsil etme hususu oldukça sınırlı hale gelmiştir. Yerli ve yabancı film gösterimleri, spor müsabakaları, at yarışları ve konserlerden alınacak eğlence vergisi oranları günümüzde yüzde 0 olarak uygulanmaktadır. Dolayısıyla, İBB tahsilat yetkisinin sınırlı olması nedeniyle, geçmiş yıllarda vergi denetimini gerçekleştirdiği Eğlence Vergisi konusunda da vergi denetimi yapamamaktadır.

İBB'nin İlan ve Reklam Vergisi'ne ilişkin vergi denetim uygulaması incelendiğinde, Belediye Gelirleri Kanunu'nun 102. maddesi uyarınca, İBB organizasyon şemasında yer alan Gelirler Şube Müdürlüğü tarafından vergi denetiminin gerçekleştirildiği görülmektedir. Gelirler Şube Müdürlüğü bünyesinde yer alan ve 36 denetim personelinin görev yaptığı Denetim Şefliği tarafından, en az ikişer kişiden oluşan ekipler halinde, yıllık bir denetim planı çerçevesinde, beyan dönemi sona erdikten sonra 1 Mart-31 Aralık tarihlerini kapsayan dönemde İlan ve Reklam Vergisi mükelleflerine yönelik saha denetimi gerçekleştirilmektedir. Denetimlerin yıllık olarak bir plana dayanarak gerçekleştirilmesi, yıllık çalışma programları ile uyulması gereken kurallar ve dikkat edilmesi gereken hususlar hakkında denetim personelinin bilgilendirilmesi, denetim şefliği ve şeflik personelinin görev tanımlarının belirlenmiş olması, İBB'de vergi denetimin tanımlı prosedürler ve planlar çerçevesinde ve sistematik olarak yapıldığını göstermektedir.

Bunun yanı sıra, saha denetim planlarının hazırlanmasından önce yapılan analizlerde ve saha denetimi sırasında teknolojik imkanlardan faydalanılması, İBB vergi denetim uygulamasının güçlü bir yanını oluşturmaktadır. Denetim sürecinde gerektiğinde akıllı telefonlar, Google Maps gibi uygulamalar ve İBB harita web sitesinden tespit amacıyla yararlanılmakta, ayrıca Mobil Yoklama Otomasyon Programından yararlanılarak denetimler gerçekleştirilmekte ve elde edilen veriler dijital ortamda tahakkuk sürecine yansıtılabilmektedir. Bu imkanların teknoloji kullanımı sayesinde sürecin daha verimli işlemesi, beyan vermeyen ya da eksik beyan veren mükellef tespitinin daha etkin ve hızlı bir şekilde yapılması ve veri kaybının önlenmesi gibi avantajlar sağladığı söylenebilir.

Zabıta Dairesi Başkanlığı, Kentsel Tasarım Müdürlüğü, Reklam Şube Müdürlüğü gibi Müdürlüklerle koordine bir şekilde çalışılması ise, eksik beyan veren mükelleflerin tespiti, mükelleflerin adres tespiti ve mükelleflere posta yoluyla ulaşmayan belgelerin tebligatı vb. hususlarda İBB Gelirler Şube Müdürlüğü için vergi denetim sürecinin etkinliğini ve verimliliğini artıran hususlardır.

Denetim personelinin mevzuat, iletişim, dijital sistemin kullanımı konusunda eğitilmesi, personelin yetkinliğinin artırılmasını sağlayan uygulamalardır. Diğer yandan, mükelleflerin bilinçlendirilmesi için bilgilendirici broşürlerin dağıtılması ve yerinde rehberlik faaliyetlerinin yürütülmesi ise vatandaşların farkındalık düzeyinin artırılması konusunda katkı sağlayan unsurlar olarak değerlendirilebilir.

Bununla birlikte, İBB Gelirler Müdürlüğü bünyesinde gerçekleştirilen saha çalışması sonucu vergi denetim sürecinde mevzuat ve uygulamadan kaynaklanan bazı sorunlar yaşandığı tespit edilmiştir. Bu sorunlar şöyle özetlenebilir:

- Mevcut yasa hükümlerinin açık ve anlaşılır olmaması, muğlak ifadeler içermesi, bu nedenle anlaşılamayan durumlarda özelge talep edilerek sorunların çözülmeye çalışılması, kanunlarda

belediyelere vergi inceleme yetkisinin verilmemesi ve bu sebeple yapılan denetimlerin sadece mükellefiyete ilişkin durum tespiti şeklinde gerçekleşmesi,

- İlçe belediyeleri ile yetki karmaşasının yaşanması ve bu durumun vatandaşların kurumlara bakışını olumsuz etkileyen bir faktör olması,

- Personel eksikliği, teknik altyapı yetersizliği ve mevzuat kısıtları nedeniyle denetim faaliyetlerinin etkinliği ve verimliliğinin yanı sıra, belediyenin gelir toplama kapasitesinin olumsuz etkilenmesi,

- Merkezi idare ile yerel yönetim arasında yaşanan siyasi uyumsuzluklar, yetki kısıtlamaları, bütçe kısıtları ve mevzuat değişiklikleri gibi hususların belediyelerin denetim ve tahsilat fonksiyonlarını sınırlandırması ve bu durumun da belediyelerin mali özerkliğini zedelemesi,

- Vergi denetim sürecinde itiraz ve dava süreçleri gibi idare-mükellef uyumsuzlukları ile karşılaşılması,

- Vatandaşların vergi bilincinin düşük olması ve yükümlülüklerine gönüllü uyum oranlarının sınırlı kalması nedeniyle denetim ihtiyacının artması ve bu durumun, belediyenin mevcut denetim kapasitesini aşan bir yük oluşturması ve sistemin sürdürülebilirliğini tehdit etmesi,

şeklindedir.

Vergi denetimine ilişkin bu sorunların yanı sıra, saha çalışmasında genel olarak belediyelerin öz gelirlerine ilişkin genel bazı sorunlardan da bahsedilmiştir. Bu sorunlar ise özetle şöyle ifade edilebilir:

- Vergi ve harçlara ilişkin tarifelerin uzun yıllardır güncellenmemesi ve mevcut tarifelerin güncel piyasa koşullarını yansıtmaması nedeniyle gelir kayıplarının yaşanması, mükellefler arasında eşitsizliklerin ortaya çıkması,

- Özellikle pandemi sonrası bazı sektörlerin desteklenmesi amacıyla eğlence vergisi oranlarında yapılan indirim ve sıfırlamaların, belediyelerin bu kalemden elde ettiği geliri neredeyse ortadan kaldırması,

- Belediyelerin tahsile yetkili olduğu vergilerin tarife ve oranlarını belirleme yetkisinin merkezi yönetimde bulunması bu durumun yerel yönetimlerin mali özerkliğini ve gelir artırıcı adımlar atmasını engellemesi.

Tüm bu sorunlar değerlendirildiğinde, İBB'nin vergi denetim süreçlerinde karşılaştığı zorlukların çok boyutlu ve birbirini tetikleyici nitelikte olduğu görülmektedir. Söz konusu sorunlara ek olarak, İBB'nin sadece İlan ve Reklam Vergisi üzerinde yoklama yetkisine sahip olması, Yangın

Sigortası ile Elektrik ve Havagazı Tüketim Vergisinde sınırlı da olsa bir vergi inceleme yetkisine dahi sahip olmaması, mükelleflerden detaylı bilgi/veri talep edilememesine ve beyanları etkin bir şekilde analiz edilip doğrulanamamasına neden olmaktadır. Dolayısıyla söz konusu durumun belediyenin denetim faaliyetlerinin derinliğini ve kapsamını ciddi biçimde sınırlandırdığı söylenebilir.

Diğer yandan vergi tarifelerinin uzun yıllardır güncellenmemesi, eğlence vergisi oranlarının sıfırlanması ve tarife belirleme yetkilerinin olmaması da, belediyenin öz vergilere ilişkin denetim ve takip motivasyonunu kaybetmesine yol açabilecek sorunlar olarak nitelendirilebilir.

Araştırmada tespit edilen sorunların çözümü ve belediyelerin vergi denetim kapasitelerinin geliştirilmesine yönelik öneriler şöyle sıralanabilir:

- Öncelikle mevzuata ilişkin yetersizliğin giderilmesi, sorunların çözümü konusunda atılacak ilk adım olarak görülmelidir. Bu hususta vergi denetimini doğrudan etkileyen mevzuatın yanı sıra, genel olarak belediyelerin öz gelir yapısının güçlendirilmesi ve öz vergilere ilişkin mevzuatın güncel hale getirilmesi de vergi denetim tahsilat ve denetim motivasyonunun artırılması hususunda büyük önem taşımaktadır. Bu çerçevede 1981 tarihli Belediye Gelirleri Kanunun güncellenerek mevcut vergi ve harç konularının günümüz ekonomik, toplumsal ve teknolojik gelişmelerine uyumlu hale getirilmesi, vergi ve harç tarifelerinin güncellenmesi ve her yıl yeniden değerleme oranında artırılmasının sağlanması, eğlence vergisi konusunda düzenleme yapılarak vergiyi belediyelerin tekrar tahsil edebilir hale gelmesi, belediyelere vergi ve harç tarifelerini kanunun belirlediği sınırlar çerçevesinde belirleme yetkisine kavuşturulması gibi hususlar bu tür düzenlemelere örnek verilebilir.

- Vergi denetim yetkisi açısından ise, Belediye Gelirleri Kanunu'nun 102. maddesinde ve Vergi Usul Kanunu'nun ilgili maddelerinde değişiklik yapılarak belediyelere de vergi inceleme yetkisi verilmesi, belediyelerin vergi denetim kapasitesinin artırılması ve gelir kaybına uğramasının önüne geçilmesi açısından oldukça önemlidir. Bunun yanı sıra, belediyelerin vergisel işlemlerini standartlaştıracak ve uygulama birliğini sağlayacak rehber niteliğinde ikincil düzenlemelerin yayımlanması gerekmektedir. Ayrıca, bu düzenlemelerin periyodik olarak güncellenmesi, değişen koşullara hızlı uyum sağlanması açısından da önemlidir.

- Büyükşehir belediyeleri ile ilçe belediyeleri arasında yaşanan İlan ve Reklam Vergisi tahsilatı konusundaki yetki çatışmalarının çözümü hususunda İBB tarafından iki farklı çözüm önerisi getirilmiştir. Bunlardan ilki, mevzuatta yetki sınırlarının belirgin olarak çizilmesi, ikincisi ise; İlan ve Reklam Vergisinde tahsil yetkisinin büyükşehir belediyelerinden alınarak ilçe belediyelerine verilmesi yönündedir. Mevcut yasal düzenlemede, ilan ve reklam vergisine ilişkin yetki büyükşehir ve ilçe belediyeleri arasında paylaşılmış olup, büyükşehir belediyelerinin ana arter ve caddelerde bu vergiyi tahsil etmesine olanak tanınırken, ilçe belediyeleri de kendi yetki alanlarında vergiyi tahsil etmektedir.

Bu durum hem iki farklı idarenin denetim ve tahsilatta yetkili olması nedeniyle idari maliyetleri yükseltmekte, hem de vergi mükelleflerinin yükümlülüklerinde zaman zaman belirsizlikler yaratmaktadır. Bu sorunun çözümü hususunda, İBB'nin söz konusu yetkinin tamamen ilçe belediyelerine devredilmesi, büyükşehir belediyelerine ise tahsilattan pay verilmesi önerisi, verginin idari maliyetlerinin azalması yönünde de katkı sağlayabilecektir.

- Vergi denetim uygulamalarının etkinliğinin artırılması hususunda teknolojik altyapının güçlendirilmesinin yanı sıra kurumlar arası işbirliği, personelin eğitimi, denetim plan ve programlarının iyileştirilmesi hususları da önem taşımaktadır. Nitekim İBB Gelirler Müdürlüğü tarafından vergi denetiminde etkinliğin artırılması hususunda bu öneriler getirilmiş, etkin bir vergi denetim modelinde ise yine güçlü bir organizasyon yapısı, modern teknolojilerin etkin kullanımı, risk analizlerine dayalı planlama, denetim ekiplerinin eğitimi ve mükelleflerle sürekli iletişim önemli unsurlar olarak sayılmıştır.

- Diğer yandan, belediyelerin mali ve idari süreçlerini yönlendirmek, bilgi paylaşımı, denetim koordinasyonu ve hizmet sunumunda bütünlük sağlamak amacıyla bir *"Yerel Yönetimler Bakanlığı"* kurulması, ilgili bakanlık aracılığıyla Vergi Denetim Kurulu ve Gelir İdaresi Başkanlığı özelinde paylaşım mekanizmaları oluşturulması hususu, vergi mükellefiyetlerinin güncellenmesine ve denetimlerin etkinliğinin artırılmasına katkı sağlayabilecektir.

- Ayrıca, denetim planları hazırlanırken belirli nedenlerle öncelikli olarak denetlenmesi gereken mükelleflerin belirlenmesi, risk bazlı denetim anlayışını da güçlendirerek vergi denetiminin etkinliğini artıracaktır. Bu çerçevede önerilebilecek temel yaklaşım, vergi denetimlerinde sınırlı kaynakları en yüksek etkiyi yaratacak alanlara yönlendiren, risk temelli ve teknoloji destekli bir beyanname seçme ve denetim modelinin benimsenmesi olacaktır.

- Vergi denetimi açısından örgütlenme biçimi İBB örneği üzerinden değerlendirilecek olursa, belediyelerde vergi denetimlerinin etkinliğini artırmak için, İBB'de Gelirler Şube Müdürlüğü'ne bağlı Denetim Şefliği yerine, yalnızca vergi denetimine odaklanan, görev ve yetkileri Vergi Usul Kanunu ve Belediye Gelirleri Kanunu çerçevesinde netleştirilmiş, bağımsız ve uzmanlaşmış bir *"Vergi Denetim Müdürlüğü"*nün kurulması ve bu birimin personel sayısının artırılmasının, görevlerde uzmanlaşma ve yalnızca denetim faaliyetlerine odaklanma açısından faydalı olabileceği düşünülmektedir.

Bu çalışmada, İBB örneği özelinde tespit edilen yapısal ve yasal sorunların, mevcut mevzuat çerçevesinde diğer büyükşehir ve ilçe belediyeleri açısından da geçerli olduğu söylenebilir. Bu yönüyle çalışma, yalnızca İBB özelinde değil, diğer belediyeler açısından da uygulanabilir çıkarımlar sunmaktadır. Özellikle mali kapasitesi düşük, kurumsal yapısı zayıf olan belediyelerde bu sorunların çok daha çeşitli ve derin yaşanacağı tahmin edilmektedir. Bu nedenle söz konusu çalışma ile yapılan

tespitlerin, farklı belediyelerde yapılacak benzer saha çalışmaları ile desteklenerek karşılaştırmalı analizlerin gerçekleştirilmesi, getirilen önerilerin farklı koşullarda test edilmesi ve zaman içinde etkilerinin izlenmesi, yerel yönetim politikalarının geliştirilmesi açısından yol gösterici olacaktır.

Özellikle mevzuat kapsamında belediye gelirleri için getirilecek sınırlı denetim yetkisi, belediyelerde görevli denetim şefliklerindeki denetçilerin nitelik ve nicelik olarak yetkinliği, teknolojik uygulamalar ve denetim birimleri arası koordinasyon gibi unsurlar üzerine odaklanılması, belediyelerin denetim yeteneklerini daha da güçlendirecektir. Nihayetinde, mevcut kaynaklardan daha etkin ve verimli bir şekilde yararlanılabilmesi, öz gelirlerin artırılması, toplumda vergi adaletinin tesis edilebilmesi ve mükelleflerin vergiye uyumu açısından belediyelerde etkin bir vergi denetim sisteminin kurulması günümüzde önemli bir ihtiyaç olarak görünmektedir.

KAYNAKÇA

Acar, F., Aydın, F. (2013), *Tüm Yönleriyle Belediye Gelirleri*, Ankara: Türkiye Belediyeler Birliği Yayını.

Agun, B.H., Çavdar F. (2022), "Tax Inspection Authority of Municipalities: Should It Be? A Suggestion", *Journal of Economics and Administrative Sciences*, 23/2: 566-574.

Alıcı, O. V. (2017), "Yerelleşme Sürecinde Belediyelerin Öz Gelirlerinin Değerlendirilmesi", *ÇYYD*, 26/4: 103-123.

Alp, Ö. (2001), *Anayasal İktisat Teorisi Açısından Osmanlı Mali Yapısının Analizi*, H. Fehim Üçışık ve Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Komisyonu (Ed.), *Prof. Dr. Nuri Çelik'e Armağan*, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

Altuğ, F. (2000), *Mali Denetim*, Bursa: Ezgi Kitabevi.

Akkaş, F. (2013), Türkiye'de Vergi Uyuşmazlıklarının İdari Aşamada Çözümlenmesinde Vergi Hatalarının Düzeltilmesi, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aksoy, Ş. (1999), *Vergi Hukuku ve Türk Vergi Sistemi*, (5. Baskı), İstanbul: Filiz Kitabevi.

Aktan C. C., Dileyici D. ve Saraç Ö. (2012). *Vergilere Karşı Tepkiler ve Vergilerin Ahlaki ve Sosyo-Psikolojik Sınırları*, Ankara: Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Hermes Matbaacılık.

Akyazan, A. E. (2009), "Vergilendirme Yetkisinin Türkiye'deki Gelişimi", *TBB Dergisi*, 80: 1-30.

Altıntaş, Ş. (2019), Türkiye'de Vergi Kayıp ve Kaçaklarının Önlenmesinde Vergi Denetiminin Mali Etkinliği, Yüksek Lisans Tezi, Isparta, Süleyman Demirel Üniversitesi.

Anayasa Mahkemesi'nin 2011/175 sayılı iptal kararı, Resmi Gazete, 19 Mayıs 2012.

Arıkan, Z. (1997), "Vergilendirme Yetkisi ve Kullanımı", İ.Ü. İktisat Fakültesi, Maliye Araştırma Merkezi Konferansları 37. Seri/Yıl 1996/1997, 269-281.

Arıkboğa, Ü. (2015a), "Türkiye'de Büyükşehir Belediyesi Transfer Sistemi ve 6360 Sayılı Kanunun Etkileri", *Marmara Üniversitesi İ.İ.B. Dergisi,* XXXVII/II: 1-30.

Arıkboğa, Ü. (2015b), "Türkiye'de Yerel Vergi Yönetimi", *Maliye Dergisi*, 168:1-19.

Arıkboğa, Ü. (2016), "Türkiye'de Belediyelerin Gelir Yapısı: Sorunlar ve Çözüm Önerileri", *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 33: 276-297.

Arıkboğa, Ü. (2017), "Türkiye'de Belediyelerin Mali Özerklik Derecesi," Turan, M. ve Güler, M. (Ed.), *Belediyelerin Geleceği ve Yeni Yaklaşımlar,* İstanbul: Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları:44-72.

Arıkboğa, Ü. (2019), *Türkiye'de Yönetimler Arası Mali İlişkiler*, (2. Baskı), Ankara: Orion Yayınevi.

Arıkboğa, Ü. (2024), *Belediyelerin Gelir Yapısından Kaynaklanan Sorunlar ve Yeniden Yapılanma İçin Öneriler*,İstanbul: Marmara Belediyeler Birliği. https://mbbkulturyayinlari.com/belediyelerin-gelir-yapisindan-sorunlar-ve-sorunlar-ve-yeniden-yapilanma-icin-oneriler (Erişim Tarihi:30.06.2025).

Arıkboğa, Ü. (2025), *Yerel Yönetimlerin Mali Yapısı: Teori ve Türkiye Uygulaması*, Ankara: Orion Yayınevi.

Arslan, A. (2025), "Belediyeler Hangi Hallerde Yaptıkları İş Karşılığında Ücret Alabilirler?" https://www.dunya.com/gundem/belediyeler-hangi-hallerde-yaptiklari-is-karsiliginda-ucret-haberi-222765 (Erişim Tarihi: 20 Şubat 2025).

Arslan, E. (2006), Türkiye`de Katma Değer Vergisi Uygulaması ve Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Arslan, M., Biniş, M. (2014), "Vergi Denetiminde Bir Etkinlik Sorunu Olarak Mükellef Seçimi". 29. *Türkiye Maliye Sempozyumu*, s.443–462.

Arslan, M., Biniş, M. (2015), "Tahsil Zamanaşımı Süresini Kesmeye Yönelik Bir Uygulama: Vergi İdaresince Yapılan Ödemeler" , *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 11/24: 21-43.

Ateş, M. A. (2020), "Elektrik Tüketim Vergisi, Sorunlar ve Çözüm Önerileri", *Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2: 434-503.

Atılgan, H., (2004), *Verginin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri: Türkiye'deki Durumunun Analizi*, Ankara: Maliye Bakanlığı.

Ay, Ş. (2021), Vergi Tahakkuk / Tahsil Oranları Üzerine Bir Değerlendirme, *Al-Farabi, International Journal on Social Sciences*, 6/2: 40-56.

Aydın, F. (2021), "Belediye Gelirleri Kanununda Düzenlenmiş Olan Yerel Yönetim Gelirlerinin Özellikleri ve Öneriler", *International Journal of Public Finance*, 6/1: 159-175.

Aydın, F. (2023), "Yerel Vergi Niteliği Açısından Haberleşme Vergisinin Etkinlik ve Gerekliliği Üzerine Yaklaşımlar", Fiscaoeconomia, 7/1: 644-659.

Bakar, F., Gerçek, A (2016), "Vergi Denetiminde Risk Analizinin Yeri: Bazı Ülke Uygulamaları ve Türkiye İçin Bir Değerlendirme", *International Journal of Public Finance*, 1/2: 47-72.

Batırel, Ö. M. (2007), *Kamu Maliyesi ve Yönetimi*, İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi Yayınları.

Bayer, Ç. (2019), "İlan ve Reklam Vergisi ve Vakıf Üniversitelerinin Bu Vergi Karşısındaki Hukukî Durumu", *Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2/1: 47-67.

Baykara, B. (2009) "Vergi Hukukunda Yaptırım ve Ceza", *Yaklaşım Dergisi.*

Berk, G. S. , Soyalı, P. (2025), "Vergi Sorumluları Açısından Dava Açma ve Hata Düzeltme Başvurusunda Bulunma Ehliyeti ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar" . https://nazaligundem.com/tr/yayinlar/vergi-sorumlulari-acisindan-dava-acma-ve-hata-duzeltme-basvurusunda-bulunma-ehliyeti-ve-uygulamada-karsilasilan-sorunlar adresinden alındı (Erişim Tarihi: 7 Ocak 2025).

Beşel, F. (2017a), Türkiye'de Vergi Denetiminin Ekonomik ve Hukuki Etkinliği, Doktora Tezi, Sakarya, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Beşel, F. (2017b), "Türkiye'de Vergi Denetiminin Çeşitli Göstergeler İle Analizi", *Sayıştay Dergisi,* 107: 65-98.

Bilen İ. C. (2009), *"*Türk Vergi Hukukunda Bilgi Toplama Müessesesi", *Vergi Dünyası Dergisi*, S: 330: 112-125.

Bilici, N. (2005), *Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri* (3. Baskı) Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Binhan, E. Y. (2014), *Türk Vergi Sistemi*, İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.

Binbirkaya, İ. (2006), Türkiye'de Vergi Denetimi ve Kayıtdışı Ekonomi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bıyık, M. (2000), Mahalli İdarelerin Mali Yapısı (Türkiye'de Mahalli İdarelerin Mali Yapısına İlişkin Eğilimler), Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bozdoğan D., Çataloluk, C. (2018), "Vergi Usul Kanununda Yer Alan "İzaha Davet" Kurumunun Değerlendirilmesi ve Öneriler," *Journal of International Management, Educational and Economics Perspectives* 6/1: 43-44.

Bozkurt, P. (2013), "Denetim Kavramı ve Denetim Anlayışındaki Gelişmeler" *Denetişim Dergisi* 12: 56-62.

Canbazoğlu, K. (2010), "Vergilendirme ve Vergi Alacağının Cebren Tahsili Süreçlerinde Tesis Edilen İşlemlerin Ayrılabilir İşlem Teorisi Çerçevesinde Yargısal Denetimi" *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* 23/89: 154-195.

Çağan, N. (1982), *Vergilendirme Yetkisi* (1. Baskı), İstanbul: Kazancı Hukuk Yayınları.

Çavdar, F. (2016), Seçilmiş Ülkeler ve Yeni Gelişmeler Işığında Türkiye'de Vergi Denetimi: Sorunlar, Çözümler ve Yaklaşımlar, Doktora Tezi, Denizli, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çavdar, F. (2022a). "Belediyelerin Gelirlerini Artırmaya Yönelik Öz Gelir Önerisi: Motorlu Taşıtlar Üzerindeki Vergisel Yükümlülüğün Paylaşımı", *International Anatolia Academic Online Journal Social Sciences Journal,* 8/2: 86-102.

Çavdar, F. (2022b), "Türkiye'de Vergi İnceleme Sürecinde İncelenecek Mükelleflerin Tespiti", *Gümrük Ticaret Dergisi* 9/30: 46-57.

Çavuş, A. (2006), Vergi İdaresinin Yükümlüyü Denetim Yolları, Doktora Tezi, İstanbul, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çelik, M. (2020), "Türk Vergi Hukukunda Vergilendirme Yetkisinin Hukuki Güvenlik İlkesi Bağlamında Değerlendirilmesi", *Akademik Bakış Dergisi*, II/76: 14-34.

Çetin, G. (2010). "Bilişim Teknolojilerindeki Gelişmelerin Vergilemede Kayıt Düzeni ve Denetim Uygulamalarına Etkisi", *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 2/1: 79-86.

Çetinkaya, F. (2016), *"Vergi İnceleme Süreci: Sorunlar ve Çözüm Önerileri"*, *Sorumlu Vergicilik*, Burak KOÇER (Ed.) İstanbul: Günce Reklam Yayıncılık.

Çetinkaya, Ö., Demirbaş, T. (2004), "Türkiye'de Belediyelere İlişkin Borçlanma Mevzuatı, Borçlanma Yapısı ve Belediye Borçlanma Yapısının İncelenmesi", *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi* 8/2004: 18-37.

Demirkol, K. (2017), "Tanzimat Fermanı Bağlamında İspenç Vergisi", *Türk Dünyası Araştırmaları*, 117/231: 167-182.

Dikmen, M. O. (1969), *Maliye Dersleri*, İstanbul: Fakülteler Matbaası.

Dikmen, M. O. (1973), *Maliye Dersleri Giriş ve Genel Vergi Teorisi* (4. Baskı), İstanbul: Fakülteler Matbaası.

Diler, F. (2021), "Türk Hukukunda Vergilendirme Yetkisinin Sınırlandırılmasında Hukuk Devleti ve Sosyal Devlet İlkesi", Yüksek Lisans Tezi, Hacı Bayram Veli Üniversitesi, , Kamu Hukuku Anabilim Dalı.

Doğan A., Coşkun M. E. (2022), "Vergilendirmenin Tarihsel Gelişim Sürecinde Öne Çıkan Vergi İsyanları", *Nazilli İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3/1: 28-41.

Doğan, K. C. (2015), "Yönetimin Bir Fonksiyonu Olarak Denetim ve Kamu Yönetimindeki Yeri", *Ombudsman Akademik Dergisi*, 2/3: 107-141.

Doğan, M., Baş, A. (2015), "Bir Finansman Kaynağı Olarak Belediyelerde Borçlanma" *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 34/1: 293-313.

Doğanyiğit, S. (2001), "Belediyelerde Dış Borçlanmaya Dayalı Finansman Modeli", *Sayıştay Dergisi*, 40: 1-7.

Dönmez, M. (1999), "Merkezi İdare İle Mahalli İdareler Arasında Görev ve Kaynak Bölüşümü", *Yerel Yönetim ve Denetim*, 4/6:47-58

Dönmez, M., Özyardımcı, M. C. (2006), *Açıklamalı ve İçtihatlı Belediye ve Büyükşehir Belediye Kanunu* (1. Baskı), Mahalli İdareler Derneği Yayınları.

Durdu, M. (2020), "Kanunlarla Yasaklanmış İşlerin Vergilendirilmesi ve Kazanç Müsaderesi", *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi* 5/2: 197–228.

Durmuş, N. K. (2014), "Vergi Hukukunda İspat ve Delil", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 18/3-4: 505-528.

Duru, A. A. (2020), "Belediyelerin İlan ve Reklam Vergisi Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme", *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8/3: 831-943.

Egeli, H. , Dağ, M. (2012), "Türk Vergi Hukuku Açısından Mükellef Haklarının Değerlendirilmesi", *Maliye Dergisi*, 163: 130-146.

Ekmen, A. (2018), Vergi Uyumlaştırması Kapsamında Avrupa Birliği ve Türkiye'de Katma Değer Vergisi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Erarslan, F. A. (2019), Vergi Denetimi ve Türkiye'de Vergi Denetiminin Etkinliği, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Erasa, İ. , Andıç, N. Ö. (2017), "Türkiye'de Kamu Harcamalarının Finansmanı Vergiler ile mi Yoksa Borçlanma ile mi Sağlanmaktadır? 2006-2016 Dönemine Ait Bir İnceleme", *Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* 3/2: 150-170.

Erdem, T. (2017), "Vergi Usul Kanununda Yeni Bir Kurum "İzaha Davet"," *Vergi Sorunları Dergisi*, S. 347: 160.

Erdoğan, M. (2002), "Muhasebe, Denetim ve Bağımsız Denetimin Gerekliliği", *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 5: 51-63.

Erdurak, M. T. (2014), Katma Değer Vergisi Kanununda Vergiyi Doğuran Olay ve Vergiyi Doğuran Olayda Özellik Gösteren Durumlar, Yüksek Lisans Tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Erkin, G. (2012), "Vergilendirme Yetkisinin Tabi Olduğu Anayasal İlkeler", *Ankara Barosu Dergisi*, 2012/3: 237-249.

Erkin, G. (2014), Türk Hukukunda Vergileme Yetkisi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ergür, O. K. (2020), "Vergi İdaresinin Denetim Ve Bilgi Edinme Yolları", *Pearson Journal Of Socıal Scıences & Humanıtıes*, 5/5: 1-6.

Esemen, A. (2022) "Türk Vergi Hukuku'nda Verginin Tahakkuku" *NKÜ Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2022/2: 341-360.

Ersoy, B. A. (2010), "OECD Ülkelerinde Eğlence Vergisi Uygulamaları", *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 17/2: 1-11.

Eyüpgiller, S. (2023). "Türk Vergi Sisteminde Dijital Dönüşümde Önemli Bir Dönem: 2017-2021", *Social Review of Technology and Change*, 1/1: 68-100.

Falay, N. (1995), "1980 Sonrasında Yerel Yönetimlerin Finansman Açığı Sorunu ve Türkiye", *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 4/5: 13-24.

Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve (2018 Sürümü), Kamu Gözetimi Kurumu.

Gerçek, A. (2002), *Çağdaş Eğilimler Çerçevesinde Türkiye'de Vergi İdaresi ve Vergi Denetiminin Yeniden Yapılandırılması", Çağdaş Bir Vergi Ortamı Oluşturmak İçin; Türkiye'de Vergi İdaresi ve Vergi Denetimi Nasıl Yapılandırılmalıdır?,* Ankara: Maliye Hesap Uzmanları Vakfı Yayınları.

Gerçek, A. (2005), "Türk Vergi Hukukunda Vergi Sorumlusu, Sorumluluk Halleri ve Türlerinin İncelenmesi" *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 54/3: 157-193.

Gerçek, A., Bakar, F., Mercimek, F., Çakır, E.U. ve Asa, S. (2014), "Vergilemenin Anayasal Temellerinin Çeşitli Ülkeler Açısından Karşılaştırılması ve Türkiye İçin Çıkarımlar" *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 63/1: 81-130.

Gözler, K (2009), "İngiltere'de Parlamento Neden ve Nasıl Ortaya Çıktı: Malî Hukukun Anayasa Hukukundan Eskiliği Üzerine Bir Deneme", www.anayasa.gen.tr/mali-hukuk.htm (erişim tarihi: 22.01. 2021).

Gözübüyük, Ş. A. , Kili, S. (1982), *"Türk Anayasa Metinleri 1839-1980"* (1. Baskı), Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

Gül, M. (2009), "Türkiye'de Belediyelerin Dış Borçlanmaları", *Sayıştay Dergisi,* 74: 97-115.

Gündoğdu, S. (2022), "Türkiye'de Vergi Denetiminde Etkinlik; Dolaylı ve Dolaysız Vergiler Bağlamında İnceleme", *19 Mayıs Sosyal Bilimler Dergisi*, 3/2: 161-172.

Güner K. C. , Kargı V. (2021), "Vergilendirme Yetkisinin Temel Hak ve Özgürlükleri İhlâli ve Yargı Yolu", *Maliye Çalışmaları Dergisi*, 2021: 77-106.

İBB (2015-2024), İBB 2015-2024 Yılları Gelir Kesin Hesap Cetvelleri, https://ibb.istanbul/ibb/butce-ve-yatirimlar/#kesin-hesap-cetvelleri, (Erişim Tarihi: 14.07.2025)

İBB (2024), İstanbul Büyükşehir Belediyesi 2024 Faaliyet Raporu, https://uploads.ibb.istanbul/uploads/2024_Faaliyet_Raporu_070c1cd7ad.pdf (Erişim Tarihi: 10.05.2025)

İBB (2025a), https://www.ibb.istanbul/ibb/yonetim-semasi/ (Erişim Tarihi: 11.05.2025)

İBB (2025b), https://ibb.istanbul/mali-hizmetler-dairesi-baskanligi#organizasyon-semasi (Erişim Tarihi: 21.05.2025)

İBB (2025c), https://ibb.istanbul/butce-ve-denetim-sube-mudurlugu#gorevler (Erişim Tarihi: 14.07.2025)

İBB (2025d), https://ibb.istanbul/finansman-sube-mudurlugu#gorevler (Erişim Tarihi: 14.07.2025)

İBB (2025e), https://ibb.istanbul/giderler-sube-mudurlugu#gorevler (Erişim Tarihi: 14.07.2025)

İBB (2025f), https://ibb.istanbul/mali-kontrol-sube-mudurlugu#gorevler (Erişim Tarihi: 14.07.2025)

İBB (2025g), https://ibb.istanbul/gelirler-sube-mudurlugu/#gorevler (Erişim Tarihi: 19.05.2025)

İBB Gelirler Müdürlüğü (2025a). İBB Gelirler Müdürlüğü Mülakat Notları.

İBB Gelirler Müdürlüğü (2025b). İBB Gelirler Müdürlüğü Şefliklerin Görev Tanımları.

İBB Gelirler Müdürlüğü (2025c). İBB Gelirler Müdürlüğü Denetim Şefliği Bilgi Notu.

İBB Gelirler Müdürlüğü (2025d). İBB Gelirler Müdürlüğü Denetim Şefliği 2025 Yılı Çalışma Programı.

İnan, M. (2010), "Türkiye'de Kazanç Vergisinden Gelir ve Kurumlar Vergisine Geçiş Süreci: 1946–1960 Dönemi" *Maliye Dergisi*, 158: 349-364.

İnsel, F. (2025), "Yerel Yönetimlerde Vergi İncelemesi", https://www.muhasebetr.com/yazarlarimiz/firatinsel/007/ (Erişim Tarihi: 04 Mart 2025).

İstanbul Defterdarlığı (2025), https://istanbul.gib.gov.tr/mukellef-hizmetleri/mukellef-haklari adresinden alındı (Erişim Tarihi: 13 Ocak 2025).

İpek, S. , Engin, R. (2016), "Belediye Gelirleri İçinde Harcamalara Katılma Paylarının Yeri ve Önemi: Çanakkale Belediyesi Örneği" , *Yönetim Bilimleri Dergisi,* 14/28: 467-481.

İzaha Davet Uygulaması Broşürü, Mükellef Hizmetleri Daire Başkanlığı Ağustos/2022 Yayın No:43

Karaca, H. (2023), "İç Denetimin Tarihsel Gelişimi ve İç Denetim Düzenlemeleri", *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 25: 55-68.

Karacan, C. İ. (2019), "Ön Lisans Öğrencilerinin Vergiye Bakışı ve Vergi Bilinç Düzeyi: Sakarya İli Örneği", Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Karahan, M. (2020), "Türkiye'de Bağımsız Denetim ve Denetim Kültürünün Tarihsel Gelişim Süreci: Karşılaştırmalı Bir İnceleme", *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 12/22: 245-259.

Karakoç, Y. (2004), *Genel Vergi Hukuku* (3. Baskı), Ankara: Yetkin Yayınları.

Karakoç, Y. (2013), "Anayasal Vergilendirme İlkeleri Üzerine Bir Değerlendirme", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 15/Özel S.2013: 1259-1308.

Kara, E. , Öztürk E. S. (2016), "Vergi Kayıp Ve Kaçağının Önlenmesine Yönelik Muhasebe Meslek Mensuplarının Yaklaşımları Gaziosmanpaşa İlçesinde Bir Araştırma", *PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2/1: 25-36.

Karcı, Ş. M. (2019), "Vergi Ombudsmanı Kavramı Ve Türk Kamu Yönetiminde İşlevselliği", *EKEV Akademi Dergisi*, 23/79: 379-402.

Karta, N. (2013), "19. Yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu'nda Yeni Vergilendirme Çalışmaları ve Mali Yapıya Etkisi", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17/3: 225-238.

Kaya, Y. (2010), "Vergi Hukukunda Yoklama ve Yoklamanın Yargı Kararları Işığında Değerlendirilmesi", *Vergi Raporu Dergisi*, Sayı:130: 158-167.

Kayra, M. (2015), "Denetim Başarısızlığı Kavramı: Nedenleri, Sonuçları ve Çözüm Önerileri", *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8/1: 91-103.

Kendirli, .Ö. , Bilgin, Y. (2007). "Belediyelerde Dış Borçlanma: Alternatif Kaynak Ya Da Yerel Yönetimlere Uluslararası Müdahale" *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* 12/1: 333-351.

Kesik, A. (2005). "5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu Bağlamında ve AB Sürecinde Türk Kamu İç Mali Kontrol Sistemi", *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9: 94-114.

Keskin, D. A. (2017), *Denetim*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi İşletme (Uzaktan Eğitim).

Kırkıl, A. G. C. (2019), Belediye Gelirleri Kanunu Çerçevesinde Belediyelerin Vergi Gelirlerinin Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kulmanova, L. (2006), "Vergi Denetiminin Etkinliği (Türkiye Uygulaması), Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Küçük, A. (2022), "Hukukun Hâkim Kılınmasının Bir Gereği Olarak İdarî Şeffaflık ve Bilgi Edinme Hürriyeti", *Liberal Düşünce Dergisi*, 22/86: 69-95.

Kızılot, Ş. (2010), *Vergi ve Kamu Maliyesi,* Ankara: Detay Yayıncılık.

Kızılot, Ş. , Kılıç C. ve Müderrisoğlu, O. (2006), *AB Yolunda Mali Dünyamız*, Ankara: Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu.

Kızılot, Ş, Taş, M, (2010), *Vergi Hukuku Ve Türk Vergi Sistemi* (3. Baskı), Ankara: Yaklaşım Yayıncılık.

Mali Hizmetler Dairesi Başkanlığı (2024), *2024 Mali Yılı Bütçesi-2025-2026 Gelir-Gider Tahminleri*, Ankara: Basın Yayın Şube Müdürlüğü Basımevi

Marmara Belediyeler Birliği (2015), *Belediyelerin Mali Sorunları ve Çözüm Önerileri-Marmara Belediyeler Birliği, Çalıştay Raporu*, İstanbul: Marmara Belediyeler Birliği Yayını.

Memiş, M. Ü. (2016), "Kurumsal İşletme Yönetiminde Denetimin Önemi", *Ekonomi Bilimleri Dergisi,* 8/1: 15-28.

Merter, M. E. (2004), Türkiye'de Vergi Denetimi ve Vergi Denetiminde Etkinliğin Sağlanmasında Toplam Kalite Yönetimi, Doktora Tezi, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Mutlu, A. (2009), *Tanzimattan Günümüze Türkiye'de Vergileme Zihniyetinin Gelişimi*, Ankara: T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı.

Nadaroğlu, H. (1981a), *Kamu Maliyesi Teorisi* (4. Baskı), Kırklareli: Sermet Matbaası.

Nadaroğlu, H. (1981b), Türkiye'deki Vergi Reformlarının Genel Bir Değerlendirmesi, *Vergi Reformları, İstanbul İktisadi ve Tic. İlimler Akademisi Ekonomi Fak. Kamu Maliyesi Enst.* Yayın No:3.

Nadaroğlu, H. (1994), *Mahalli İdareler* (5. Baskı), Beta Yayıncılık.

Nas, A. (2011), *Belediye Gelirleri*, Ankara: Seçkin Yayınları.

Nas, A. (2020), "Türk Vergi Hukukunda Bilgi Toplama ce Bilgi Toplama İsteğine Uyulmamasının Hukuki Sonuçları", *Vergi Sorunları Dergisi*, 2020/380.

Noyan, E. , Samancı, M. (2022), "Türkiye'de Vergilerin Kamu Finansmanındaki Rolü Üzerine Bir Analiz", *Necmettin Erbakan Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 4/2: 144-156.

OECD. (2020), *Revenue Statistics in OECD Member Countries,* OECD Publishing.

Oğuztürk, B. S. , Ünal, E. K. (2015), "Türkiye'de Vergi Denetiminde Yeni Dönem" *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi (AKAD)*, 7/13: 207-237.

Oruç, Y. E. , Uyanık, M. (2024), "Belediye Gelirleri Kanunu 97'nci Maddesi Uyarınca Alınan Ücretlerden Kaynaklanan Uyuşmazlıklarda Görevli Mahkeme", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 15/58: 51-76.

Öksüz, M. (2024), "Pigouvian Vergi Olarak Çevre Vergileri: Çevre Temizlik Vergisi Özelinde Bir Tartışma", *Lapseki Meslek Yüksekokulu Uygulamalı Araştırmalar Dergisi*, 5/10: 52-64.

Ömercioğlu, A. (2016), "Vergi Denetim Müesseseleri Açısından Hayatın Gizli Alanına Karşı Suçlar", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 65/4: 2277-2304.

Ömercioğlu, A. (2024); "Vergi Denetimlerinde Yapay Zekâ Kullanımı ve Otonom Vergi Denetimi Perspektifi", *ASBÜ Hukuk Fakültesi Dergisi* 2024/2:1439-1465.

Öncel, M. (2000), *Vergi Hukuku,* İstanbul: Beta Yayınları.

Öncel, M. , Kumrulu, A. , Çağan, N. (1995), *Vergi Hukuku*, Ankara: Savaş Yayınları.

Örmeci, M. (1994), "Gelir ve Kurumlar Vergisinde Vergiyi Doğuran Olay ve Sonuçları", *Vergi Dünyası*, 154/6: 26.

Öz, E. (2018), *Vergi Hukuku*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 2613, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 3800.

Özbalcı, Y. (2007). *Vergi Usul Kanunu Yorum ve Açıklamaları*, Ankara: Oluş Yayıncılık.

Özcan, O. (2017), "Vergilendirme Sürecinin İdari İşlem Bağlamında İncelenmesi", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası,* LXXV/1: 159-190.

Özker, A. N. (2024), *Maliye Çalışmaları*, Ahmet Niyazi ÖZKER (Ed.) Lyon: Livre de Lyon.

Özsunay, E. (1974). *Borçlar Hukuku*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.

Öztürk M. V. (2015), "Vergilerin Kanunîliği İlkesinin Tarihî Gelişimi", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Basım Yılı: 2015 16/2014: 4815-4841.

Özyardımcı, M. C. (1998), "Eğlence Vergisi ve Belediyelerimiz", *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 7/4: 69-84.

Parlar A., Hatipoğlu, M. (2009), *İdari-Hukuki Sorunların Çözümü Açısından Belediye Yönetimi ve Yargı*, Ankara: Türkiye Belediyeler Birliği Yayını.

Pıçak Ş. , Soyal T. (2022), "Belediyelerin Öz Gelirleri ve Muhasebeleştirilmesi", *Yerel Yönetim ve Denetim/MAKALELER*, 27/2: 14-22.

Püren, S. (2023), "Vergi Yükü Üzerine Literatür İncelemesi", *Karaelmas Sosyal Bilimler Dergisi*, 1/2: 117-138.

Sakal, M. (2002), "Gelişmekte Olan Ülkelerde Mali Disiplin Arayışı ve Borçlanma Sorunu", *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 9/1: 211-234.

Salur, M. N. (2020), "Türkiye'deki Akademik Dergilerde Denetim Alanında 2002–2019 Yılları Arasında Yayımlanmış Bilimsel Makalelerin İçerik Analizi", *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 55/4: 2828-2846.

Samancı, M., Karagöz, B. (2019), "Türkiye'de Çevre Temizlik Vergisinin Değerlendirilmesi", *Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi*, 2/2: 73-92.

Sanal, R. (2002), *Türkiye'de Yönetsel Denetim ve Devlet Denetleme Kurulu*, TODAİE Yayınları, No:314.

Sarıtaş, D. Ö. (2010), Cumhuriyet Dönemi Roma Vergi Sistemi, Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Savaş, H. H. (2000), "Vergi Gelirlerinin Denetimi ve Denetimde Etkenlik Kavramı", *Mevzuat Dergisi*, Aralık 2010, 3/36.

Savsar, C., Yener, R. (2023), "Türkiye'de Kamusal Finansman Aracı Olarak İç Borçlanma ve Ekonomik Etkileri", *Uluslararası Finansal Ekonomi Ve Bankacılık Uygulamaları Dergisi*, 4/1: 76-100.

Seymen, C. (2014), "Türkiye'de İç Borçlanmanın Makro Ekonomik Etkileri", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 4/2: 147-155.

Solmaz, S. B. (2022). "Osmanlı'da Tımar Sistemi ve Bu Sistemin Bozulmasının Sebepleri" , *Orta Doğu ve Orta Asya-Kafkaslar Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 2/1: 1-20.

Somuncu, A. (2014), "Yaygın ve Yoğun Vergi Denetimi: Hukukî Yapı ve Uygulamanın Değerlendirilmesi", *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 43/Ocak-Haziran: 133-173.

Sönmez, S. (2023), "Türk Gelir Vergisi Tarife Yapısının Sosyal Adalet Eksenli Vergi Adaleti Kapsamında İncelenmesi", XX/2023/1: s.115-163.

Şahin, M. (2016), "Türkiye'de Vergi Uygulamalarında Ekinlik Sorunu", *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 1/3: 26-42.

Şataf, C. (2005), Türkiye'deki Belediyelerin Borçlanması: Isparta Belediyesi Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Isparta, Süleyman Demirel Üniversitesi.

Şataf, C., Aygün, Ş. (2019). "Türkiye'de Emlak Vergisine Yönelik Genel Bir Değerlendirme", *Hukuk Ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 11/1: 89-96.

Şentürk, E. (2023a), "Kanuni Temsilcilerin Vergi Kanunlarına Aykırılıktan Sorumluluğu", İzmir: Şentürk Hukuk Bürosu, 1-42.

Şentürk, E. (2023b), İdari İşlem Teorisi Açısından "Verginin Tarhı", *Yaşar Hukuk Dergisi*, 5/2: 391 – 470.

Şenyüz, D., Karakoç, Y. (2020), *Vergi denetiminde modern yaklaşımlar ve teknoloji kullanımı* İstanbul: Beta Basım.

Tarmur, U. S. (1997). Türkiye'de Bağımsız Denetim, Bağımsız Denetim Şirketleri ve Sorunları, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Taşdelen, A. (2007), "Vergi Alacağının Tahakkuku: Bir Aşama ve Bir İşlem", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 56/1Mart 2007: 279-312.

Tavşancı, A. (2004), 1982 Anayasası'nda Merkezi ve Yerel İdarelerin Vergilendirme Yetkilerinin Kullanılması, Sınırları ve Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye'nin Vergilendirme Yetkisi, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Taylar, Y. (2013), Vergi Hukukunda Vergiyi Doğuran Olay, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Topakkaya, A. (2010) "Sosyal Adalet Kavramı Sadece Bir İdeal Midir?", *Politika Dergisi*, 2010, 3: 1-14.

Tosuner, M., Demir, İ. C. (2009), "Vergi Ahlakının Sosyal ve Kültürel Belirleyenleri", *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, 14/1: 1-15.

Tuna, M., Demir, E., Töremen, E. (2022) , "Belediyelerin Öz Gelirlerinin Artırılması Olabilirliğinin Değerlendirilmesi", *The Journal of Academic Social Science Studies* 15/93: 143-168.

Turan H. A., Özgen F. B. (2009), "Türkiye'de E-Beyanname Sisteminin Benimsenmesi: Geliştirilmiş Teknoloji Kabul Modeli İle Ampirik Bir Çalışma", *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 10/1: 134-147.

(TUIK,2025), https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2024-53783 (Erişim Tarihi: 6 Mayıs 2025).

Tülümce S. Y., Yavuz E. (2019), "Türkiye'de KDV'nin Vergi Gelirleri ve Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Ampirik Bir Analiz (1985-2018)", *Maliye Dergisi*, 176: 548-574.

Türk, İ. (1981), "Cumhuriyet Döneminde Vergi Sistemimizin Gelişmesi", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 36/1: 335–357.

Türk Dil Kurumu (2025), https://sozluk.gov.tr/ adresinden alındı (Erişim Tarihi: 9 Ocak 2025).

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 18.10.1982 tarih ve 2709 sayılı (RG. 9.11.1982-17863)

Türkoğlu, İ. (2009), *Yerel Yönetimlerde Mali Reform Arayışları: Türkiye'de Belediyelerde Mali Özerklik ve Belediye Başkanlarının Mali Özerklik Algılaması*, T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayın No:2009/389

Türkoğlu, İ. (2012), "Belediye Gelirleri ve Yeni Bir Gelir Kaynağı Olarak Şehirleşme Rantı", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 11/40: 293-305.

Ulusoy, A., Akdemir, T. (2006), *Mahalli İdareler* (4. Baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Ulusoy, A., Demir, M. A. (2018). "İdareler Arası Transferlerin Rasyonel Tasarımı", *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5/13: 263-277.

Ulusoy, A., Tekdere, M. (2019). "Türkiye'deki Belediyelerin Mali Sorunları ve Muhtemel Etkiler", *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 4/2: 167-182.

Uzun, A. (2008), "Türkiye'de Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Belediyelere Aktarılan Payların Yapısal Analizi", Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ülgen, A. O. (2020), "Serbest Meslek Kazançlarında Gelir Vergisi ve Katma Değer Vergisi Açısından Vergiyi Doğuran Olayın Önemi", *İzmir Sosyal Bilimler Dergisi/İzmir Journal of Social Sciences*, 2/2: 52-56.

Varol, N. (2023), "Dijital Dönüşüm ve Yapay Zekâ: Muhasebenin ve Denetimin Geleceği" *Denetim ve Güvence Hizmetleri Dergisi*, 3/2: 162-184.

Vergi Denetim Kurulu (2024 Çalıştay Raporu), https://ms.hmb.gov.tr/uploads/sites/16/2024/09/VDK-2024-Teskilat-Calistay-Raporu.pdf adresinden alındı (Erişim Tarihi: 13.02.2025).

Vergi Denetim Kurulu Başkanlığı (2018), *2018 Yılı Faaliyet Raporu*, Strateji, İş Geliştirme ve Kontrol Şube Müdürlüğü

Vergi Denetim Kurulu Başkanlığı (2025a), https://vdk.hmb.gov.tr/vergi-incelemesinde-mukellef-haklari adresinden alındı (Erişim Tarihi: 31 Ocak 2025).

Vergi Denetim Kurulu Başkanlığı (2025b), https://vdk.hmb.gov.tr/ilke-strateji-ve-standartlar adresinden alındı (Erişim Tarihi: 10 Ocak 2025).

Vergi Denetim Kurulu Başkanlığı (2025c), https://vdk.hmb.gov.tr/vergi-incelemesinde-amac adresinden alındı (Erişim Tarihi: 25 Ocak 2025).

Vergi Denetim Kurulu Başkanlığı (2025d), https://vdk.hmb.gov.tr/vergi-inceleme-sureci adresinden alındı (Erişim Tarihi: 14 Ocak 2025).

Vergi Denetim Kurulu Başkanlığı (2025e), "Aramalı İnceleme Nedir?", https://vdk.hmb.gov.tr/duyuru/aramali-inceleme-nedir adresinden alındı (Erişim Tarihi: 17 Ocak 2025).

Vergi Denetim Kurulu Yönetmeliği (2021), Resmî Gazete Tarihi: 07.04.2021 Resmî Gazete Sayısı: 31447.

Yakar, S., , Gündüz, İ. O. (2014), "Türkiye'de Belediyelerin Vergilendirme Yetkisi: "Var" Mı "Yok" Mu İşte Bütün Mesele Bu", *Sayıştay Dergisi* 92: 117-141.

Yalçın, H. (2025),"VergiDenetimiKavramı",https://muhasebevergi.com/modules/blog/datafiles adresinden alındı (Erişim Tarihi: 12 Ocak 2025).

Yaraşlı, G. O. (2005), *Türkiye'de Vergi Reformu*, T.C. Maliye Bakanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı Yayın No: 2005/367.

Yaş, H. , Akduğan, U. (2015), "Türkiye'de Belediyelere Yapılan Mali Transferlerin Flypaper Effect Çerçevesinde İncelenmesi", *Maliye Dergisi*, Sayı:168: 49-68.

Yavuz, A. (2025), "İzaha davet yoluyla yapılan denetimlerde vergiye uyumlu mükellef indirimi" https://vergialgi.com/izaha-davet-yoluyla-yapilan-denetimlerde-vergiye-uyumlu-mukellef-indirimi adresinden alındı (Erişim Tarihi: 29 Ocak 2025).

Yavuz, H. (2016), "Türkiye'de Bir Kamu Geliri Olarak Harç Gelirlerinin Gelişimi: 1990-2015 Dönemi", *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 2016/12: 370-377.

Yavuz, A. ve Yahşi, F. (2025), "İzaha Davet Sürecinde Vergiye Uyumlu Mükellef İndirimi Uygulaması", *Vergi Sorunları Dergisi*, Şubat:2025, Sayı: 437: 89-94.

Yılmaz, A. N. (2019), Türkiye'de Vergi Denetiminin Hukuki Etkinliği, Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eylül.

Yılmaz, B. E. (2015), *Türk Vergi Sistemi*, İstnabul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.

Yılmaz, H. H. (2004), "Yerel Yönetimlerde Planlama, Bütçe, Borçlanma ve Denetim Süreçlerinin Yeni Yasalar Çerçevesinde Değerlendirilmesi", *Sayıştay Dergisi* 55: 3-40.

Yükçü, S. ve Atağan, G. (2009). "Etkinlik, Etkililik ve Verimlilik Kavramlarının Yarattığı Karışıklık", *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 23/4: 1-13.

Zengin, H. (2014), *Demokrasinin Gelişmesinde Verginin Rolü*, Ankara: Vergi Müfettişleri Derneği.

21.7.1953 tarih ve 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun, (RG. 28.7.1953-8469)

31.12.1960 tarih ve 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu, (RG. 6.1.1961-10703)

04.01.1961 tarih ve 213 sayılı Vergi Usul Kanunu, (RG. 10.1.1961-10703)
29.07.1970 Tarih ve 1319 Sayılı Emlak Vergisi Kanunu (RG 11.08.1970-13576)
26.05.1981 Tarih ve 2464 Sayılı Belediye Gelirleri Kanunu (RG 29.05.1981-17354)
25.10.1984 tarih ve 3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu, (RG. 2.11.1984-18563)
10.06.1994 Tarih ve 4000 Sayılı Kanun (RG, 18.06.1994-21964)
03.07.2005 Tarih ve 5393 Sayılı Belediye Kanunu (RG 13.07.2005-25874)
21.06.2006 tarih ve 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu, (RG. 21.6.2006-26205)
22.12.2020 Tarih ve 3320 Sayılı Cumhurbaşkanı Kararı
20.12.2022 Tarih ve 6584 Sayılı Cumhurbaşkanı Kararı
21.12.2022 Tarih ve 32050 Sayılı Resmi Gazete

EKLER

EK-1: İBB GELİRLER MÜDÜRLÜĞÜ MÜKALAT SORULARI

1. İBB Gelirler Müdürlüğü'nün görevleri nelerdir? İBB Gelirler Müdürlüğü'nün organizasyon şeması, şeflikler, görevleri ve personel sayısı nedir?

2. İBB Gelirler Müdürlüğü bünyesinde vergi ve harç denetimi hangi şeflik tarafından yerine getirilmektedir? Bu şeflik bünyesinde hangi pozisyonlar bulunmaktadır? (şef, denetim memuru, vs.) Bu şefliğin ve bu şeflikte yer alan personelin görev tanımları açık ve yazılı olarak belirlenmiş midir? Şefliğin ve şeflik personelinin görev tanımlarını benimle paylaşabilir misiniz?

3. Denetim süreçlerinde görev alan personelin sayısı, mesleki yeterliliği ve uzmanlık alanları hakkında bilgi verebilir misiniz? Vergi ve harç denetim sürecinde görev alan personelin nitelik ve nicelik olarak yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?

4. İBB Gelirler Müdürlüğü bünyesinde gerçekleştirilen vergi ve harç gelirlerinin denetimi hangi aşamalardan oluşmaktadır? Bu süreç nasıl başlamakta ve nasıl sonuçlandırılmaktadır? Bu konuda tanımlanmış süreç akış şeması, süreç kartları varsa alabilir miyim?

5. Denetim planlaması nasıl yapılmaktadır? Hangi kriterlere göre (risk analizi, şikâyet, rastgele seçim vb.) denetim yapılacak mükellefler belirlenmektedir?

6. Denetim sürecinde hangi vergi ve harç türleri öncelikli olarak denetlenmektedir? (Örneğin: İlan-Reklam Vergisi vs.)

7. Denetimler daha çok masa başı, dairede mi (dokümana dayalı) yoksa fiili yoklama ve saha çalışmaları şeklinde mi yürütülmektedir?

8. Denetimlerin sıklığı ve süreleri hakkında bilgi verebilir misiniz? Örneğin yılda kaç denetim yapılmaktadır?

9. Vergi Usul Kanunu ve Belediye Gelirleri Kanunu bağlamında, belediyelerin vergi denetimi yetkilerinin geliştirilmesi gerektiğini düşünüyor musunuz? Geliştirilmesini düşünüyorsanız bu konudaki önerileriniz nelerdir?

10. İlçe belediyeleri ile yetki karmaşası yaşanıyor mu? Bu durum denetim etkinliğini nasıl etkiliyor? Bu konuda yaşanan sorunlar için çözüm önerileriniz nelerdir?

11. Belediyenizde vergi ve harç denetim sürecinde karşılaştığınız en önemli zorluklar nelerdir? (ör. personel eksikliği, teknik altyapı yetersizliği, mevzuat kısıtları, siyasi zorluklar). Bu zorlukların aşılması konusunda önerileriniz nelerdir?

12. Denetim sürecinde karşılaşılan itirazlar, dava süreçleri ve mükellef uyumsuzluklarıyla nasıl başa çıkılıyor?

13. Denetimlerin sonuçları (örneğin tahakkuklar, cezalar, uzlaşma) etkin biçimde tahsil edilebiliyor mu?

14. Denetim faaliyetlerinde bilgi teknolojilerinden (örneğin otomasyon, yapay zekâ, dijital arşivleme) faydalanılıyor mu? Nasıl?

15. İBB Gelirler Müdürlüğü olarak vergi ve harç denetiminin daha etkin hale getirilmesi için ne tür çalışmalar yapılmakta ya da planlanmaktadır?

16. Türkiye'deki diğer büyükşehir belediyeleriyle karşılaştırıldığında İBB'nin vergi denetimi konusunda güçlü ve zayıf yönleri nelerdir? Zayıf yönler nasıl geliştirilebilir/?

17. Sizce belediyelerde etkin bir vergi denetim modeli nasıl olmalıdır?

EK-2: İBB GELİRLER ŞUBE MÜDÜRLÜĞÜ TEŞKİLAT ŞEMASI

